

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน”

โดย

นายภิรม ภาคเมธาวี และคณะ

กันยายน ๒๕๔๙

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน”

คณะผู้วิจัย

สังกัด

๑. นายกิม ภคเมธาวี	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
๒. นางสาวหทัย เหมทานนท์	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
๓. นางสาวจิรา กาญจนภักดิ์	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
๔. ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์	ที่ปรึกษาโครงการ
๕. รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชัย	ที่ปรึกษาโครงการ

คณะผู้วิจัย

สังกัด/พื้นที่ศึกษา

๖. ดร.ครุฑบ ยอดแก้ว	มูลนิธิดร.ครุฑบ-ปราณี ยอดแก้ว
จังหวัดสงขลา
๗. อาจารย์วิไลลักษณ์ อยู่สำราญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จังหวัดลำปาง
๘. นายธีระ วัชรปราณี	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
จังหวัดตราด
๙. อาจารย์พรเพ็ญ ทิพนนา	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช
๑๐. อาจารย์นิสา พักตร์วิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
จังหวัดสมุทรปราการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปผู้บริหาร

งานวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ(ศตจ.) เริ่มต้นด้วยการทบทวนความเป็นมา ฐานคิดและวิถีพลังของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย พบว่า องค์กรการเงินชุมชนมีศักยภาพที่จะเป็นหน่วยจัดการการเรียนรู้ตามอริยาไยของชุมชน และเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน แต่ด้วยข้อจำกัดในหลายด้าน ทำให้องค์กรการเงินชุมชนมีปัญหาในตัวเองเป็นจำนวนมาก จึงได้เสนอให้ดำเนินการขับเคลื่อนขบวนการการเงินชุมชนบนฐานความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานและสนับสนุนให้เกิดการสร้าง สังเคราะห์ เชื่อมโยง ถ่ายทอดและขับเคลื่อนขบวนการการเงินชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานขององค์กรการเงิน ชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยดำเนินการผ่าน ๑) งานวิจัยและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนระดับตำบลจำนวน ๕ พื้นที่ทั่วประเทศ ๒) การเชื่อมโยงเครือข่ายและจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนฐานข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ของภาคที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการนำความรู้ไปใช้งานอย่างหลากหลาย เชื้อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนและช่วยแก้ปัญหาความยากจน

แม้ว่าหน่วยจัดการความรู้้องค์กรการเงินชุมชนจะวางกรอบงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนขบวนการการเงินชุมชนผ่านเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระดับตำบลเป็นการเฉพาะ แต่จากการติดตามขบวนการการเงินชุมชนอย่างใกล้ชิดพบว่า ได้มีนวัตกรรมขององค์กรการเงินชุมชนที่ดำเนินการเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนโดยตรง โดยการนำของแกนนำคนสำคัญคือดร.ครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งได้แนวคิดและรูปแบบมาจากจังหวัดลำปาง จึงใช้กรณีดังกล่าวทั้งในจังหวัดสงขลาและจังหวัดลำปางเป็นพื้นที่ศึกษา โดยเลือกเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีฐานคิดเรื่องการพัฒนาคนโดยใช้หลักธรรมที่แฝงอยู่ในระเบียบการปฏิบัติของกลุ่มมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานเป็นพื้นที่ศึกษาด้วย สำหรับอีก ๒ พื้นที่ที่เหลือเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการขยายผลในเชิงการเมืองที่มีนัยสำคัญคือ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลในชุมชนเมืองที่จังหวัดสมุทรปราการ และในชุมชนชนบทที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

โครงการได้ใช้การจัดการความรู้เป็นวิธีการศึกษา เพื่อตอบคำถามวิจัยและสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านการสืบค้นของนักวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยทำงานร่วมกับเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่ และหน่วยงานสนับสนุนในจังหวัด นครศรีธรรมราช โดยมีคำถามวิจัย ๒ ข้อ คือ ๑) รูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน และทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นภายในกลุ่ม เครือข่าย และชุมชนเพื่อความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจของสมาชิกเป็นอย่างไร ? ๒) ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับขบวนองค์กรการเงินชุมชน เป็นอย่างไร ? ซึ่งหน่วยจัดการความรู้ขององค์กรการเงินชุมชนได้ใช้ Website และ Webblog เป็นช่องทางสื่อสารกระบวนการจัดการความรู้ตามรายการทางกับสาธารณะ โดยใช้เวลาดำเนินการทั้งสิ้น ๒ ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๗ จนถึงเดือนกันยายน ๒๕๔๙

ผู้ประสานงานได้ลงพื้นที่ติดตามสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายวิจัย ๕ พื้นที่ ได้พูดคุยถามข่าว และปรึกษาหารือกันทางโทรศัพท์ ติดต่อทาง Internet ทั้งจาก E-mail และ Webblog การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่ายวิจัย ๕ พื้นที่ เวทีพัฒนานักวิจัย รวมทั้งศึกษาจากเอกสารรายงานวิจัย นอกจากนี้ผู้ประสานงานยังทำหน้าที่เป็นนักวิจัยปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยตรง รวมทั้งเข้าร่วมเรียนรู้กับภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องจำนวนมากด้วย

ผลการดำเนินงานมีข้อค้นพบที่เป็นความรู้ ๒ ส่วน คือ ๑) ส่วนที่เป็นความรู้และข้อเสนอแนะจากคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ ๒ ข้อ และ ๒) ส่วนที่เป็นความรู้จากกระบวนการจัดการความรู้ตามแบบจำลองปลาทุ โดยที่การดำเนินโครงการได้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ทั้งที่เป็นผลลัพธ์จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ในกระบวนการจัดการความรู้ และผลกระทบจากการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วม โครงการ ซึ่งนำไปใช้ในการทำงานปกติ และจัดทำโครงการต่อเนื่อง ดังนี้

(ก) ข้อค้นพบ : องค์ความรู้และข้อเสนอแนะ

๑) รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง

รูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน และทำให้เกิดการเรียนรู้ภายในกลุ่ม เครือข่าย และชุมชนเพื่อความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจของสมาชิก มีแนวทางสำคัญอยู่ที่ การจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท โดยให้สมาชิกตั้งสัจจะว่าจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท เพื่อนำเงินมาจัดสวัสดิการช่วยเหลือกัน โดยไม่มีการกู้ เงินที่รวบรวมได้จะแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรกจำนวน ๕๐% ตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการจัดสรรเป็นเงิน

ช่วยเหลือสมาชิกครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ส่วนที่ ๒ จำนวน ๓๐% ตั้งเป็นกองทุนวิสาหกิจชุมชนให้สมาชิกยืม เพื่อนำไปทำกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ทั้งส่วนบุคคลและที่ดำเนินการโดยกลุ่ม ส่วนที่ ๓ จำนวน ๒๐% ตั้งเป็นกองทุนสำรอง โดยมีหน่วยจัดการระดับหมู่บ้าน ตำบล ๓ รูปแบบคือ ๑) ตั้งขึ้นใหม่ในระดับตำบล ๒) เชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนตั้งเป็นกองทุนระดับตำบล ๓) เชื่อมโยงกับองค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่เดิมตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการระดับหมู่บ้าน โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเรียนรู้ในระดับตำบล โชน และจังหวัด

๒) ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงกองทุนหมู่บ้านเป็นเครือข่ายในระดับต่างๆ ตั้งต้นจากตำบล โดยสนับสนุนให้มีการจดทะเบียนเป็นสมาคม เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งจะเป็นกลไกสนับสนุนการทำงานของ สทบ. อย่างเป็นระบบต่อไป สทบ. จะใช้ระบบมาตรฐานเป็นแนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านทั้งการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และการยกฐานะเป็นสถาบันการเงินชุมชน โดยเริ่มจากข้อมูลสถานะภาพของแต่ละกองทุน จากนั้นประเมินตนเองและพัฒนาโดยการอบรมให้ความรู้ตามมาตรฐานในด้านต่าง ๆ โดยมีเครือข่ายตำบลเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นแนวทางที่ดี แต่ยังมีข้อจำกัดของเครือข่ายตำบลที่ส่วนใหญ่ยังเป็นเครือข่ายตราตั้งที่ไม่มีตัวตน

แนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทขึ้นในทุกพื้นที่ เพราะเป็นกระบวนการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคมที่จะช่วยให้ระบบการทำงานของกองทุนหมู่บ้านมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และหากสทบ. จะให้การสนับสนุน ก็อาจจะใช้ตัวแบบของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ จังหวัดนครศรีธรรมราช และกองทุนหมู่บ้านหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากด จังหวัดสมุทรปราการ จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการระดับตำบล โดยปลูกฝังแนวคิดการออมเพื่อให้ จัดทำเป็นบัญชี ๔ เพิ่มเติมจาก ๓ บัญชีเดิม ซึ่งมาจากแนวคิดการออมเพื่อรู้และรู้โดยไม่ออม หรือจัดทำเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมที่ดำเนินการเปิดเสรีจในระดับหมู่บ้าน ดังตัวอย่างการดำเนินงานกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราดก็ได้

๓) แบบจำลองวิถีพลังองค์กรการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า องค์กรการเงินชุมชนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นหน่วยจัดการด้านการเงินเพื่อการลงทุนหวังผลกำไร ซึ่งไม่ใช่จุดแข็ง โดยที่องค์กรการเงินชุมชนเป็นหน่วยจัดการที่มีวิถีและพลังในการพัฒนาคน พัฒนาทุนทางสังคม และมีศักยภาพที่จะเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน โดยที่การลงทุนเพื่อหวังผลกำไรจะต้องสร้าง

ภูมิคุ้มกันจากคุณธรรมและความรู้ของคณะกรรมการและสมาชิกที่ผ่านการฝึกฝนตนเองให้มีสัจจะ มีวินัย มีใจเอื้อเพื่อคิดช่วยเหลือผู้อื่น โดยใช้กิจกรรมกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเป็นเครื่องมือ ด้วยพื้นฐานที่เข้มแข็งดังกล่าว รวมทั้งการดำเนินการอย่างมีเหตุมีผล หวังผลพอประมาณภายในกลุ่มสมาชิก รวมทั้งการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเรียนรู้ จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนไปสู่สังคมเศรษฐกิจพอเพียง และความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

๔) ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับขบวนองค์กรการเงินชุมชน

ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนมีแนวโน้มที่จะใช้ระบบมาตรฐานเป็นกรอบแนวทางในการทำงาน การสนับสนุนที่สำคัญ คือ เงินทุนสนับสนุนกิจกรรมเรียนรู้ เงินกู้ และเงินกองทุนสมทบ โดยให้เครือข่ายจังหวัดเป็นหน่วยผ่านงบประมาณ กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบลเป็นหน่วยบริหารจัดการ สำหรับแนวทางที่ควรดำเนินการคือ ระบบการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบเชิงพื้นที่ คือ จังหวัดบูรณาการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเชื่อมโยงหน่วยงานสนับสนุนทั้งที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนโดยตรง และที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขององค์กรการเงินชุมชน เช่น เรื่องสวัสดิการ การออม อาชีพ วิชาเกษตรชุมชน การเรียนรู้ สุขภาพและความเข้มแข็งของชุมชนทั้งระดับนโยบายและการสนับสนุนในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนสมบูรณ์ ตามตัวแบบของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยดำเนินการผ่านกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชน ซึ่งใช้ความรู้เป็นฐานในการกำหนดแผนพัฒนาชุมชนทั้งระบบ โดยที่ในแผนชีวิตชุมชนจะมีแผนพัฒนาการเงินชุมชนที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท และการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับต่างๆซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากข้อค้นพบ รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนให้เข้มแข็งในข้อ ๑ และข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลใน ข้อ ๒

สำหรับคุณลักษณะและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนแยกเป็น ๒ ส่วนสำคัญ คือ ๑) คุณเชื้อ มีคุณลักษณะสำคัญ คือ การมีภาวะผู้นำและแบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะความรู้ในการพัฒนาทีมเรียนรู้ การคิดเชิงระบบ และความรอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ๒) คุณอำนวยควรมีแบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะความรู้ในการพัฒนาทีมเรียนรู้ การทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ การประสานงาน สรุปประเด็น บันทึก ถอดความรู้ ตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ ตลอดจนความรู้เรื่ององค์กรการเงินชุมชน และบริบทชุมชน

๕) ข้อเสนอเชิงนโยบาย : กองบุญ/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเพื่อการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม

รัฐควรสนับสนุนแนวคิดและการดำเนินงานของกองบุญ/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเพื่อการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม ด้วยคำขวัญ "ชุมชนพึ่งตนเอง รัฐเป็นหุ้นส่วนร่วมสมทบเพื่อสังคมเศรษฐกิจพอเพียงและความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน" โดยใช้รูปแบบของจังหวัดสงขลาเป็นแนวทาง คือ สนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งกองบุญ/สวัสดิการวันละ ๑ บาท ถ้ามี อบต./เทศบาลและอบจ.จัดสรรเงินทุนสมทบ รัฐบาลก็จะร่วมสมทบด้วย โดยดำเนินการผ่านกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีโครงสร้างกระจายอยู่ทุกจังหวัด โดยจัดสรรเงินกองทุนกระจายไปตามจำนวนประชากรของแต่ละจังหวัด คิดจากฐานการสมทบวันละ ๑ บาทต่อคน โดยมีประเด็นที่ยังเป็นข้อถกเถียงอยู่ ๓ เรื่อง คือ ความคุ้มค่าในการสมทบ และความซ้ำซ้อนของผู้ได้รับสวัสดิการ ซึ่งเป็นประเด็นที่รัฐจะต้องคำนึงถึง โดยที่หากใช้องค์กรการเงินชุมชนเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อการพัฒนาคนสร้างทุนทางสังคม และการจัดสวัสดิการชุมชน โดยเป็นสวัสดิการขั้นมูลฐานของประชาชนชาวไทยทุกคน ก็จะเป็นสวัสดิการที่ไม่ซ้ำซ้อน และมีความคุ้มค่ามาก สำหรับเรื่องที่ ๓ คือ ความพอเพียงของเงินกองทุนสวัสดิการทั้งระบบ ตามระเบียบการจ่ายสวัสดิการของสงขลา โดยเฉพาะสวัสดิการบำนาญ จะเป็นปัญหาของกลุ่มที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงต่อไป

๖) กระบวนการจัดการความรู้: แบบจำลองปลาทุและกิจกรรมเรียนรู้

แบบจำลองปลาทุเป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายการจัดการความรู้ที่เข้าใจง่าย เหมาะกับองค์กรการเงินชุมชนที่มีโครงสร้างการจัดการและมีทิศทางการทำงาน จะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้เข้าร่วมกระบวนการต่อการทำงานที่ต้องมีเป้าหมายชัดเจน มีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยที่สามารถใช้ได้กับเครือข่ายที่สมาชิกมีการตั้งเป้าหมายร่วมกันหรือทำให้การรวมตัวเป็นเครือข่ายมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สำหรับกิจกรรมเรียนรู้ที่มีพลังทำโดยการจัดวงเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงกัน โดยใช้วาทกรรม "คุณ" ของ ศคส.ช่วยกำกับบทบาทและพัฒนาความสามารถของผู้เข้าร่วม โดยกำหนดให้ทุกคนเป็นนักเรียนและเป็นครูที่ต้องช่วยเหลือพึ่งพากัน เพื่อความสำเร็จร่วมกัน ใช้การชื่นชมอย่างสร้างสรรค์ การให้กำลังใจและปลุกพลังการรวมกลุ่มเพื่อทำความดี โดยใช้ระบบมาตรฐาน เทคนิคการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองด้วยตารางอิสรภาพ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ระหว่างกัน และจากตัวแบบที่ประสบผลเลิศ รวมทั้งการทำงานแบบเครือข่าย เพื่อเป็นกิจกรรมเรียนรู้ของแกนนำ โดยที่การเรียนรู้ของสมาชิก จะใช้กิจกรรมด้านการเงินที่กำหนดไว้ในระเบียบข้อตกลงของกลุ่มเป็นเครื่องมือ

๗) แบบจำลองปลาทุว่ายฝ่ากระแสน้ำ

แบบจำลองปลาทุว่ายฝ่ากระแสน้ำ เป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายงานวิจัย "การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน" ซึ่งพัฒนาขึ้นหลังจากได้ใช้แบบจำลองปลาทุว่ายเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับขบวนองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่โดยที่ปลาทุว่าย หมายถึง ตัวขบวนองค์กรการเงินชุมชน แยกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย ส่วนหัว คือ วิสัยทัศน์/เป้าหมาย ส่วนกลางลำตัว คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนหาง คือ คลังความรู้ กระแสน้ำ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนทั้งด้านบวกและลบ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แบ่งเป็น ๓ ส่วนหลัก ส่วนแรกคือ กระแสการพัฒนาที่ไหลบ่าเข้ามา เป็นตัวสร้างค่านิยม ซึ่งกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนอย่างสำคัญ ส่วนที่สอง คือ สภาพชุมชน หมายถึงสภาพที่เป็นอยู่ของทุนในชุมชนซึ่งแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ อาจจำแนกได้เป็น ๔ ทุนหลัก คือ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพและทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีทุนมนุษย์เป็นแกนกลางหรือผู้กระทำการสำคัญ ส่วนที่สาม คือ นโยบาย/กฎหมาย และกลไกสนับสนุน หมายถึงกรอบแนวคิดทางการเมืองซึ่งกำหนดทิศทาง โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนและในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(๗) การเปลี่ยนแปลง : ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

กระบวนการจัดการความรู้ซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนาขบวนองค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๒ ระดับ ทั้งที่เป็นผลลัพธ์และผลกระทบ ดังนี้

๑) ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ทั้งการพัฒนาคน องค์กร งาน และชุมชนในขบวนองค์กรการเงินชุมชน ๕ พื้นที่ และหน่วยงานสนับสนุนกรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

โครงการได้พัฒนานักวิจัยให้ทำหน้าที่คุณอำนวย ซึ่งช่วยเสริมสร้างบทบาทการเป็นนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีในพื้นที่วิจัย ๕ พื้นที่ประมาณ ๑๐ คน คุณเอื้อที่มีความสามารถสูง ๒ คน คุณอำนวยจากหน่วยงานสนับสนุนจำนวน ๑๐ คน คุณอำนวยชุมชนมากกว่า ๑๐๐ คน กรรมการ(คุณกิจ)ที่มีความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการมากกว่า ๑๐๐ คน และสมาชิกที่เน้นสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทมากกว่า ๓๐๐ คน

การพัฒนางานและองค์กรที่ค่อนข้างเด่นชัดคือ การเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีหน่วยจัดการในระดับตำบล ภายใต้โครงสร้างเครือข่ายเรียนรู้ในระดับตำบลของกองทุนหมู่บ้านจำนวน ๙ หมู่บ้าน ซึ่งมีการเชื่อมโยงการทำงานกับกองทุนสวัสดิการตำบล การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการหมู่ ๕ ของตำบลในคลองบาง

ปลากด จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตำบลที่มีตัวตนชัดเจน มีสำนักงานเครือข่ายและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมากขึ้น การจัดตั้งกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด การแยกตัวของกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง เพื่อบริหารจัดการในระดับตำบล ซึ่งเติบโตขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และการเกิดขึ้นของสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลาเพื่อดำเนินการทางการเมืองภาคประชาชนอย่างแข็งขัน โดยที่ผลการดำเนินงานของจังหวัดสงขลาทำให้มีกลุ่มและสมาชิกเพิ่มขึ้นจำนวนมาก คือ ในระยะเวลาดำเนินการประมาณ ๑ ปี มีกลุ่มเพิ่มขึ้น ๒๗ กลุ่ม จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ๒๓, ๔๑๙ คน เป็นต้น

สำหรับการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนมาจากผลของการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท ซึ่งทำให้คนในชุมชนเกิดความรักความผูกพัน มีสำนึกร่วมในความเป็นชุมชนเพิ่มมากขึ้น เห็นคุณค่าของคณะกรรมการ และการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน

๒) ผลลัพธ์ในวงเรียนรู้ของภาคีวิจัยและพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน

จากการเชื่อมโยงภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยการจัดวงเรียนรู้หน่วยงานสนับสนุนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีการประสานการทำงานร่วมกัน ทำให้หน่วยงานนโยบายที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนแผนแม่บทการเงินในระดับฐานรากและนโยบายการออมของประเทศ คือ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง และมูลนิธิสาธิตสุขแห่งชาติ ซึ่งกำลังเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะ เรื่องสวัสดิการสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี ได้ใช้เป็นเวทีเรียนรู้ในการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผสมผสานความรู้เข้ากับปฏิบัติการในพื้นที่ที่มีการศึกษาลงลึกครอบคลุมกลไกสนับสนุนและขบวนองค์กรการเงินชุมชนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ข้อเสนอเชิงนโยบายมีความครบถ้วนมากยิ่งขึ้น โดยที่วงเรียนรู้ดังกล่าวอาจเป็นวงเรียนรู้ที่มีการสานต่อเพื่อทำหน้าที่เป็นเวที ๓ เหลี่ยมเขี่ยอนุญาเพื่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลัง ประกอบด้วย ภาควิชาการ องค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนที่ขับเคลื่อนในพื้นที่และในระดับนโยบาย รวมทั้งภาคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

๓) ผลกระทบที่เกิดจากผู้เข้าร่วมโครงการและผู้เรียนรู้จากโครงการนำไปขยายผลทั้งในการทำงานปกติ และโครงการต่อเนื่อง

๒.๑) โครงการจัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร

โครงการจัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร เป็นผลสืบเนื่องจากการเรียนรู้ของผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช และเจ้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนบางหน่วยงานในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบล ทำให้เกิดโครงการขยายผลจัดการความรู้เพื่อสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งอย่างสมบูรณ์ (จัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร) ในปี ๒๕๔๙ ตามแบบจำลองปลาทุและวงเรียนรู้หลายระดับซ้อนกัน ทั้งการเรียนรู้ของชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาคนงาน กลุ่ม หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชน ร่วมกันทั้งระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนอินทรีย์และองค์กรเรียนรู้ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของพี่น้องประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีแผนดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงปี ๒๕๕๓ ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้งบประมาณการจังหวัดประมาณ ๘๕ ล้านบาท

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้นำเสนอโครงการนี้ในงาน "มหกรรมจัดการความรู้แห่งชาติครั้งที่ ๒" ซึ่งเป็นเวทีวิชาการประจำปี จัดโดยสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.)ในเดือนธันวาคม ๒๕๔๘ ที่กรุงเทพฯ มีผู้สนใจเข้าฟังจำนวนมาก และได้เป็นต้นแบบในการพัฒนาจังหวัดอย่างบูรณาการ นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอแนวคิดและความคืบหน้าในการดำเนินงานโครงการจัดการความรู้แก่ชนเมืองนครในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๙ ในเวทีจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบราชการ ที่กรุงเทพฯ จัดโดย สคส. และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการนำการจัดการความรู้มาใช้ในการทำงานเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร

๒.๒) โครงการจัดการความรู้หน่วยงานภาครัฐเพื่อหนุนเสริมยุทธศาสตร์สัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา

โครงการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากงานวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา โดยการนำของดร.ครูชบ ยอดแก้ว ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเห็นถึงความสำคัญที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวเพื่อให้การสนับสนุนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.สุกัญญา โภจนาวัฒน์และคณะ ซึ่งเป็นทีมวิจัยโครงการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท จัดทำโครงการอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในจังหวัดสงขลาทั้งหมดด้วยกระบวนการจัดการความรู้ โดยใช้งบประมาณในปี ๒๕๔๙

๒.๓)โครงการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในภาคใต้
ด้วยกระบวนการจัดการความรู้

โครงการดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการเข้าร่วมเป็นทีมคุณอำนวยรับผิดชอบพื้นที่
ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในโครงการบูรณาการหน่วยงาน
จัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบลของคุณพัชณี พนิธอังกูร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของ
พอช. โดยที่คุณพัชณีได้เห็นความสำคัญจากผลของการจัดการความรู้ที่เน้นการพัฒนาคน
บนฐานของงานด้วยตนเอง จึงได้เสนอฝ่ายบริหารใน พอช. เพื่อดำเนินการในเรื่องดังกล่าว
และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงาน จัดทำโครงการนำร่อง กระบวนการจัดการ
ความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ พอช. ที่รับผิดชอบในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งจะมีการให้ความรู้และ
ฝึกปฏิบัติบนฐานของงานอย่างต่อเนื่องประมาณ ๑ ปี เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๙
เป็นต้นไป

๒.๔) การใช้การจัดการความรู้ในกระบวนการเรียนการสอนของนักวิจัย

นักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่งได้นำแนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้
ไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งพบว่าใช้ได้ดี โดยที่เนื้อหาเรื่ององค์กรการเงินชุมชน
และพื้นที่วิจัย ได้ใช้เป็นตัวอย่างประกอบการเรียนการสอนด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชุดนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมืออย่างแข็งขันของทีมงานเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนใน ๓ บทบาทหลักตามศัพท์จัดการความรู้ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม คือ คุณเอื้อ คุณอำนวย และคุณกิจ รวมทั้งนักวิจัยใน ๕ พื้นที่ ซึ่งผู้ประสานงานขอขอบคุณในการทำงานด้วยความทุ่มเท ดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือกันของทีมงานทุกคน

ขอบคุณทีมวิจัยจังหวัดสงขลา โดยการนำของดร.ครูชบ ยอดแก้ว ดร.ประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ และผศ.ดร.สุกัญญา โจนนาภิวัฒน์ จากมูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้วที่ทำงานด้วยพลังจินตนาการอย่างสอดคล้องประสานกัน รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเมื่อทีมประสานงานลงเยี่ยมพื้นที่ของ โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว (เซ) และทีมงานตำบลน้ำขาว ซึ่งมีภิญญา ยอดแก้วเป็นหัวหน้าทีม รวมทั้งพีสมจิตร หอมไชยแก้ว และพีจินดา คงทอง

ขอบคุณทีมงานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะแกนนำสำคัญคือ คุณพัชรี วารีพัฒน์ คุณสมศักดิ์ สาริกา คุณสมรัก ใจกล้า คุณสมศรี สวัสดิสาร คุณวรรณิ์ ศุภพันธ์มณี คุณประเสริฐ เดชพรหม คุณไพรัตน์ มีบุญมาก และท่านอื่นๆ รวมทั้งทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประกอบด้วยอาจารย์พรเพ็ญ ทิพยนา อาจารย์ไพโรจน์ นวลนุ้ม อาจารย์นิษฐา พัฒนสงค์ และรวมทั้งผู้ช่วยวิจัย คุณอุบลรัตน์ นวลนุ้มที่ร่วมกันทำงานวิจัยด้วยความอดทนจนงานสำเร็จ เกิดการเปลี่ยนแปลงที่น่าภูมิใจในเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับที่อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ผลงานเหล่านี้ขอมอบเป็นพิเศษให้กับคุณประหยัด ทองดำ หรือชิงของเพื่อน ๆ ที่ต้องจากไปก่อนวัยอันควร โดยไม่ได้เห็นความสำเร็จที่เกิดขึ้น แม้ว่าจะเป็นผู้เสียสละทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับเพื่อนๆ มาอย่างยาวนาน หวังว่าพวกเราที่อยู่ข้างหลังจะช่วยกันสานฝันสร้างกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลกะหรอให้เติบโตเข้มแข็งยิ่งขึ้นต่อไป

ขอบคุณผู้ใหญ่เทพพิทักษ์ ทนทาน อดีตประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด จังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นกำลังสำคัญ ให้ความเอาใจใส่นักวิจัยและทีมประสานงานเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคุณตุ๊กตา ตะเพียนทอง คุณวิทยา นวลลม คุณกัญญา เจริญรัตน์ คุณฉลอง พุ่มซ้อน คุณจันลอง ภาคน้อย และท่านอื่นๆ ที่ร่วมกันทำงาน และให้การต้อนรับทีมประสานงาน โดยเฉพาะอาจารย์นิสา พักตร์วิไล อาจารย์นเรศมันต์ เพชรนาจักร อาจารย์อััจฉิมา มั่นทน และอาจารย์ดวงมณี บัวจุน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ร่วมกัน

ทำงานด้วยความเสียสละ ใส่ใจและเรียนรู้กับงานวิจัยที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก ทำให้งานวิจัยออกมาค่อนข้างดี ทั้งนี้ ผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณครอบครัวของอาจารย์นิสา พัทธวิไลเป็นอย่างสูง ที่ดูแลเอาใจใส่ผู้ประสานงานเปรียบเหมือนลูกหลานคนหนึ่ง รวมทั้ง อาจารย์สุรางค์ พรหมสุวรรณ ที่เป็นพี่ใหญ่ ช่วยเป็นแรงใจ ให้ข้อแนะนำนักวิจัยเป็นอย่างดีด้วย

ขอขอบคุณผู้ใหญ่สมคิด ไวกุล คุณก้องภพ สว่างทิพย์ คุณทรงวิทย์ ภิรมภักดี คุณจิรสุดา งามเจือ ทีมงานวิจัยจังหวัดตราด และคุณธีระ วัชรปราณี จากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ที่เป็นกำลังสำคัญในการทำงานวิจัยที่จำกัดด้วยเวลา แม้ว่าทุกคนต่างก็เป็นอาสาสมัครที่ทำงานด้วยใจ อยู่ก่อนแล้ว ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณจำรัส สنجิตร และพี่อาคม ภูติภักดิ์ที่ได้แบ่งปันประสบการณ์มากมายในเวทีเรียนรู้นักวิจัย ๕ พื้นที่ โดยที่พลังการเปลี่ยนแปลงสำคัญของนักวิจัยและทีมงานของโครงการนี้มาจากแนวคิดและคำอธิบายด้วยความเมตตาของพระอาจารย์สุบิน ปณีโตและพระอาจารย์มนัส ชันติธัมโม ซึ่งผู้ประสานงานต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอบคุณทีมงานวิจัยเครือข่ายองค์กรชุมชนและกลุ่มชนใต้ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย คุณสามารถและพีสุพัตรา พุทธา คุณไพศาล เวียงหก คุณสรวส คำมาบุตร คุณยุพิน เกาเปี้ยปลูก คุณอุทัย ใจเชื้อ คุณภูกิจ นันทชัย และผู้ใหญ่เก่ง โดยเฉพาะอาจารย์นวกัทร ปัญญาเทพ และอาจารย์ธวัช ธนะวิจิตรา ที่ให้การต้อนรับ ให้ความรู้จากแบบแผนการปฏิบัติตนที่เป็นการเพิ่มพลังใจในการทำงานให้กับผู้ประสานงาน ขอขอบคุณอาจารย์วิไลลักษณ์ อยู่สำราญ และอาจารย์พิมพ์ฉัตร รสสุธรรม ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ที่ทำงานด้วยความมุ่งมั่นและบากบั่นอดทน เป็นแบบอย่างที่น่าชื่นชม

ขอขอบคุณคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจร ชีvitบ้านหนองอ้อ จังหวัดราชบุรี ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ประสานงาน โดยเฉพาะอาจารย์สง่า ชาติเสียง ที่เป็นธุระ ดูแลเอาใจใส่ผู้ประสานงานเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช (ท่านวิชม ทองสงค์) ที่ให้การสนับสนุนเงินทุนในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบล ซึ่งเป็นที่มาของความร่วมมือและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของภาคี ๙ หน่วยงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ประสานงานได้รับความเมตตาและได้เรียนรู้แนวคิดในการทำงานจากท่าน ซึ่งแม้ว่าจะเปี่ยมล้นด้วยภูมิความรู้ แต่ก็เปรียบไม่ได้กับวัตรปฏิบัติที่เรียบง่าย ให้ความเป็นกันเอง ให้ความเอาใจใส่ และให้กำลังใจคนทำงาน เป็นแบบอย่างที่คุณประสานงานเรียนรู้ได้อย่างไม่จบสิ้น การทำงานกับ

ท่านทำให้ผู้ประสานงานรู้สึกภูมิใจในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีผู้นำที่มีบารมี มากด้วยปัญญา เป็นปราชญ์ระดับประเทศ ซึ่งเหนี่ยวนำให้คนใกล้ชิดอยากทำงานอุทิศตนเช่นท่านบ้าง

ขอขอบคุณแกนนำชุมชนใน ๓ ตำบลคือ ตำบลบางจาก ตำบลมะม่วงสองต้น และตำบลท่าไร่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เป็นครูให้ทีมงานได้ฝึกฝนการเป็นคุณอำนวยซึ่งได้ถอดเป็นบทเรียนนำไปขยายผลในโครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร ขอขอบคุณทีมงานจัดการความรู้ทั้ง ๙ หน่วยงาน คุณโสภณ คงจังหวัด จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อาจารย์ยีนดี เจ้าแก้ว จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช คุณสมหมาย จันทรประสิทธิ์ จากธนาคารออมสิน คุณเกรียงไกร เลขาพันธ์ จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตร คุณดวงค์ ศรีเผือก จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด โดยเฉพาะทีมงานคุณอำนวยในพื้นที่ ประกอบด้วยคุณชะอ้อน จูเมฆา คุณจรี บันเทิงจิตร คุณประมวล วรานุศิษฐ์ และคุณเสาวลักษณ์ เยี่ยงกุลเชาว์ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการนำของพัฒนาการจังหวัด คุณสุเมธ เม่งช่วยอาจารย์จ่านง หนูนิล อาจารย์สำราญ เฟื่องฟ้า อาจารย์มนัสชนก จันทิกัดดี และอาจารย์วรรณิ์ ลำแดง จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน โดยการนำของผู้อำนวยการ คุณวิมล วัฒนา ขอขอบคุณทีมงานภาคชุมชนโดยการนำของคุณพัชณี พินิตอังกูร จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) คุณชินวัฒน์ สุวรรณเลิศ และคุณชาปีอา ยุทธภาค รวมทั้งคุณเอกนรินทร์ เพียรดีจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางจาก ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เป็นแบบอย่างในการทำงานที่ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน และที่สำคัญคือความรู้สึกเป็นเพื่อนพี่น้อง ซึ่งก่อให้เกิดผลงานที่น่าชื่นชมทั้งภายในชุมชนและการขยายผลสืบเนื่อง

โครงการนี้ได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากภาคีวิจัยและพัฒนาจำนวนมากซึ่งผู้ประสานงานไม่สามารถกล่าวนามได้ครบถ้วน ขอขอบคุณคุณจิรภา นุตาลัย คุณสิน สือสวน คุณพรพนทิพย์ เพชรมาก (พีมีบ) และน้องโบว์จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน นายแพทย์ประทีป ธนะกิจเจริญ และคุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์ จากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ คุณเอ็นนู ชื้อสุวรรณ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่เอาใจใส่ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์เสมอมา เช่นเดียวกับคุณนิศานาถ โยธาสุมุท (พีตุ) จากธนาคารกรุงไทยที่ถามข่าวและให้คำแนะนำด้วยดีมาโดยตลอด

ขอบคุณคุณยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว จากสถาบันการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นกาญจนบุรี เพื่อนร่วมทางที่ช่วยเติมเต็มความรู้จากประสบการณ์อันอุดมในพื้นที่ คุณวาทกานต์ ช่อแก้ว จากกรมการพัฒนาชุมชนที่ช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้รายงานวิจัยมีความถูกต้องมากขึ้น

พิพุลทรัพย์ สอนเมือง ตูลาพันธ์ ที่เป็นแรงใจ ให้ความช่วยเหลือด้วยสติปัญญาจากประสบการณ์ในงานพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในภาคอีสานซึ่งมีคุณค่ามาก ขอขอบคุณคุณสหพล สังเมฆ จากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย มิตรร่วมอุดมการณ์ ที่ให้ความรู้เรื่องธรรมะกับสหกรณ์ซึ่งเป็นพื้นฐานเพื่อความเข้าใจแก่นแท้ขององค์กรการเงินชุมชน

ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง รวมทั้งทีมงานของมูลนิธิธรรมาภิบาลแห่งชาติมีส่วนช่วยเหลือให้งานวิจัยชุดนี้สามารถเชื่อมโยงภาคีต่างๆ เข้ามาเรียนรู้จากกันและกันครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณทั้งสองหน่วยงานไว้ด้วย โดยเฉพาะท่านรองกฤษฎา อุทยานิน และพี่สุวัฒนา ศรีภิรมย์ที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำเป็นอย่างดี มาตั้งแต่ต้น ขอขอบคุณคุณสันติ อุทัยพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ ที่ให้ความสำคัญกับงานวิจัยชุดนี้ ได้ให้แนวคิดในการทำงานหนุนเสริมกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทำความเข้าใจการทำงานของกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

ขอขอบคุณทีมวิจัยสหกรณ์โดยการนำของ รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาทที่ให้โอกาสผู้ประสานงานได้เข้าร่วมเรียนรู้กับนักวิจัยในโครงการหลายครั้ง ซึ่งเป็นประโยชน์กับผู้ประสานงานทั้งเนื้อหาความรู้และการเชื่อมโยงเครือข่ายคนทำงานเป็นอันมาก สำหรับบุคคลที่ผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูง คือ ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน ครูที่ดุแต่มีเมตตา ที่ได้ช่วยเหลือหนุนผู้ประสานงานโดยการให้โอกาสได้เข้าร่วมเรียนรู้ในชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทำให้ผู้ประสานงานได้เรียนรู้งานวิจัยเพิ่มมากขึ้น และได้รู้จักเพื่อนร่วมทางเป็นจำนวนมาก ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ คุณพิพัฒน์ ยอดพฤติการ ที่ได้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้ประสานงานด้วยดีมาโดยตลอด รวมทั้งทีมงานสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคมทุกคน

งานวิจัยชุดนี้ได้รับการเสริมหนุนทั้งแรงใจและแรงกายจากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการจัดการความรู้หลายท่าน ที่ต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษคือ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช จากสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคมที่เป็นผู้เปิดช่องทางการสื่อสารและเรียนรู้ผ่านWebblogให้กับผู้ประสานงาน ขอขอบคุณ ดร.ประพนธ์ ฆาสุขยัตที่กรุณาให้ความรู้และฝึกทักษะการจัดการความรู้พื้นฐานให้กับนักวิจัยของโครงการ พี่ทรงพล เจตนาวณิชย์ที่เป็นทั้งผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัย ให้ข้อเสนอแนะในเวทีรายงานความก้าวหน้า และเป็นวิทยากรให้ความรู้และฝึกทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการที่เป็นประโยชน์กับการทำงานของนักวิจัยมาก

ผู้ประสานงานได้รับความเมตตาจากที่ปรึกษาซึ่งเป็นทั้งครูและเพื่อนที่เปี่ยมประสบการณ์ ได้ช่วยให้การทำงานวิจัยชุดนี้เป็นระบบมากขึ้น มีเนื้อหาที่ครบถ้วน มีการสื่อสารที่ทำให้คนฟัง

เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ขอขอบคุณ รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกี ที่กรุณาเชื่อมโยงการเรียนรู้เรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชนให้กับผู้ประสานงาน อาจารย์ได้ให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดียิ่งตลอดมา ผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ ที่เสียสละเวลา ให้ความช่วยเหลือเอาใจใส่ผู้ประสานงานเป็นอย่างดี ติดตามถามข่าวด้วยความห่วงใย ช่วยอ่านและปรับแก้รายงาน เป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยให้ทีมวิจัยมีกำลังใจในการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเกิดความรู้ความเข้าใจ แลกกันขึ้นทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผู้ช่วยสร้างสีสัน สร้างความอบอุ่นให้ทีมงานทำงานด้วยความสุข และสนุกกับการทำงาน

ท้ายสุด ผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณอาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ที่ปรึกษาอาวุโสที่ให้กำลังใจในการทำงานตั้งแต่เริ่มต้น ตลอดการทำงานที่ผ่านมา ท่านได้ให้คำชี้แนะและให้แนวทางการทำงานที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แนวคิดการทำงานโดยมีชุมชนเป็นแกนกลาง เน้นความร่วมมือด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นหัวใจของการทำงานวิจัยจัดการความรู้ในครั้งนี้ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมืออย่างกว้างขวาง มาจากข้อเสนอแนะของอาจารย์นั่นเอง โดยที่ผู้ประสานงานได้รับโอกาสให้ทำงานวิจัยชุดนี้อีกเต็มที่ด้วยความกรุณาของ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม ซึ่งผู้ประสานงานต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูง โดยที่นอกจากเงินทุนวิจัยแล้ว ยังได้แนวความคิดและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากด้วย

การทำงานวิจัยชุดนี้แม้ว่าผู้ประสานงานจะได้รับความร่วมมือจากทีมวิจัยและเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างดี รวมทั้งการหนุนเสริมจากภาคีวิจัยและพัฒนาที่ช่วยกันเติมเต็มความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยได้รับคำแนะนำ และการเอาใจใส่ช่วยเหลือจากที่ปรึกษาอย่างดียิ่ง แต่ก็ยากที่จะทำงานให้ลุล่วงได้ดังที่เห็น หากไม่มีผู้ช่วยเหลือสำคัญคือคุณหทัย เหมทานนท์ (หม่อม) และคุณจิรา กาญจนภักดิ์ (แป้น) รวมทั้งพี่สาวคนดีและเก่งของน้องๆ คือคุณอังคณา ใจเลี้ยง (ส้ม) ทั้ง ๓ คนเป็นผู้ประสานติดต่อ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การสรุปเนื้อหาและอำนวยความสะดวกให้ผู้ประสานงานสามารถทำงานได้อย่างสะดวกและคล่องตัว จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้ประสานงานขอขอบคุณมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยเฉพาะท่านอธิการบดี ดร.สุพัทธ์ พุ่มภา เป็นพิเศษ ที่ท่านได้อนุญาตให้ผู้ประสานงานทำหน้าที่หัวหน้าโครงการวิจัยชุดนี้ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขพิเศษ โดยที่ความเห็นของท่านได้เป็นกำลังใจให้ผู้ประสานงานทำงานนี้ด้วยความตั้งใจ ท่านบอกว่าเป็นการพัฒนาตำแหน่งงานจากการทำงาน (career development) ซึ่งเป็นโอกาสให้ผู้ประสานงานได้เรียนรู้บทบาทการเป็นผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยระดับประเทศ ได้เรียนรู้

กระบวนการจัดการความรู้ และวิถีพลังของขบวนการเงินชุมชนอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น จากการทำงานวิจัยนี้ ทำให้ผู้ประสานงานได้ทั้งเพื่อนร่วมงาน และเพื่อนสนิทเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ขอขอบคุณผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ ดร.วันสุรีย์ พรหมภัทร ที่ให้โอกาสผู้ประสานงานทำงานได้อย่างเต็มที่ อาจารย์ได้ช่วยคัดเลือกผู้ช่วยประสานงาน และให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นอย่างดีตั้งแต่ต้น แม้ว่าจะมีความลำบากใจในระบบของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวกับการทำหน้าที่หัวหน้าโครงการของผู้ประสานงาน และต้องอดทนต่อการทำงานของผู้ประสานงานที่ยังขาดความเข้าใจในระบบงานของมหาวิทยาลัยในบางเรื่อง คำแนะนำตักเตือนของอาจารย์ได้ช่วยให้ผู้ประสานงานทำงานอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้นตอนมากขึ้น

ท่านสุดท้ายที่ต้องเอ่ยนามคือ ดร.อุทัย ดุลยเกษม ความรู้ทั้งปวงในเรื่องงานวิจัยเป็นวิทยาทานที่ผู้ประสานงานได้มีโอกาสเรียนรู้จากท่านอย่างใกล้ชิด ความขอบคุณที่มีถึงอาจารย์ไว้ว่า จะลบเลือนความผิดพลาดในความเข้าใจเรื่องงานวิจัยของผู้ประสานงาน เพราะประสบการณ์ของผู้ประสานงานในเรื่องนี้ยังมีน้อยนัก ขอขอบพระคุณอาจารย์อุทัย ดุลยเกษมเป็นอย่างสูง ที่เป็นครูให้ผู้ประสานงานได้เรียนรู้งานวิจัยอย่างไม่รู้จักจบ และโดยไม่รู้เบื่อ

ความสำเร็จของงานวิจัยชุดนี้มาจากพลังการทำงานของเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน นักวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งหน่วยงานองค์กร และผู้ที่เอ่ยนามข้างต้น ซึ่งยังมีอีกมากที่ผู้ประสานงานไม่สามารถระลึกถึงได้อย่างครบถ้วน โครงการได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและศูนย์อำนาจการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติด้วยความเชื่อมั่นในตัวผู้ประสานงาน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยศูนย์บริการวิชาการได้ให้โอกาสผู้ประสานงานเรียนรู้พัฒนาตนเองจากงานที่ทำ ซึ่งก็คือการพัฒนาความสามารถโดยไม่ต้องยึดติดกับการเติบโตในตำแหน่งงาน(career path)นั่นเอง ผู้ประสานงานขอกราบขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานวิจัยชุดนี้อีกครั้งหนึ่ง

ผู้ประสานงานถือว่าผลงานที่ปรากฏ ทั้งที่เป็นเอกสารรายงานวิจัย ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่และความร่วมมือที่เกิดขึ้น เป็นผลงานของทุกคน โดยผ่านการเรียงร้อยเป็นถ้อยคำจากผู้ประสานงานเท่านั้น จึงขอยกความสำเร็จให้กับทุกๆท่าน แต่หากมีความผิดพลาดเกิดขึ้น ทั้งจากข้อมูลและการตีความ รวมทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ตลอดจนการอ้างถึงผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งผลลัพธ์และผลกระทบผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง ล้วนมาจากความอ่อนประสบการณ์ของผู้ประสานงาน และหากงานวิจัยชุดนี้ได้ทำให้เกิดความชุ่มชื้นของหัวใจของเพื่อนร่วมงาน เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน ภาควิชาวิจัยและพัฒนา และผู้เกี่ยวข้องในส่วนใด

ก็ตาม ผู้ประสานงานขอโทษกรรมไว้ ณ ที่นี้ด้วย หวังว่าความตั้งใจดีที่จะทำงานหนุนเสริมขบวนการ
องค์กรการเงินชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะเป็นพลวัตปัจจัยให้ทุกๆท่านที่เอ่ยนาม
ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ประสบความสุขสวัสดิ์ในหน้าที่
การงานและชีวิตส่วนตัวที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นและประโยชน์ร่วมกันตลอดไป

ภีม ภคเมธาวี

ผู้ประสานงานโครงการ

วันลอยกระทง

๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๙

บทคัดย่อ

งานวิจัย การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน ได้ใช้ "การจัดการความรู้" เป็นวิธีการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยและสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานและสนับสนุนให้เกิดการสร้าง สังเคราะห์ เชื่อมโยง ถ่ายทอด และขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยใช้เวลาดำเนินการ ๒ ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๗ จนถึงเดือนกันยายน ๒๕๔๙

ผลการดำเนินงานมีข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ รูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนและทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นภายในกลุ่ม เครือข่าย และชุมชนเพื่อความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจของสมาชิก มีแนวทางสำคัญอยู่ที่ การจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท โดยให้สมาชิกตั้งสัจจะว่าจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท เพื่อนำเงินมาจัดสวัสดิการช่วยเหลือกัน โดยมีหน่วยจัดการระดับหมู่บ้าน ตำบล ๓ รูปแบบคือ ๑) ตั้งขึ้นใหม่ในระดับตำบล ๒) เชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนตั้งเป็นกองทุนระดับตำบล ๓) เชื่อมโยงกับองค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่เดิมตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการระดับหมู่บ้าน โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเรียนรู้ในระดับตำบล โชน และจังหวัด สำหรับระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับขบวนการองค์กรการเงินชุมชน ควรให้หน่วยงานเชิงพื้นที่คือ จังหวัดบูรณาการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนทั้งระดับนโยบายและการสนับสนุนเชิงโครงสร้างในพื้นที่ โดยใช้การจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามตัวแบบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ดำเนินการผ่านกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชน โดยมีแผนพัฒนาการเงินชุมชนที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทอยู่ในนั้นด้วย สำหรับทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนแยกเป็น ๒ ส่วนสำคัญ คือ ๑) คุณเอื้อ มีคุณลักษณะสำคัญคือ ภาวะผู้นำและแบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะความรู้ในการพัฒนาทีมเรียนรู้ การคิดเชิงระบบ และความรอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ๒) คุณอำนวยควรมีแบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะความรู้ในการพัฒนาทีมเรียนรู้ การทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ การประสานงาน สรุปประเด็น บันทึก ตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ ถอดความรู้ ตลอดจนความรู้เรื่ององค์กรการเงินชุมชน และบริบทชุมชน

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	ก
กิตติกรรมประกาศ	ญ
บทคัดย่อ	ด
สารบัญ	ต
สารบัญภาพ	ท
สารบัญตาราง	ธ
บทที่ ๑ การขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้ : การจัดการความรู้	๑
ฐานความรู้เดิม	๑
จุดคานงัดในการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชน	๑
โครงการวิจัย การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน	๓
วิธีวิทยาการวิจัย	๓
-คำถามวิจัย	๓
-โครงการวิจัยย่อย ๕ พื้นที่	๔
-การเชื่อมโยงเครือข่ายและจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการใช้งาน	๖
-กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย	๘
บทที่ ๒ กระบวนการจัดการความรู้และผลที่ได้	๑๖
การจัดการความรู้ ๕ กรณีศึกษา	๑๖
-เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด	๑๘
-กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชน	
จังหวัดสงขลา	๒๕
-เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง	๓๓
-เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ	
จังหวัดนครศรีธรรมราช	๓๗
-เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์	
จังหวัดสมุทรปราการ	๔๓
-โครงการบูรณาการหน่วยงานสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กร	
การเงินชุมชน ๓ ตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	๔๖

บทที่ ๓ รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชนและระบบการทำงานของ หน่วยงานสนับสนุน	๕๒
รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชน	๕๒
ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุน	๕๘
บทที่ ๔ บทสังเคราะห์ : ข้อค้นพบและการเปลี่ยนแปลง	๖๘
ข้อค้นพบ : องค์ความรู้และข้อเสนอแนะ	๖๙
-รูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับ องค์การการเงินชุมชน	๖๙
-ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล	๗๔
-แบบจำลองวิถีพลังองค์การการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	๘๐
-ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุน	๘๑
-ข้อเสนอเชิงนโยบาย : ชุมชนสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคนและ สร้างทุนทางสังคม	๘๖
-กระบวนการจัดการความรู้ : แบบจำลองปลาทุและกิจกรรมเรียนรู้	๘๙
-แบบจำลองปลาทุว่าয়ฝ่ากระแสน้ำ	๙๓
การเปลี่ยนแปลง : ผลลัพธ์และผลกระทบ	๙๕
-ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	๙๕
-ผลกระทบ	๙๗
เอกสารอ้างอิง	๙๙

สารบัญภาพ

รูปที่ ๑ วิธีปล้งองค์กรการเงินชุมชนกับความเชื่อมโยงของหัวข้อวิจัย	๔
รูปที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อ Internet	๘
รูปที่ ๓ แนวคิดการจัดการความรู้	๑๐
รูปที่ ๔ แบบจำลองปลาทุ	๑๑
รูปที่ ๕ กระบวนการเรียนรู้ตามแบบจำลองปลาทุ	๑๑
รูปที่ ๖ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯจังหวัดตราด	๑๕
รูปที่ ๗ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายฯจังหวัดสงขลา	๒๖
รูปที่ ๘ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนและ กลุ่มโชนใต้ จังหวัดลำปาง	๓๓
รูปที่ ๙ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ	๓๘
รูปที่ ๑๐ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด	๔๓
รูปที่ ๑๑ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้โครงการบูรณาการหน่วยงานสนับสนุน	๔๓
รูปที่ ๑๒ รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย/กลุ่มใน ๕ พื้นที่ศึกษา	๕๓
รูปที่ ๑๓ รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน	๗๐
รูปที่ ๑๔ แบบจำลองวิธีปล้งองค์กรการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	๘๐
รูปที่ ๑๕ ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนระดับนโยบายและปฏิบัติการ ในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน	๘๗
รูปที่ ๑๖ แบบจำลองปลาทุว่ายฝ้ากระแสน้ำ	๙๔

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑ จำนวนกลุ่มและเงินกองทุนขององค์กรการเงินชุมชน ๖ รูปแบบหลัก	๒
ตารางที่ ๒ สถานะภาพของขบวนองค์กรการเงินชุมชน ๕ พื้นที่ศึกษา (สิงหาคม ๒๕๔๙)	
๕๖	
ตารางที่ ๓ รูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสวัสดิการชุมชนและเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งทางจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก และระบบการทำงาน ทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับองค์กรการเงินชุมชน	๘๘

บทที่ ๑

การขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้ : การจัดการความรู้

ฐานความรู้เดิม

(๑) ฐานคิด

การดำเนินงานองค์กรการเงินชุมชนเป็นการทำกิจกรรมด้านการเงินเพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือกันของสมาชิกตามแนวทางสหกรณ์ โดยที่ฐานคิดทางศาสนาได้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน รวมทั้งเพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกในยามจำเป็น โดยที่การสนับสนุนของภาครัฐจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อเป็นการขยายโอกาส ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน

(๒) วิธีพ้องและข้อจำกัด

วิธีพ้องขององค์กรการเงินชุมชนอาจมองเป็นหน่วยจัดการการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายและเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน โดยมีข้อจำกัดของชุมชนซึ่งมีหนี้สินอยู่เดิม ขาดความรู้ เสียเปรียบเชิงโครงสร้าง ใช้จ่ายกับการศึกษาค้นคว้าสูง และมีการบริโภคเกินตัว โดยที่กระแสการพัฒนาส่งเสริมการบริโภคอย่างเกินพอดี ด้วยสื่อและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลก็ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมหภาค โดยมองการไหลเวียนของเศรษฐกิจในภาพรวมเป็นหลัก ทำให้ละเลยกระบวนการหรือรายละเอียดในเชิงคุณภาพของแต่ละกิจกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาคนและทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็นฐานของความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

ที่สำคัญคือ กลไกของภาครัฐที่ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ก็ไม่เอื้อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ โดยที่หน่วยงานสนับสนุนเองก็ขาดการเรียนรู้ด้วย ทำให้องค์กรการเงินชุมชนซึ่งแม้ว่าจะมีศักยภาพของการเป็นกลไกฐานรากเพื่อการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน แต่ก็มีความปัญหาในตัวเองเป็นจำนวนมากด้วย

จุดคานงัดในการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชน

(๑) ความพยายามของรัฐบาล

รัฐบาลได้ปฏิรูประบบราชการและกระจายอำนาจให้กับประชาชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น มีทั้งลดบทบาทของหน่วยงานราชการ ประเมินผลการทำงานอย่างเข้มงวด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่มากขึ้น มีการจัดตั้งองค์กร

^๑ ดูรายละเอียดงานสังเคราะห์ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทยของผู้เขียน เมษายน ๒๕๔๗

มหาชนเพื่อให้ทำงานได้คล่องตัว กระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามามีบริหารจัดการงบประมาณโดยตรงเพิ่มมากขึ้น เช่น เงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

(๒) การดำเนินงานที่หวังผลกระทบในวงกว้าง

จากข้อมูลของหน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนในปี ๒๕๔๗ พบว่า องค์กรการเงินชุมชนมีด้วยกัน ๖ รูปแบบหลักรวมกันประมาณ ๑๖๓,๔๖๐ กลุ่ม มีเงินกองทุนประมาณ ๑๑๐,๓๐๒ ล้านบาท มีองค์กรการเงินชุมชนที่รัฐให้การสนับสนุนหรือเป็นนโยบายของรัฐมากกว่า ๙๘% โดยที่กองทุนหมู่บ้านมีจำนวนกลุ่มเป็นสัดส่วนมากที่สุดประมาณ ๔๖% ด้วยยอดเงินกองทุนมากกว่า ๗๕% ดังตาราง

ตารางที่ ๑ จำนวนกลุ่มและเงินกองทุนขององค์กรการเงินชุมชน ๖ รูปแบบหลัก

องค์กรการเงินชุมชนรูปแบบหลัก	จำนวน (กลุ่ม)	จำนวนเงินกองทุน (ล้านบาท)
๑.กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (๒๕๔๗)	๗๕,๕๒๕	๘๓,๐๗๗
๒.กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (มิถุนายน ๒๕๔๘) ^๒	๔๕,๔๖๘	๑๒,๗๐๒
๓.กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน(กขคจ.) (๒๕๔๗)	๓๙,๖๔๖	๑๑,๑๐๐
๔.กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต (๒๕๔๗)	๕๐๐	*
๕.กลุ่ม/สหกรณ์เครดิตยูเนียน (๒๕๔๗)	๘๒๑	๓,๒๑๓
๖.ธนาคารหมู่บ้าน (๒๕๔๗)	๑,๕๐๐	๒๑๐
รวม (* ไม่มีข้อมูล)	๑๖๓,๔๖๐	๑๑๐,๓๐๒

หน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนได้ติดตามการขับเคลื่อนขบวนการขององค์กรการเงินชุมชนจาก ๒ ฐานคิดสำคัญที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง คือ ๑) ฐานคิดทางการเมือง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองโดยกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งมีสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทพ.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นหน่วยสนับสนุนสำคัญ ๒) ฐานคิดทางศาสนา เพื่อพัฒนาคนจากด้านใน ซึ่งมีเครือข่ายพระสงฆ์และชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นกำลังสำคัญ เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนขบวนการขององค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้

^๒ ได้รับข้อมูลจากคุณวาทกานต์ ช่อแก้ว หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ กรมการพัฒนาชุมชน

โครงการวิจัย การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน

(ก) วัตถุประสงค์

โครงการวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานและสนับสนุนให้เกิดการสร้าง สังเคราะห์ เชื่อมโยง ถ่ายทอดและขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยดำเนินการผ่าน

(๑)งานวิจัยและการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนระดับตำบล จำนวน ๕ พื้นที่ทั่วประเทศ

(๒)การเชื่อมโยงเครือข่ายและจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนฐานข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ของภาคที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการนำความรู้ไปใช้งานอย่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนและช่วยแก้ปัญหาความยากจน

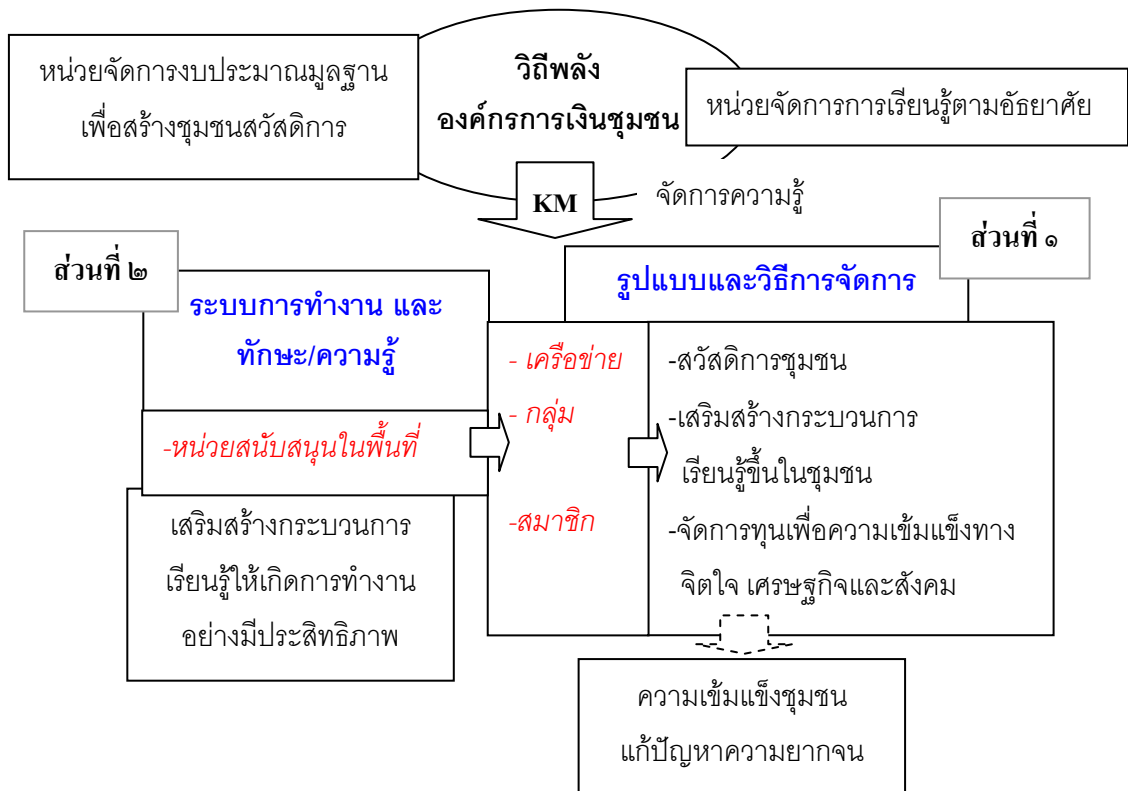
(ข) วิธีวิทยาการวิจัย

(๑) คำถามวิจัย

หน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนได้ตั้งคำถามวิจัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลไกการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนไว้ ๒ ส่วน ส่วนแรกเป็นตัวขบวนการองค์กรการเงินชุมชนและส่วนที่สองเป็นระบบสนับสนุน ดังนี้

๑)รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในการจัดสวัสดิการ รวมทั้งบทบาทในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ของสมาชิกให้มีความเข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นอย่างไร ?

๒) ระบบการทำงาน และทักษะความรู้ของหน่วยสนับสนุนในพื้นที่เพื่อใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม เครือข่ายระดับหมู่บ้าน/ตำบลให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นอย่างไร ?

รูปที่ ๑ วิถีพลังองค์การการเงินชุมชนกับความเชื่อมโยงของหัวข้อวิจัย

โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาไว้ ๕ พื้นที่กระจายตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ

(๒) โครงการวิจัยย่อย ๕ พื้นที่

หน่วยจัดการความรู้ขององค์การการเงินชุมชนได้ประสานกับเครือข่ายนักวิจัยและนักพัฒนา โดยพุ่งเป้าไปที่ ๑) เครือข่ายนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน ๓๕ มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ร่วมกันจัดทำชุดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา(สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย^๓ ซึ่งผู้ประสานงานร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณาและติดตามสนับสนุนการวิจัย ๒) เครือข่ายนักวิจัยและนักพัฒนาของหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค ซึ่งผู้ประสานงานเป็นหน่วยวิจัยเครือข่ายที่ดำเนินการเรื่องนี้ในจังหวัด

^๓ อ่านรายงานการศึกษาได้ใน "การบริหารจัดการที่ดีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง" และ "บทเรียนการบริหารจัดการงานวิจัย"โครงการวิจัยและพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ๒๕๔๘

นครศรีธรรมราช ๓) เครือข่ายนักพัฒนาที่ทำงานเกาะติดกับเรื่ององค์การการเงินชุมชนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งผู้ประสานงานมีบทบาทเกี่ยวข้องกับบุคคลเหล่านี้ตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ ในฐานะผู้สนใจงานพัฒนา ชุมชนในภาคใต้ และได้ทำงานเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องจริงจั่งตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ จนถึงปัจจุบัน

หน่วยประสานงานได้พัฒนาและกลั่นกรองโครงการจนเหลือโครงการวิจัยย่อยใน ๕ พื้นที่ครอบคลุมปฏิบัติการจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การการเงินชุมชนด้วยเป้าหมายที่ต่างกัน ๓ ระดับ ตั้งแต่ระดับสมาชิก กลุ่ม เครือข่ายระดับตำบลและจังหวัด โดยทำงานร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ประกอบด้วย สถาบันการศึกษา หน่วยงานสนับสนุนภาครัฐและเอกชนทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการกระจายตัวทั่วประเทศ โดยเลือกพื้นที่หรือประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนขบวนขององค์การการเงินชุมชนที่จะส่งผลกระทบในเชิงนวัตกรรม การพัฒนา นโยบายและปฏิบัติการทางการเมือง รวมทั้งช่องทางเพื่อการขยายผลอย่างกว้างขวางประกอบด้วย

๑) เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด จากฐานคิดทางศาสนา ซึ่งเชื่อมโยงเครือข่ายพระสงฆ์ เพื่อประยุกต์ศาสนธรรมมาใช้ในการพัฒนาคนและชุมชน ดำเนินการโดยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดยมี คุณธีระ วัชรปราณี เป็นหัวหน้าโครงการ

๒) เครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททำสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลา จากฐานคิดทางศาสนาถึงการเมืองภาคประชาชน ดำเนินการโดยมูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว โดยมี ดร.ครูชบ ปราณี ยอดแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการ

๓) เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง จากฐานคิดทางการเมืองภาคประชาชน ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง โดยมีอาจารย์วิไลลักษณ์ อยู่สำราญ เป็นหัวหน้าโครงการ

๔) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากฐานคิดทางการเมือง ดำเนินการโดย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยมีอาจารย์พรเพ็ญ ทิพยนา เป็นหัวหน้าโครงการ

๕) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ จากฐานคิดทางการเมือง ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีอาจารย์นิสา พักตร์วิไล เป็นหัวหน้าโครงการ

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนภาครัฐ ที่หน่วยจัดการความรู้ขององค์การการเงินชุมชนได้ใช้แนวคิดบูรณาการหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ โดยนำกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายขององค์การการเงินชุมชนระดับตำบลมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

ของหน่วยงาน คือ โครงการบูรณาการหน่วยงานภาครัฐจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่ ๓ ตำบล ของอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ๑) สำนักงานพัฒนา ชุมชน ๒) สำนักงานส่งเสริมการเกษตร ๓) สำนักงานสหกรณ์ ๔) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ๕) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ๖) ธนาคารออมสิน ๗) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ๘) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และ ๙) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

(๓) การเชื่อมโยงเครือข่ายและจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการใช้งาน

หน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนได้เข้าร่วมเรียนรู้กับภาคีที่เกี่ยวข้องในประเด็น องค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การแก้ปัญหาความยากจน เศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งวาทกรรม "การจัดการความรู้" ที่สำคัญ เช่น

๑)งานขับเคลื่อนนโยบายแผนแม่บทการเงินฐานราก การออมเพื่อการชราภาพและแรงงานนอกระบบของกระทรวงการคลัง โดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลังและภาคีพัฒนา ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน สำนักงานประกันสังคม ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นต้น

๒)งานขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเรื่องสวัสดิการสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีของมูลนิธิสาธารณะสุขแห่งชาติ

๓)งานสร้างเสริมสุขภาพด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสุขภาพชุมชนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

๔)งานวิจัยในชุดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมี ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน ในนามสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคมเป็นหัวหน้าโครงการ โดยเฉพาะชุดงานวิจัยย่อยเรื่อง "ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง" ซึ่งรับผิดชอบโดย รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกี จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีเครือข่ายการทำงานเกี่ยวเนื่องกับองค์กรการเงินชุมชนค่อนข้างมาก ที่สำคัญ เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองอ้อ และเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดราชบุรีโดยการดูแลของ ดร.ทิพวัลย์ สีสันต์ จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นต้น

๕)งานศึกษาการบูรณาการกองทุนระดับตำบลในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีของ คุณยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว ในนามสถาบันการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นกาญจนบุรีโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๖) งานขับเคลื่อนขบวนสหกรณ์ในประเทศไทยจำนวน ๓๖ จังหวัด ซึ่งมี รศ.จุฑาทิพย์ ภักธวาท จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นหัวหน้าชุดโครงการ โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.)

๗) งานส่งเสริมการจัดการความรู้ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.) และสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

โดยหน่วยจัดการความรู้ได้จัดทำ Website (km4fc.wu.ac.th) และ Webblog (<http://gotoknow.org/km4fc> <http://gotoknow.org/kmfc> <http://gotoknow.org/kmm-p> และ <http://gotoknow.org/kmnakhon>) เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงเครือข่าย เผยแพร่และขยายผลแนวคิด กระบวนการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นตามรายการทาง^๔ ของงานวิจัยใน ๕ พื้นที่ งานจัดการความรู้ที่ร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนในจังหวัดนครศรีธรรมราช และงานที่เชื่อมโยงกับภาควิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งได้สนับสนุนให้ทีมวิจัยใน ๕ พื้นที่และหน่วยงานสนับสนุนในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะทีมงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนนำเสนอกระบวนการทำงานและผลที่เกิดขึ้นในWebblog^๕ของเครือข่าย <http://gotoknow.org> อย่างต่อเนื่องด้วย ดังแสดงในภาพ

^๔ งานวิจัยนี้ได้ใช้การจัดการความรู้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้วยคำถามวิจัย ๒ ข้อ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ทั้งรูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย และระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุน โดยที่กิจกรรมการดำเนินงานได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามรายการทางตลอดเวลา ดังนั้น การบันทึกเรื่องราวในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมและผลที่เกิดขึ้นลงใน Blog ของนักวิจัยจึงมีความสำคัญ เพราะเปรียบเสมือนบันทึกภาคสนามที่มีการเรียบเรียง สรุปไว้เป็นตอนๆ ซึ่งเป็นสาระหรือเกร็ดความรู้ที่มีคุณค่ามาก โดยสามารถหาอ่านได้ใน Blog ดังต่อไปนี้

ทีมวิจัยจังหวัดตราด <http://gotoknow.org/blog/theera>

ทีมวิจัยจังหวัดลำปาง <http://gotoknow.org/blog/km-lampang>

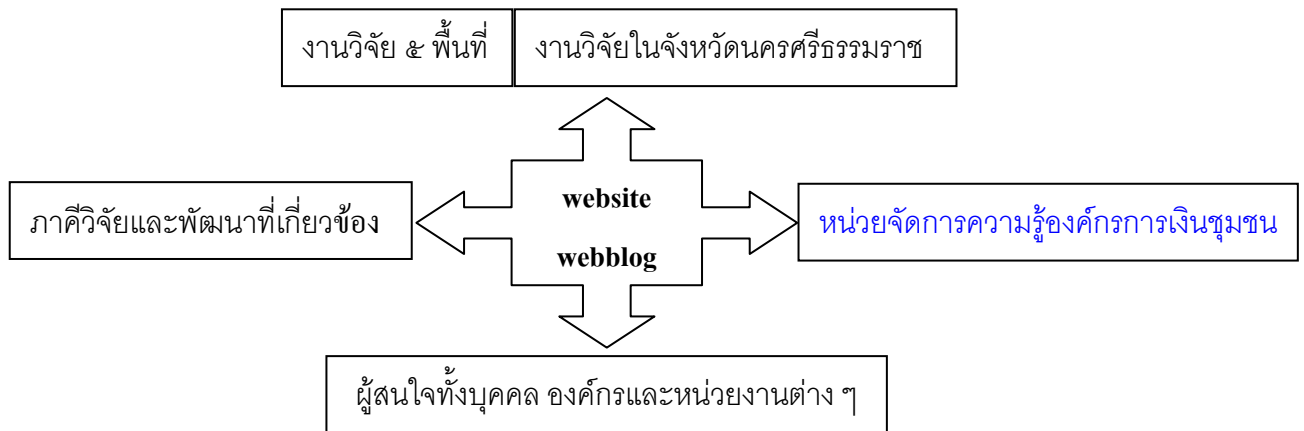
ทีมวิจัยตำบลกะหรอ จังหวัดนครศรีธรรมราช <http://gotoknow.org/blog/km-karo1>

ทีมวิจัยตำบลในคลองบางปลากด จังหวัดสมุทรปราการ <http://gotoknow.org/blog/beerthai>
<http://gotoknow.org/blog/nmintra>

^๕ กระบวนการและผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเกร็ดความรู้จากประสบการณ์จำนวนมาก สามารถอ่านได้ใน Blog เหล่านี้

ครูณ เมืองคอน (อาจารย์จ่าน หนูนิล) <http://gotoknow.org/blog/nfeteacher/53734>

ครูราญ เมืองคอน <http://gotoknow.org/blog/km-chaimontree>

รูปที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อ Internet

(๔) กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

- (ก) แนวคิดทุนชุมชน
- (ข) แนวคิดทางการเมือง
- (ค) แนวคิดการจัดการความรู้
- (ง) แนวคิดทางศาสนา

(ก) แนวคิดทุนชุมชน

แนวคิดทุนชุมชนมองว่า ทุนชุมชนมีด้วยกัน ๔ ทุนคือ ทุนคน ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพ และทุนทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนเป็นเพียงทางผ่านไปสู่การพัฒนาทุนชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง นำไปสู่การสร้างสังคมดี คนมีความสุข ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนา

๑) ทุนคน ให้เป็นบุคคลเรียนรู้ มีคุณธรรม มีรายได้พอเพียง และมีความมั่นคงในชีวิต

๒) ทุนทางสังคม ให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เกิดความไว้วางใจกัน ทำให้เกิดสำนึกรักใน

ชุมชน

โดยที่การทำกิจกรรมองค์กรการเงินชุมชนเป็นการพัฒนา

หรือเข้าไปใน Blog จัดการความรู้เมืองนคร ซึ่งเป็น Blog เครือข่ายจัดการความรู้เมืองนคร

<http://gotoknow.org/planet/kmnakhon>

๓) พุทธทางกายภาพ คือ เงินตรา เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนคนและทุนทางสังคม รวมทั้งทุนทางกายภาพในเรื่องอื่นๆเพิ่มขึ้นด้วย เช่น เงินกำไรนำมาสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะทางกายภาพในชุมชน เป็นต้น

๔) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำ ๓ พุทธหลักข้างต้นมาพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกและชุมชน

(๖) แนวคิดทางการเมือง

แนวคิดทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนมีสองส่วนคือ ในฐานะอุดมการณ์ หรือเป้าหมาย และกระบวนการหรือวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย ในส่วนของเป้าหมายนั้นรัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้มีแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการสร้างเงื่อนไขให้ชุมชนมีการออมเงินเพื่อลดรายจ่าย รวมทั้งการนำผลกำไรบางส่วนมาสร้างสวัสดิการในชุมชน เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาส เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่นตามปรัชญาที่ปรากฏในนโยบายกองทุนหมู่บ้าน และหากกองทุนหมู่บ้านใดมีความเข้มแข็งก็สามารถจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนเพื่อเชื่อมโยงเงินทุนจากสถาบันการเงินในระบบ

ในส่วนของกระบวนการ แนวคิดทางการเมืองให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมและชุมชน โดยการกระจายอำนาจให้ชุมชนเป็นแกนกลางของการพัฒนา เพื่อฝึกฝนกระบวนการประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารองค์กร จากองค์กรเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายภาคประชาชน โดยจัดตั้งสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นหน่วยปฏิบัติการขับเคลื่อนงานร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆในพื้นที่ ซึ่งต่อมา รัฐบาลได้จัดทำกฎหมายกองทุนหมู่บ้านโดยมีสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก

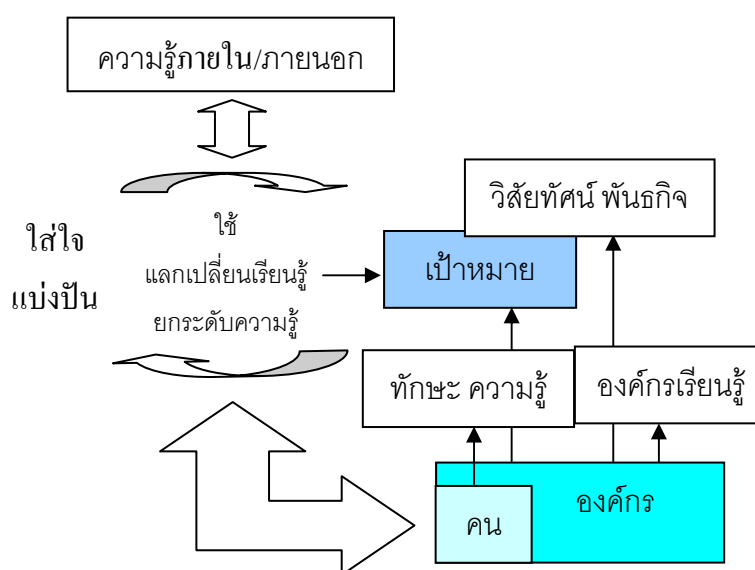
(ค) แนวคิดการจัดการความรู้

๑) แนวคิด

การจัดการความรู้มองคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ หรือเป็นต้นทุนในการผลิตที่มีความสำคัญสูงสุด การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคนและองค์กรบนฐานงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะของคนทำงานให้ปฏิบัติงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยทำให้เป้าหมายของงานสอดคล้องกับพันธกิจและวิสัยทัศน์ขององค์กร

การจัดการความรู้เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นความรู้ฝังลึกในตัวตน โดยการ

ใช้ความรู้ที่มีอยู่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอก และยกระดับความรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายโดยเน้น
ความใส่ใจ และการแบ่งปัน

รูปที่ ๓ แนวคิดการจัดการความรู้

๒) แบบจำลองปลาทู

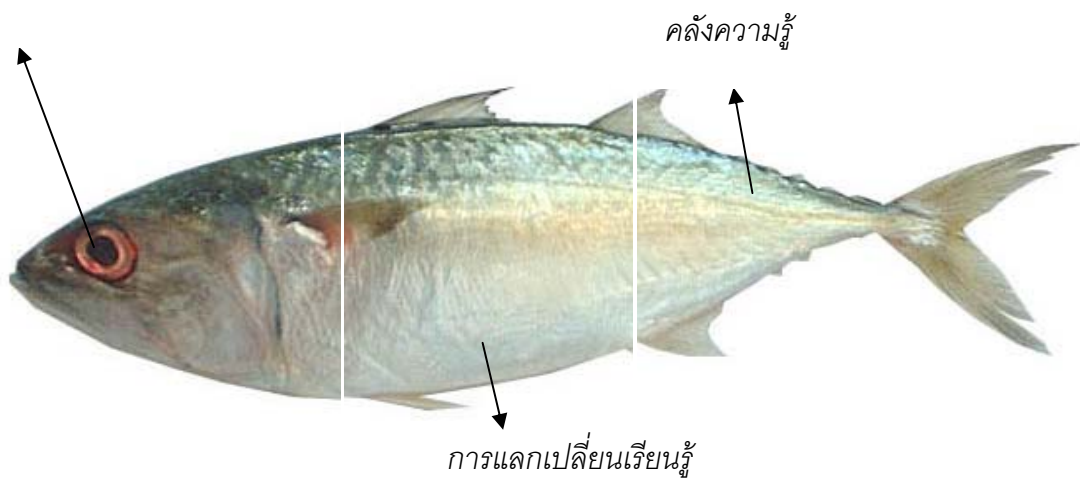
แบบจำลองปลาทู เป็นแบบจำลองที่นำเสนอโดยสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.)ซึ่งโครงการวิจัย "การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน" นำมาใช้เป็นแนวทางในปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นผู้กระทำการเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีจุดเน้นที่การเรียนรู้จากความสำเ็จเพื่อขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้^๖

ปลาทู หมายถึง ขบวนองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่ศึกษาแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ เครือข่ายกลุ่ม และสมาชิก แยกเป็น ๓ ส่วนคือ

^๖ หน่วยจัดการความรู้้องค์กรการเงินชุมชนใช้แบบจำลองปลาทูของ สคส.เป็นเพียงแนวทางเท่านั้น ในรายละเอียดของโครงการวิจัยย่อย ๕ พื้นที่ อาจแตกต่างกัน สำหรับรายละเอียดตามแบบจำลองนี้เป็นการอธิบายของผู้เขียนซึ่งนำไปใช้กับโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบลในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ส่วนหัว เป็นวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของขบวนการจัดการการเงินชุมชน
 ส่วนกลางลำตัว เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับความสามารถที่จำเป็นต่อ
 การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
 ส่วนหาง เป็นที่สะสมความรู้ภาคปฏิบัติเพื่อการใช้งานอย่างหลากหลายซึ่งถูก
 พัฒนาจากส่วนกลางลำตัวให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้นเพื่อแหวกว่ายไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้
 แสดงได้ดังภาพ

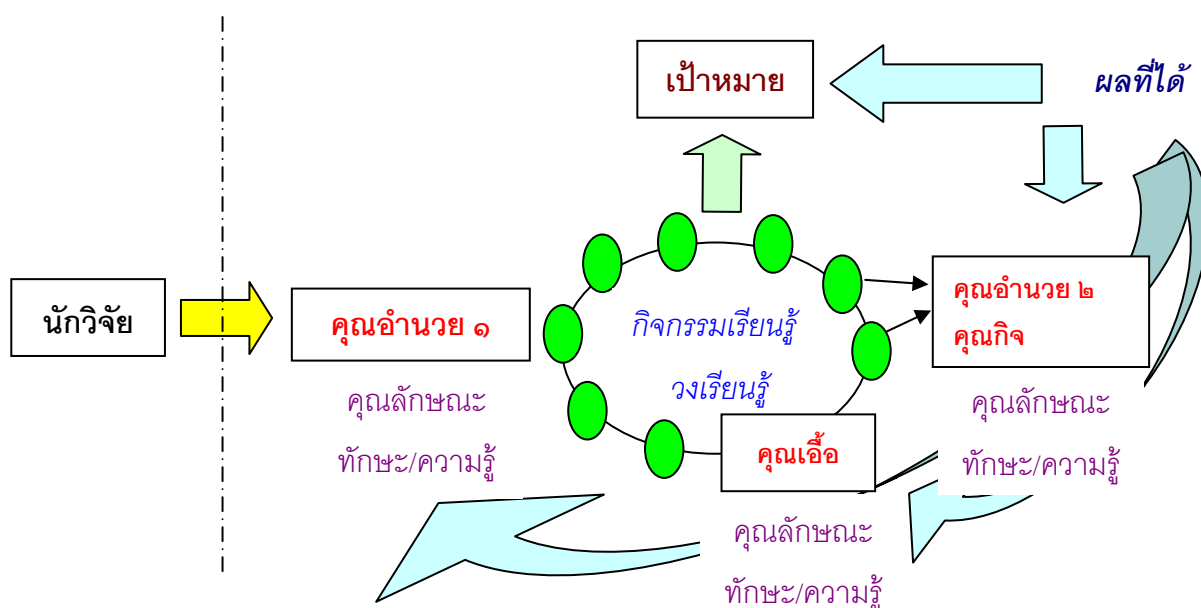
วิสัยทัศน์/เป้าหมาย

รูปที่ ๔ แบบจำลองปลา

๓) กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยกิจกรรมเรียนรู้(วงเรียนรู้) และผลที่ได้ แสดงดังภาพ

รูปที่ ๕ กระบวนการเรียนรู้ตามแบบจำลองปลา

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

กิจกรรมเรียนรู้ คือ กิจกรรมที่ใช้ในการฝึกฝนให้สมาชิกในวงเรียนรู้มีคุณลักษณะ และทักษะ/ความรู้ที่จะดำเนินภารกิจตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเน้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งจากงานที่ทำและการเรียนรู้จากภายนอก โดยเฉพาะจาก ตัวอย่างใกล้เคียงกันที่ประสบผลเลิศ

(ข) ผลที่ได้

(๑) การพัฒนาคน

๑) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของผู้สนับสนุนการเรียนรู้

(คุณอำนวย ๑)

-คุณอำนวย ๑ คือผู้สนับสนุนให้สมาชิกในวงเรียนรู้เกิดการ เรียนรู้อย่างสนุกและมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะ และมีทักษะความรู้ที่จะสามารถปฏิบัติภารกิจตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้

๒) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของผู้ปฏิบัติการจัดการความรู้

(คุณกิจ)

-คุณกิจคือสมาชิกในวงเรียนรู้ที่เข้าร่วมฝึกฝนตนเองเพื่อ ยกระดับความสามารถหรือพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะและมีทักษะ ความรู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบหรือได้รับมอบหมายให้บรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้

๓) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของผู้สนับสนุนการเรียนรู้

(คุณอำนวย ๒)

- คุณอำนวย ๒ คือ คุณกิจที่ต้องการพัฒนาตนเองให้เป็น ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ในวงเรียนรู้ย่อยของตนเอง

๔) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของผู้เอื้อระบบ (คุณเอื้อ)

- คุณเอื้อ คือ ผู้นำหรือหัวหน้าผู้บริหารองค์กรที่ต้องนำพา ทีมงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และพัฒนาเป็นองค์กรเรียนรู้

๕) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของคุณวิจัย

-คุณวิจัย คือ นักวิจัยในโครงการที่ต้องการพัฒนาความสามารถของตนเองให้เป็นนักวิจัยที่มีความสามารถทั้งในเชิงเนื้อหาเรื่ององค์การการเงินชุมชน และกระบวนการจัดการความรู้

(๒) การพัฒนาองค์กร

พัฒนาให้เป็นองค์กรเรียนรู้ที่มีฐานความรู้คู่ภายใน ซึ่งมีศักยภาพในการฝ่าความยากลำบากหรือความไม่แน่นอนในอนาคตได้ดีขึ้น

(ค) การพัฒนางาน

ทำให้งานเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละวงเรียนรู้ ทั้งเป้าหมายรายทางและเป้าหมายรวม

(ง) แนวคิดทางศาสนา(พุทธ)

แนวคิดทางศาสนาเริ่มจากความเข้าใจชีวิตว่าคืออะไร เป็นอย่างไร เป็นไปอย่างไร และควรเป็นไปอย่างไร?

ชีวิตคือ ชันธ์ ๕ ประกอบด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขตา และอนัตตา ดำเนินไปตามวงจรปฏิจลสมุปบาทประกอบด้วย อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ

โดยที่ชีวิตควรเป็นไปตามมรรคแปด คือ สัมมาทิฐิ(เห็นตามสภาวะ) สัมมาสังกัปปะ(คิดไม่เอนเอียง) สัมมาวาจา(พูดก่อประโยชน์) สัมมากัมมันตะ(เกื้อกูลกัน) สัมมาอาชีวะ(ยังชีพชอบ) สัมมาวายามะ(เพียรพยายาม) สัมมาสติ(มีสติกำกับตัว) และสัมมาสมาธิ(ตั้งมั่นแน่วแน่)

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชน แนวคิดทางศาสนาอาศัยความรู้ที่ว่า ธรรมะหรือธรรมชาติดีด้วยกัน ๔ ความหมายคือ ตัวธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ และผลของการทำหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎธรรมชาติ^๗ โดยที่องค์การการเงินชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติของความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันด้วยอรรถะ ๓ คือ เพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งต้องการการจัดการอย่างถูกต้องตามหน้าที่ด้วยหมวดธรรมสำคัญ ประกอบด้วย สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานนัตตา อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา หรือทำให้ละเอียดเข้มแข็งก็ใช้ "สมรवास

^๗ ธรรมะ ๔ ความหมาย เป็นคำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกขุ อ่านรายละเอียดได้ใน "ธรรมะกับสหกรณ์" เรียบเรียงโดยคุณสหพล สังเมฆ

ธรรม"^๘ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนที่จำเป็นต้องมีอยู่ประจำเพื่อเสริมให้มีความสุขยิ่งขึ้น มี ๔ ประการ คือ ๑) สัจจะ คือ ความจริง ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริงทำจริง เป็นเหตุนำมาซึ่งความเชื่อถือหรือไว้วางใจได้ ๒) ทมะ คือ ฝึกตน ปรับปรุงตน บังคับควบคุมตนเอง ได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ รวมทั้งการยอมรับและแก้ไขสิ่งบกพร่องของตนด้วย ๓) ขันติ คือ อุดทน อุดทนต่อความหนาว ร้อน หิว กระหาย ทนตรากตรำ ทนต่อความเจ็บใจ ทนชมอารมณ์ของตนได้ ทนต่อความยั่ววนต่าง ๆ ทนต่ออำนาจไผ่ต่ำ ทนต่อการทำ การงาน เป็นต้น ๔) จาคะ คือ เสียสละ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ สละความโกรธ ความเห็นแก่ตัว มีใจกว้างร่วมงานกับคนอื่นได้ สละอารมณ์ขุ่นมัวภายในจิตใจได้

โดยที่ศาสนาพุทธมิใช่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่ต้องทำให้ประจักษ์แจ้งขึ้นในตนเอง ความรู้ในทางพุทธศาสนาจึงเป็นความรู้จาก "ปัญญาปฏิบัติ"

จากกรอบแนวคิดทั้ง ๔ จะเห็นว่าแนวคิดทุนชุมชนเป็นการมองจากฐานชุมชนเพื่อการจัดการทุนในชุมชนให้เกิดความสมดุลและเพิ่มค่าทั้งมูลค่าและคุณค่าเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ทุนทางกายภาพ(เงิน)เป็นเครื่องมือ อาศัยทุนปัญญา(คน)ที่มีอยู่และทุนทางสังคมในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติให้เอื้อประโยชน์ต่อคนและชุมชน เป็นพลวัตหนุนเนื่องให้ทุนทั้ง ๔ เข้มแข็ง ขณะที่แนวคิดทางการเมืองได้ใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นรูปธรรมในการกระจายอำนาจและฝึกฝนกระบวนการประชาธิปไตยให้กับประชาชน ด้วยแนวคิดขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ลดรายจ่ายจากการเป็นหนี้ในระบบ และเพิ่มรายได้ด้วยการลงทุน โดยแฝงการทำหน้าที่เป็นกลไกในการกระตุ้นเศรษฐกิจทั้งระบบไว้ด้วย สำหรับแนวคิดการจัดการความรู้และแนวคิดทางศาสนามีความคล้ายคลึงกันในส่วนของกระบวนการที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ "ปัญญาปฏิบัติ" โดยมีข้อแตกต่างในสาระสำคัญคือ แนวคิดทางศาสนาถือว่า "ความรู้" นอกจากจะแฝงการปฏิบัติที่ต้องเห็นผลเชิงประจักษ์ในตนแล้ว จะต้องมียุทธธรรมอยู่ในนั้นด้วย ความรู้ตามแนวทางศาสนาจึงต้องคำนึงถึงอรรถะประโยชน์ ๓ คือประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกัน ความรู้ที่ไม่มีคุณธรรมแนวคิดทางศาสนาจะไม่เรียกว่า "ความรู้" แต่เป็นความไม่รู้ หรือ "อวิชชา" ในขณะที่แนวคิดการจัดการความรู้จะเน้นผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น ไม่ว่าเป้าหมายนั้นจะถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือไม่^๙ แนวคิดทางศาสนาจึงมีเป้าหมายกับ

^๘ <http://www.dhammajak.net/book/sukha/sukha12.php>

^๙ เช่น ความรู้ในการขายเหล้าจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถือเป็นความรู้ตามแนวคิด การจัดการความรู้ (นำความรู้ไปใช้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้) แต่เป็น "ความไม่รู้" ตามแนวคิดทางศาสนา เพราะไม่ได้เป็นเป้าหมายที่สอดคล้องตามอรรถะประโยชน์ ๓

กระบวนการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็นเหรียญคนละด้าน โดยที่แนวคิดการจัดการความรู้นั้น
กระบวนการกับเป้าหมายเป็นคนละส่วนแยกจากกันชัดเจน

บทที่ ๒

กระบวนการจัดการความรู้และผลที่ได้

(๑) การจัดการความรู้ ๕ กรณีศึกษา

หน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนได้สนับสนุนให้นักวิจัยเรียนรู้แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้และความรู้เรื่ององค์กรการเงินชุมชนโดยการศึกษาจากเอกสารและลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๗ โดยสนับสนุนให้นักวิจัยเข้าไปทำความเข้าใจ สร้างความคุ้นเคยกับแกนนำ เรียนรู้สถานการณ์ของเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่ เป้าหมาย ร่วมหารือแนวทางในการพัฒนาองค์กรโดยใช้แบบจำลองปลาหัว

หลังจากนักวิจัยได้เรียนรู้และพัฒนาโครงการอยู่ประมาณ ๖ เดือน ประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๔๘ ก็ได้แนวทางการทำงานที่ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่

นักวิจัยได้ทำงานวิจัยจัดการความรู้ร่วมกับขบวนองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่จนถึงสุดโครงการในเดือนกันยายน ๒๕๔๙^{๑๐} โดยมีรายงานผลการศึกษาซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการเรียนรู้รูปแบบและวิธีการจัดการของเครือข่าย และผลของการเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมการจัดการความรู้^{๑๑}ของโครงการในแต่ละพื้นที่

ในบทนี้ จะนำเสนอกระบวนการจัดการความรู้และผลที่เกิดขึ้น โดยสรุปจากรายงานวิจัยของ ๕ พื้นที่ รายงานผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบล การลงพื้นที่ติดตามสนับสนุนการทำงานซึ่งผู้ประสานงานได้สังเกตและพูดคุยกับนักวิจัยและทีมงานองค์กรการเงินชุมชน การพูดคุยถามข่าวและปรึกษาหารือกันทั้งทางโทรศัพท์ ติดต่อกับสื่อ Internet ทั้งจาก E-mail และ Webblog การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายวิจัย ๕ พื้นที่ การทำหน้าที่เป็นนักวิจัยและคุณอำนวยในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการ

^{๑๐} โครงการวิจัย ๕ พื้นที่สิ้นสุดการดำเนินงานในเดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ แต่หลายพื้นที่ยังคงมีกิจกรรมต่อเนื่อง รวมทั้งต้องใช้เวลาในการจัดทำรายงานจนถึงเดือนตุลาคม ๒๕๔๙

^{๑๑} ดูรายละเอียดได้ในรายงานผลการวิจัยของ ๕ พื้นที่

ความรู้องค์การการเงิน ๓ ตำบล เวทีพัฒนานักวิจัย การเรียนรู้จากภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารรายงานวิจัยอื่นๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด

๑.๑ ฐานคิดและการพัฒนาการ

พระอาจารย์สุบิน ปณีโตได้จุดประกายไปพบ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว ที่จังหวัดสงขลา ท่านได้เรียนรู้แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์พัฒนาครบวงจรชีวิต จึงได้นำมาประยุกต์ให้เชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาโดยการปรับเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมพัฒนาคนอย่างเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในปัจจุบันที่ต้องใช้เงินเป็นสื่อกลางในการดำเนินชีวิตอย่างสำคัญ ท่านได้เผยแพร่แนวคิดและ จัดตั้งกลุ่มสัจจะขึ้นในจังหวัดตราดบ้านเกิดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ จนถึงปัจจุบัน (มิถุนายน ๒๕๔๙) มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๑๖๔ กลุ่ม จำนวน ๕๕,๑๑๖ คน มีเงินหมุนเวียนสะสมกว่า ๔๘๐ ล้านบาท แยกเป็นเงินหุ้นสะสมกว่า ๓๐๐ ล้านบาท เป็นเงินกองทุนสวัสดิการกว่า ๑๐๐ ล้านบาท

ต่อมาท่านได้ประยุกต์แนวคิดกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ครูชบดำเนินการจัดตั้งและเผยแพร่ขยายผลที่จังหวัดสงขลาเข้ากับหลักธรรมที่พึงตรงสู่การลดความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนโดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาทเชื่อมโยงกับการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

๑.๒ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

- คณะกรรมการอุดมการณ์
- คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้
- ทีมสำนักงานและอาสาสมัคร
- คณะกรรมการเครือข่ายจังหวัด
- คณะกรรมการเครือข่ายตำบล
- คณะกรรมการกลุ่ม
- สมาชิก

แนวทางการดำเนินงานโดยต่อยอดจากการทำกลุ่มสัจจะเพื่อลดความเห็นแก่ตัวด้วยการเทศน์ในรูปแบบการปลุกจิตสำนึก และการยกตัวอย่างเปรียบเทียบเป็นประจำทุกปี

๒) แบบแผนการฝึกตนจากระเบียบข้อตกลงของกลุ่ม ใช้การสาบานตน ทุนทางสังคม และสวัสดิการเป็นเครื่องมือสำคัญ

ระเบียบข้อตกลงของกลุ่มเปรียบเสมือนศีลวัตรเพื่อให้การอยู่ร่วมกันเป็นปกติ และเป็นวิธีการปลูกฝังและกล่อมเกลาก่อนการดำเนินชีวิตของสมาชิกให้มีสัจจะและวินัยในตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการเงิน ทั้งการออมและการกู้ยืมเมื่อยามจำเป็น กลุ่มสัจจะใช้การสาบานตนเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงของกลุ่มเมื่อแรกเริ่มเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งเป็นวิธีการปลุกสำนึกและปลั่งความดีงามในตัวคนออกมา โดยที่การกู้ยืมได้ใช้และสร้างทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ผู้ส่งคืนเงินกู้ในรอบเดือนจะต้องส่งคืนเงินกู้ครบทุกคน ผู้กู้รายต่อไปจึงจะกู้ยืมได้ ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้ค้ำชำระได้เป็นอย่างดี เพราะผู้กู้หรือผู้ค้าไม่กล้าค้างชำระ เพราะจะกระทบกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจำนวนมาก ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นประโยชน์กับกลุ่มและสมาชิกโดยรวม ดังนั้น การรวมตัวเป็นกลุ่มสัจจะจึงต้องมีทุนทางสังคมในระดับหนึ่งและเมื่อแนวปฏิบัติดังกล่าวมีการใช้จนเป็นปกติวิสัย ก็จะช่วยสร้างสำนึกร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่มและชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

นอกจากการปลุกสำนึกใฝ่ดีในตัวคนและใช้พลังของเพื่อนสมาชิกรายรอบ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมบิบบังคับแล้ว กลุ่มสัจจะใช้กองทุนสวัสดิการเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาคคนให้รักที่จะทำในสิ่งดี ๆ ที่เป็นประโยชน์กับหมู่คณะ โดยกำหนดระเบียบที่เป็นทั้งเงื่อนไขและแรงจูงใจในการให้สวัสดิการเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนพยายามประพฤติตนเป็นคนดี โดยปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

๓) ก้าวข้ามการสะสมมุ่งสู่การให้ด้วยกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เป็นกระบวนการพัฒนาคนด้วยหลักคุณธรรม ๔ ประการเพื่อนำไปสู่การลดความเห็นแก่ตัว เริ่มจากสัจจะโดยให้สมาชิกตั้งสัจจะว่าจะสะสมเงินเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมให้ครบวงจรทั้งชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีกระบวนการที่ดีในหลายประการ แต่โดยฐานคิดก็ยังเป็นการสะสมเงินเพื่อตนเอง จึงเป็นการทำเพื่อตนเองโดยตรง ดังนั้น หลังจากที่พระอาจารย์สุบินได้เรียนรู้แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชนของ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว ก็ได้นำมาประยุกต์เข้ากับหลักธรรมข้อ ๔ คือ จาคะ ด้วยฐานคิดใหม่ที่มุ่ง

เข้าไปในการทำกิจกรรมเพื่อสิ่งที่เป็นของตนให้กับผู้อื่นทุกวัน เป็นการลดความเห็นแก่ตัวโดยตรง เป็นฐานคิดของการทำดี ทำชั่วด้วยตัวมันเอง

"แม้ว่าความดีนั้นจะไม่สูญหายไปไหน ก็จะมีคนเวียนให้เกิดสิ่งดีๆ ขึ้นกับตัวเรา แต่เราก็ไม่ไปหวังผลกับมัน เพราะเราพอใจที่ได้ทำความดีแล้วคือการทำบุญวันละ ๑ บาทเพื่อผู้อื่น"^{๑๒}

"เป็นการทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้จิตติดอยู่ในบุญ"^{๑๓}

ซึ่งแม้ว่าจะมีมูลค่าเพียงน้อยนิดในยุคปัจจุบัน แต่จะมีคุณค่ามหาศาลในทางจิตใจ โดยที่ในการจัดการก็ใช้แนวทางการจัดสวัสดิการตามแนวทางของ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว แต่ปรับให้เชื่อมโยงเข้ากับการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นสวัสดิการที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มและสมาชิกเพิ่มขึ้นด้วย

๔) กลไกสนับสนุนภายในเครือข่าย

๔.๑) เครือข่ายจังหวัด : ทีมงานของศูนย์เรียนรู้และข้อจำกัด

ทีมงานของศูนย์เรียนรู้จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงลงพื้นที่ติดตามสนับสนุนกลุ่มที่ประสบปัญหาในการดำเนินงานและหนุนช่วยกลุ่มให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้เครือข่ายจังหวัดเป็นเวทีสะท้อนปัญหาและการหนุนช่วยเรื่องเงินทุนโดยการจัดตั้งกองทุนสัจจะเครือข่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเครือข่ายสัจจะมีสมาชิกเป็นจำนวนมากทั้งจังหวัด ทำให้ทีมงานสำนักงานซึ่งมีคนทำงานและอาสาสมัครเพียง ๒ - ๓ คน ไม่สามารถดูแลทั่วถึงได้ เพราะต้องดูแลงานอื่นๆ ของศูนย์เรียนรู้ด้วย และแม้จะปรากฏชัดว่ากลุ่มที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนจะสามารถพัฒนาการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็มีหลายกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้อย่างต่อเนื่องทุกเดือน เครือข่ายจังหวัดจึงได้จัดตั้งเครือข่ายตำบลขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยเริ่มจากกิจกรรมการตรวจสอบบัญชี ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินกิจกรรมทางการเงิน โดยให้กรรมการที่เกี่ยวข้องในกลุ่มระดับตำบลมาตรวจบัญชีของกันและกันเป็นประจำทุกเดือน ทำให้ระบบบัญชีของกลุ่มเป็นปัจจุบัน

๔.๒) เครือข่ายตำบล (กรณีศึกษาตำบลเขาสมิง อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด)

โดยที่ตำบลเขาสมิงเป็นพื้นที่วิจัยลงลึกเพื่อใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้าไปหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มสัจจะฯ ทีมวิจัยเริ่มต้นด้วยการสกัดความรู้จากประสบ-

^{๑๒} คำอธิบายของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต

^{๑๓} คำอธิบายของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต

การณ์ของคนทำงาน โดยการระดมความคิด เลือกเอาที่เป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่เป็นคุณลักษณะและทักษะความรู้ของกรรมการ ประกอบด้วย คุณลักษณะพื้นฐานของประธาน กรรมการและสมาชิก คือ ความซื่อตรงและรักษาเวลา สำหรับคุณลักษณะสำคัญของการกรรมการคือ การวางตัวเป็นกลาง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกรรมการและสมาชิก มีใจรักชอบช่วยเหลือสังคม มีความรับผิดชอบและมองการณ์ไกล มีความรู้ในเรื่องบัญชีและการเงิน ความสามารถในการบริหารเงิน การจัดสวัสดิการที่เป็นธรรม การแก้ปัญหาภายในกลุ่ม รวมทั้งการรักษาและพัฒนาภาวะเปี่ยมของกลุ่ม

เมื่อได้ความรู้ที่จำเป็นแล้ว ทีมวิจัยได้สร้างการเรียนรู้โดยจัดอบรมความรู้ให้กับบุคคลเป้าหมายโดยตรง จัดเวทีเรียนรู้ระหว่างกันตามประเด็น การตรวจสอบบัญชีข้ามกลุ่มและติดตามปัญหา และจัดพบปะสังสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ให้เกิดความไว้วางใจซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ

นอกจากนี้ ยังได้จัดประชุมสัญจรหมุนเวียนไปตามกลุ่มต่าง ๆ โดยเชิญชวนให้สมาชิกกลุ่มเจ้าภาพเข้าร่วมประชุมด้วย เพื่อใช้เป็นช่องทางในการสร้างความเข้าใจในบทบาทของกรรมการและสมาชิก มีการฝึกฝนการเป็นวิทยากรดำเนินการประชุม ที่สำคัญคือ มีความพยายามให้มีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการดำเนินงานเครือข่ายตำบลเพื่อให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนากลุ่มและสมาชิกด้วย

ประเด็นเรียนรู้ใช้วิธีถอดบทเรียนจากคนทำงาน เช่น การกู้เงินสัจจะเพื่อพัฒนาคุณธรรม การทำบัญชีครัวเรือนและการต่อยอดกิจกรรมเดิม และที่ริเริ่มกิจกรรมใหม่ เช่น รวบรวมซื้อข้าวสารและปุ๋ยอินทรีย์ จัดตั้งกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท เป็นจุดรับทำ พรบ.รถยนต์ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ในเครือข่ายวิจัย ๕ พื้นที่ถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ของแกนนำ ซึ่งทำให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของเพื่อน ช่วยต่อยอดแนวคิดการดำเนินงานของกลุ่มว่ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน

๔.๓) การขยายผลผ่านเครือข่ายพระสงฆ์และภาคีความร่วมมือ

พระอาจารย์สุบินได้เชื่อมโยงเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อขยายผลการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตโดยการสนับสนุนของหลาย ๆ หน่วยงาน เช่น กองทุนเพื่อสังคม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น จนสามารถขยายผลการดำเนินงานไปยังภูมิภาคอื่นๆทั่วประเทศไม่น้อยกว่า ๓๐ จังหวัด มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตประมาณ ๗๕๐ กลุ่ม มีพระสงฆ์ร่วมอุดมการณ์ประมาณ

๒๐๐ รูป (๒๕๔๗) เช่นที่จังหวัดจันทบุรี นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานีและราชบุรี เป็นต้น โดยพระอาจารย์จะรับนิมนต์เข้าร่วมประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับกลุ่มเครือข่าย อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมตรวจสอบบัญชีระหว่างเครือข่ายจังหวัดด้วย

๕) บทบาทของหน่วยงานสนับสนุนจากภายนอก

แม้ว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจะเป็นที่รู้จักของสังคมในวงกว้าง และเป็นตัวแบบหนึ่งซึ่งเป็นที่มาของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน และแม้ว่าพระอาจารย์สุบิน ปณีโตจะเป็นปูชนียบุคคลของจังหวัดตราดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกคนที่ผ่านเมืองมาที่นี่ จะเข้ามาขอคำปรึกษา แต่ไม่มีหน่วยงานในพื้นที่ให้ความสำคัญกับแนวความคิดและเข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จะมีก็เป็นหน่วยงานสนับสนุนจากส่วนกลาง ที่สนใจแนวความคิดเพื่อนำร่องทดลองเป็นต้นแบบในการขยายผลไปยังที่อื่น ๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)ได้สนับสนุนให้เชื่อมโยงเครือข่ายพระสงฆ์จากฐานงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เป็นต้น สำหรับในพื้นที่ตำบลเขาสมิง แม้ว่าจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลให้ความสำคัญกับกระบวนการของกลุ่ม โดยนำไปเชื่อมโยงกับงานเสริมสร้างสุขภาพชุมชน แต่ก็ยังเป็นเพียงความสนใจส่วนบุคคลเท่านั้น ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาสมิงก็สนับสนุนเครือข่ายโดยการเอื้ออำนวยความสะดวกที่ประชุมและเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น

(ข) ผลที่ได้

กิจกรรมของโครงการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯในระดับจังหวัดไม่ได้ช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของทีมงานและเครือข่ายเท่าไรนัก เนื่องจากไม่อยู่ในเป้าหมาย โดยที่ในระดับตำบลได้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการในแต่ละกลุ่ม ทำให้กรรมการมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ช่วยเพิ่มทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเชื่อมโยงเป็นระบบให้กับกรรมการบางคน เพิ่มความสามารถของกรรมการในการเป็นวิทยากรดำเนินการประชุมอย่างมีส่วนร่วมขึ้นมาจำนวนหนึ่ง

สำหรับในระดับกลุ่ม มีการใช้กระบวนการเครือข่ายช่วยแก้ปัญหาให้กับกลุ่มที่มีปัญหา ขณะที่เป้าหมายระดับสมาชิกมีการเรียนรู้เรื่องบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก

โดยสรุป การจัดการความรู้ไม่ได้ช่วยให้เครือข่ายจังหวัดและเครือข่ายตำบลเขาสมิง รวมทั้งกลุ่มสมาชิกในตำบลเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเท่าไรนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ฯโดยการนำของพระอาจารย์สุบิน ปณีโตเป็นไปในลักษณะของการปลูกฝังแนวคิดอุดมการณ์ โดยได้กำหนดข้อพึงปฏิบัติไว้ในระเบียบข้อตกลงของ

กลุ่มแล้ว หากกรรมการและสมาชิกปฏิบัติตามระเบียบก็จะมีปัญหาใดๆ ปัญหา就是不ทำตาม
แนวทางที่กำหนดไว้ มิใช่การเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มให้เติบโตมีผลกำไรเพิ่มมากขึ้น
(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาจังหวัดตราด)

๒. กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลา

๒.๑

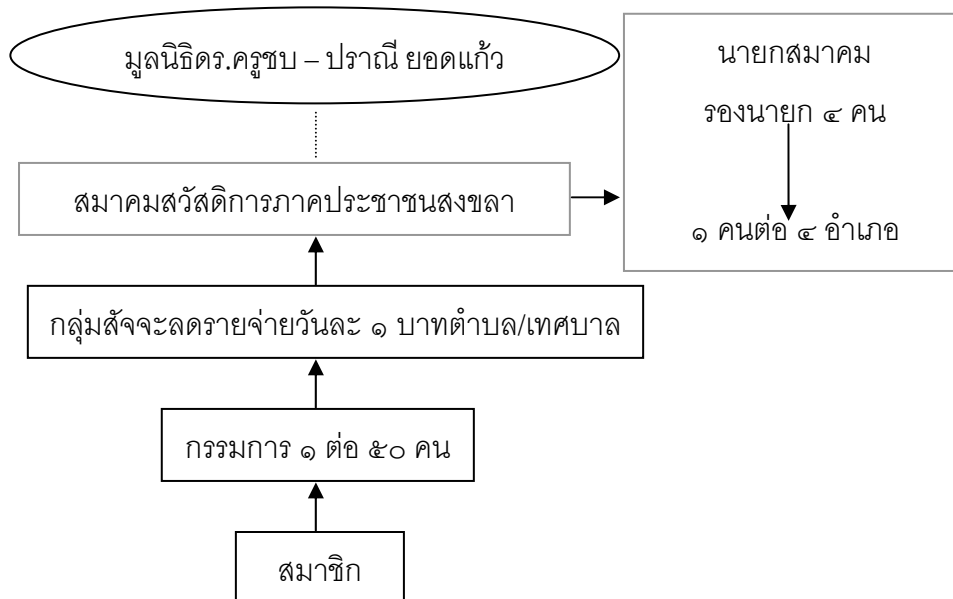
ฐานคิดและพัฒนาการ

ดร.ครูชบ ยอดแก้วมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาคนและการจัดสวัสดิการให้กับพี่น้องในชุมชน ด้วยการพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือนกัน ได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์พัฒนาครอบครัวชีวิตขึ้นที่ ตำบลน้ำขาว จังหวัดสงขลาบ้านเกิดในปี ๒๕๒๗ โดยให้สมาชิกตั้งสัจจะออมเงินรายเดือนแล้วนำเงินออมมาปล่อยกู้ช่วยเหลือกัน เมื่อมีกำไร ก็จัดสรรเงินกำไรครึ่งหนึ่งตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก โดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสมาชิก ครูชบได้เดินสายเผยแพร่แนวคิดดังกล่าวไปทั่วทุกภาคของประเทศในนามสถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการ ชุมชนแห่งชาติ (พอช.) โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน แต่พบว่าไปได้ไม่ไกล เพราะมีกลุ่มการเงินที่มีแนวคิดปันผลกำไรยึดพื้นที่ไว้หมดแล้ว ดร.ครูชบจึงมาเริ่มที่กลุ่มสวัสดิการ โดยตรง โดยใช้ประสบการณ์ตอนเป็นครูที่เคยทำโครงการออมทรัพย์วันละ ๑ บาทของนักเรียนและตัวอย่างของลำปางซึ่งนำแนวคิดดังกล่าวไปปฏิบัติจนเห็นผลเป็นรูปธรรม ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนขึ้นที่ตำบลน้ำขาวบ้านเกิดอีกครั้งหนึ่งในปี ๒๕๔๗ และได้ดำเนินการขยายผลในพื้นที่จังหวัดสงขลาอย่างจริงจัง ในนามมูลนิธิดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว โดยคาดหวังให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและ ชุมชนที่จะนำไปสู่การสร้างสังคมดี คนมีความสุข

๒.๒ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

- มูลนิธิดร.ครูชบ – ปราณี ยอดแก้ว
- สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา
- กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทตำบล/เทศบาล
- กรรมการ ๑ ต่อ ๕๐ คน
- สมาชิก

รูปที่ ๗ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายจังหวัดสงขลา

๑) จากครอบครัวสู่ชุมชนด้วยแนวคิด “เจ็ดร่วม” และ “๖ ขั้นตอน”การพัฒนา

ดร.ครูชบ ยอดแก้วเริ่มเผยแพร่ความคิดกับคนในครอบครัว แล้วขยายสู่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในตำบลน้ำขาว โดยจัดตั้งกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททำสวัสดิการภาคประชาชนขึ้น ด้วยฐานคิดการพัฒนาทุนในสังคมที่มีอยู่ ๗ ทุนคือ ทุนคน ทุนเวลา ทุนภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร และทุนเงินตรา ยึดหลักการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี ให้หลักศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนา จากนั้นได้ร่วมกับเครือข่ายและผู้ร่วมอุดมการณ์จัดตั้งมูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้วขึ้น โดยร่วมกับลูกชายคือ โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว ดำเนินการเผยแพร่แนวคิดและจัดตั้งกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททำสวัสดิการภาคประชาชนขึ้นในจังหวัดสงขลา โดยอาศัยหลักการ “เจ็ดร่วม” ในการดำเนินงานคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ตามแผน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินและขยายผล มี ๖ ขั้นตอนในการพัฒนา คือ ขั้นตอนจตุรกาย ขั้นให้ความรู้ ขั้นรับสมาชิก ขั้นติดตามผล ขั้นจ่ายสวัสดิการ และขั้นประเมินผลและขยายผล

๒) จัดระบบกรรมการ/สมาชิก รับผิดชอบ ๑ ต่อ ๕๐ คน เน้นสัจจะลดรายจ่าย

ระบบจัดการของกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลากำหนดให้กรรมการ ๑ คนรับผิดชอบสมาชิก ๕๐ คน เพื่อให้การดูแลทั่วถึง ทำให้กรรมการเข้าถึงสมาชิกอย่างแท้จริง กรรมการจะเป็นคนจัดทำทะเบียน บัญชีการส่งเงินสัจจะและการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

โดยนัดหมายวันทำการ ๑ วันเพื่อร่วมกันทำบัญชีเงินสัจจะจากการลดรายจ่ายและจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิก^{๑๔}

กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท กรณีศึกษากลุ่มตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

กลุ่มศึกษาที่ตำบลน้ำขาวจะทำกิจกรรมร่วมกันทุกวันที่ ๑ และ ๒ ของเดือนตั้งแต่เวลา ๑๔.๐๐-๑๖.๐๐ น. และนัดหมายคณะกรรมการและสมาชิมาประชุมร่วมกันในวันที่ ๗ เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาและประเมินผล โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มกรรมการ และกลุ่มสมาชิก

ประเด็นเรียนรู้ของสมาชิกซึ่งเปลี่ยนคนทุกเดือนมีอยู่ ๔ เรื่องคือ แนวคิดการจัดการความรู้ การลดรายจ่ายเพื่อการออมทำอะไร ? มีการใช้ตารางการออมที่กลุ่มแจกให้อย่างไร ? และความรู้สึกต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิก

สำหรับกลุ่มกรรมการซึ่งข้ามน้ำกันทุกเดือนนอกจากแลกเปลี่ยนในหัวข้อเดียวกันกับสมาชิกแล้ว ก็จะมีการเปลี่ยนหัวข้อตามปัญหาที่พบ เช่น ระยะเวลาที่ใช้ในการทำงาน ระบบบัญชี วิธีการพัฒนาสมาชิกให้มีการออมและส่งเงินตามเวลา การบริหารโดยไม่ต้องขอเงิน และความเข้าใจในสวัสดิการ ๙ เรื่อง เป็นต้น

ดร.ครูชบเห็นว่าการทำกิจการใด ๆ สัจจะจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุด การฝึกคนจึงเน้นย้ำเรื่องสัจจะ โดยเฉพาะการตั้งสัจจะว่าจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ ดร.ครูชบตั้งใจให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในตำบลน้ำขาวเป็นลำดับแรกสุด

"เป็นเรื่องที่ทำกันได้ทุกคน เมื่อได้ฝึกฝนเรื่องที่ทำได้ง่ายจนเป็นนิสัย ก็จะเสริมสร้างคุณลักษณะของสมาชิกให้เป็นคนมีสัจจะในเรื่องอื่นๆที่ยากขึ้น เมื่อสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มอื่นๆก็จะเป็นคนมีสัจจะและมีวินัย ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกันของคนในชุมชน จะเป็นผลให้สังคมดี คนมีความสุขตามเป้าหมายที่ตั้งไว้"^{๑๕}

๓) เครือข่ายจังหวัด

ทุกวันที่ ๑๖ ของเดือน แกนนำกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจะมาประชุมร่วมกันที่สำนักงานมูลนิธิดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้วในตัวเมืองจังหวัดสงขลา ซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรพี่เลี้ยง โดยการสนับสนุนของแหล่งทุนต่างๆ เช่น มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นต้น กิจกรรมจะเริ่มเวลา ๑๐.๐๐น.และเลิกเวลา ๑๕.๐๐น.ตรง ครูชบ

^{๑๔} ระบบจัดการของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน

^{๑๕} เป็นคำอธิบายของ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว

ให้ความสำคัญกับทุกกระบวนการเรียนรู้ โดยกำหนดเวลาและดำเนินการตามเวลาที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นการจัดการทุนเวลาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะทุกคนจะเรียนรู้เรื่องการตรงต่อเวลาจนกลายเป็นวัฒนธรรมของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา การเรียนรู้ในช่วงเช้าจะเน้นปลูกฝังอุดมการณ์ ย้ำความสำคัญของสัจจะและการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน มีการแนะนำกลุ่มสมาชิกใหม่ที่เพิ่งจัดตั้ง แนะนำภาคีพัฒนาที่เข้าร่วมประชุม มีการให้ข้อมูลข่าวสารงานพัฒนาของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่ สำหรับในภาคบ่ายจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานในพื้นที่โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย นำความรู้ภาคปฏิบัติที่ได้จากเดือนที่แล้วมาเล่าสู่กันฟัง ให้ความรู้เรื่องการจัดการความรู้ด้วยแบบจำลองปลาทุ เรียนรู้วิธีการจากกันและกันในการเพิ่มจำนวนสมาชิกในระดับตำบลให้ได้จำนวน ๕๐% ของประชากร วิธีการพัฒนาสมาชิกให้มีสัจจะในการออม วิธีการเชื่อมโยงสัจจะลดรายจ่ายกับเรื่องอื่น ๆ ในชุมชน แปลงกิจกรรมไหว้ครูและกิจกรรมวันสงกรานต์เพื่อสร้างความกลมเกลียว ฝึกปฏิบัติการเขียนแผนที่ความคิดและเทคนิคการทำงานกับภาคี เป็นต้น โดยที่ในแต่ละเดือนจะมีการออกแบบเวทีการประชุมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการตลอดเวลา โดยทีมงานวิจัยได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้

๔) สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา : เครือข่ายจัดการระดับจังหวัด

ดร.ครูชบได้จัดตั้งกลุ่มและเผยแพร่แนวคิดสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและเป็นสวัสดิการภาคประชาชนผ่านทางหน่วยงานภาครัฐและภาคการเมืองทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ในระดับจังหวัดได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ซึ่งประกอบด้วยภาคราชการ ประชาชน และภาควิชาการ ในส่วนของภาคการเมืองก็ได้รับการขานรับจาก รัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ โดยที่ ดร.ครูชบเสนอให้ภาคการเมืองเข้ามาให้การสนับสนุนโดยสมทบเงินกองทุนในอัตราหนึ่งต่อหนึ่ง คือ รัฐบาล องค์กรบริหารส่วนจังหวัดและองค์กรบริหารส่วนตำบล/เทศบาลร่วมสมทบหน่วยงานละ ๑ บาท ก็จะได้เงินกองทุนรวม ๔ บาทต่อคนเพื่อจัดสวัสดิการให้กับประชาชน

แนวคิดดังกล่าวแม้ว่าจะยังไม่ได้การตอบรับอย่างเต็มรูปแบบตามข้อเสนอแต่ก็มีการสนับสนุนเงินทุนสมทบนำร่องจากรัฐบาล โดยศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติภาคประชาชน(ศตจ.ปชช.)ได้มอบให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ โดย พอช.ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการสมทบให้กับกองทุนสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

นำร่องจำนวน ๒๐๐ ตำบลในปี ๒๕๔๘ โดยที่ในปี ๒๕๔๙ ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน โดยกระจายเงินสมทบไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด ๆ ละ ๗ แสนบาท ผ่านทางกลไก คณะกรรมการ ศตจ.ปชช.ระดับจังหวัด

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะให้การสนับสนุนเป็นเงินอุดหนุนแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ตามความเข้าใจและการประสานเชื่อมโยงของแกนนำกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายในแต่ละตำบล โดยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.)สงขลาได้ตอบรับในหลักการว่าจะสนับสนุนเงินทุนสมทบกลุ่มสัจจะลดรายจ่าย แต่ขอดูหลักเกณฑ์การอุดหนุน ซึ่งเป็นที่มาของการจัดตั้งสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลาเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของอบจ.

การจัดตั้งสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลานอกจากจะเป็นกลไกเชื่อมโยงงบอุดหนุนจากอบจ.แล้ว ยังเป็นการเติบโตของขบวนการกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายในลักษณะเครือข่ายเรียนรู้ที่มีมูลนิธิดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้วเป็นหน่วยประสานจัดการ มาเป็นเครือข่ายจัดการของภาคประชาชนเองในระดับจังหวัด โดยสมาคมจะเก็บค่าสมัครสมาชิกเป็นรายคนคนละ ๑๒ บาท ต่อปีผ่านทางกลุ่ม เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ โดยจะประชุมคณะกรรมการทุกวัน ที่ ๙ และประชุมสมาชิกผ่านตัวแทนกลุ่มทุกวันที่ ๑๖ ของเดือน ในขณะที่มูลนิธิถอยออกมาเป็นหน่วยงานสนับสนุนเต็มตัว โดยหนุนช่วยเรื่องข้อมูลข่าวสาร การประสานนโยบายกับหน่วยงานส่วนกลาง และการลงพื้นที่จัดตั้งกลุ่มเพื่อให้ครอบคลุมทุกตำบลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

๕) บทบาทของหน่วยงานสนับสนุน

ดร.ครูชบได้เผยแพร่แนวคิดสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทและได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการเผยแพร่ขยายผลให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดสงขลาจากโครงการพัฒนาสหประชาชาติ (UNDP) จำนวน ๖ อำเภอ และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ในแผนงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีจำนวน ๑๐ อำเภอ โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นทีมติดตามสนับสนุนและประเมินผล

และโดยบารมีของ ดร.ครูชบ ยอดแก้วและทีมงานปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดสงขลา ทำให้การดำเนินงานกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทได้รับการขานรับจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นนโยบายระดับจังหวัด โดยถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญข้อหนึ่งที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดเพื่อขับเคลื่อนให้ทุกตำบลและเทศบาลในจังหวัดสงขลาเกิดกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท โดยมีเป้าหมายให้มีสมาชิกร้อยละ ๕๐ ของจำนวนประชากรในแต่ละตำบล/เทศบาลในปี ๒๕๕๑ ซึ่งรวมกันประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน

ด้วยยุทธศาสตร์ดังกล่าว ทำให้บางอำเภอซึ่งนายอำเภอให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น

อำเภอกระแสดินธุ์ได้มอบหมายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก สามารถจัดตั้งกลุ่มได้ครอบคลุมทุกตำบลในอำเภอ

โดยที่ ดร.ครูชบหวังเพียงให้หน่วยงานเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และเอื้ออำนวยความสะดวก โดยให้ชุมชนเป็นคนดำเนินการเอง ทำให้หน่วยงานไม่ต้องรับภาระงานเพิ่มขึ้น และหากหน่วยงานสามารถหลอมรวมกิจกรรมสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเข้ากับภารกิจแก้ปัญหาความยากจน การสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนหรือนโยบายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งนายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการในหลายหน่วยงานต้องมีหน้าที่รับผิดชอบก็จะเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังตัวอย่างที่อำเภอกระแสดินธุ์ข้างต้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานขยายผลอย่างกว้างขวาง ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ซึ่งเข้าใจแนวคิดการทำงานของภาคชุมชนที่จะเป็นพลังเสริมหนุนงานนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล จึงได้แต่งตั้งให้ ผศ.ดร.สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และคณะ ซึ่งเป็นทีมติดตามสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทโดยการสนับสนุนของ มสช. และเป็นทีมวิจัยจัดการความรู้โดยการสนับสนุนของสกว. เป็นหัวหน้าโครงการจัดทำหลักสูตรอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน แนวคิดการจัดการความรู้ รวมทั้งพัฒนาทักษะกระบวนการจัดการความรู้ให้กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั่วทั้งจังหวัด เพื่อเป็นเครื่องมือในการขยายกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยมีจำนวนสมาชิกเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้รวมทั้งเสริมหนุนกระบวนการกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายในเชิงคุณภาพด้วย

จากบทบาทของครูชบและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ทำให้ครูชบได้มีโอกาสเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนในระดับนโยบายหลายเวที ซึ่งเป็นที่มาของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทในหลายเรื่อง ทั้งยังส่งผลกระทบต่อชุมชนอื่น ๆ ในวงกว้างด้วย เช่น ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติภาคประชาชน (ศตจ.ปปช.) ได้ขานรับข้อเสนอของ ดร.ครูชบในการสนับสนุนเงินทุนสมทบเพื่อสร้างสวัสดิการภายในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของการบรรเทาปัญหาความยากจน โดยดำเนินการผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนดังกล่าวข้างต้น

พอช.ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอาศัยกลไกเครือข่ายองค์กรชุมชนในแต่ละภูมิภาคเป็นเวทีกำหนดระเบียบในการจัดสรรเงินทุนสนับสนุนโดยวางเงื่อนไขให้กลุ่มมีการทำงานเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา

ได้รับการสนับสนุนเงินสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนจำนวน ๑๙ ตำบล^{๑๖} โดยที่ตำบลน้ำขาวได้รับงบสนับสนุนจากอบต.จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท และอบต.ได้ตั้งงบสนับสนุนกลุ่มไว้ในแผนงบประมาณประจำปีในปีต่อไปด้วย

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาได้ให้ความสำคัญกับเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเช่นกัน โดยประสานขอเป็นเจ้าภาพจัดประชุมชี้แจงแนวทางการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนเครือข่ายเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ ซึ่งเป็นที่มาของการจัดตั้งสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา โดยที่ขณะนี้ (กันยายน ๒๕๔๙) กำลังอยู่ในระหว่างการประสานจัดการเพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับสมาคมในวงเงินตำบล/เทศบาลละ ๑๐๐,๐๐๐ บาททุกกลุ่มทั้งจังหวัด ซึ่งเป็นเงินประมาณ ๖.๖ ล้านบาท โดยที่ในอนาคต สมาคมอาจจะขอการสนับสนุนงบดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ในเวทีเครือข่ายจังหวัด รวมทั้งงานเผยแพร่ขยายผลและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสังคมดี คนมีความสุขตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จาก อบจ.ด้วย ซึ่งรวมกันแล้วเป็นเงินงบประมาณในแต่ละปีจำนวนไม่มากนัก

ดร.ครูชบได้ประสานการสนับสนุนกับหน่วยงานต่าง ๆ และในทางกลับกันหลายหน่วยงานก็ได้เข้ามาขอร่วมงานกับครูชบด้วย เช่น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ที่ต้องการสนับสนุนให้มีกองทุนสุขภาพชุมชน โดยทำข้อตกลงความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดตั้งกองทุนสุขภาพขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นกองทุนชุมชนที่ใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนในตำบล/เทศบาล โดยจัดสรรเงินประกันสุขภาพรายคนจำนวน ๓๗.๕๐ บาทต่อปีตามจำนวนประชากร โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมสมทบตามขนาดขององค์กร และหากกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเข้าร่วมด้วย ก็จะมีคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย คือตัวแทนจากกลุ่มตัวแทนจาก อบต.และตัวแทนจากสปสช.โดยเจ้าหน้าที่อนามัยในพื้นที่ร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดทำระเบียบและแผนกิจกรรมพัฒนาสุขภาพให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน ซึ่งกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทตำบลน้ำขาวมีแนวคิดที่จะเข้าร่วมเป็นตำบลนำร่องของโครงการนี้ด้วย

นอกจากกองทุนสุขภาพชุมชนแล้ว ดร.ครูชบยังได้เข้าร่วมประชุมนำเสนอแนวทางในการจัดสรรเงินทุนสมทบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมกับคณะกรรมการเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๙ โดยเสนอให้มีการจัดสรรเงินกองทุนตาม พรบ. สมทบให้กับกลุ่มในอัตราส่วน

^{๑๖} สงขลาได้รับเงินทุนสมทบทั้งหมด ๒๐ กลุ่ม เป็นเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท จำนวน ๑๙ กลุ่ม อีก ๑ กลุ่มคือ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป๊ะ ถือเป็น ๒ องค์การการเงินชุมชนต้นแบบที่พอช.จัดเป็นรูปแบบครู

๑ ต่อ ๑ ซึ่งคณะกรรมการมีมติรับหลักการ และได้มอบหมายให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ศึกษารายละเอียดเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบต่อไป

การดำเนินงานของ ดร.ครูชบ ยอดแก้วได้รับความสนใจจากงานศึกษาระบบการเงินระดับจุลภาคของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.) โดยในรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๗ ทีมวิจัยได้เสนอแนะให้มีการติดตามประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ผลได้ผลเสียในการขยายผลต่อไป ซึ่งสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง โดยกลุ่มนโยบายการออมได้ใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อจัดทำแนวทางการเพิ่มสวัสดิการให้กับสังคมและแรงงานนอกระบบใน ๒ รูปแบบคือ ๑) จัดการตามพื้นที่ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกในการจัดสวัสดิการสังคมผ่านทางองค์กรการเงินชุมชน ๒) จัดการตามกลุ่มอาชีพ โดยมีข้อเสนอให้มีการจัดตั้งระบบการออมเพื่อสวัสดิการและการชราภาพให้กับแรงงานนอกระบบและขยายระบบประกันสังคมให้แก่กลุ่มอาชีพแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นแนวคิดที่กำลังศึกษารายละเอียดในเรื่องความเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อนำเสนอผู้บริหารจัดทำเป็นข้อเสนอต่อรัฐบาลต่อไป

(ข) ผลที่ได้

กระบวนการจัดการความรู้ของสงขลาได้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยที่เป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นเสมือนแนวทางให้กรรมการเครือข่ายได้ทดลองปฏิบัติการ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การเพิ่มขึ้นของกลุ่มและจำนวนสมาชิก การเกิดขึ้นของสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา และการเชื่อมโยงงบประมาณจากหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ เป็นต้น

กระบวนการจัดการความรู้ได้สร้างนักจัดการความรู้ในหลายระดับ ทั้งคุณเอื้อและคุณอำนวยในเครือข่ายจังหวัด คุณอำนวยในตำบลน้ำขาว และสมาชิกที่เข้าร่วมเรียนรู้ในเรื่องสัจจะลดรายจ่ายอย่างจริงจัง

(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาจังหวัดสงขลา)

๓. เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง

๓.๑

ฐานคิดและพัฒนาการ

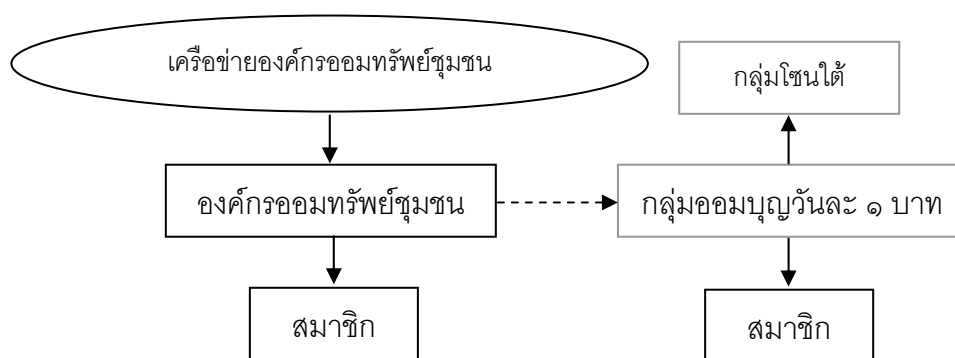
คุณสมารถ พุทธา มีประสบการณ์กับกลุ่มออมทรัพย์ เห็นว่าการออมเพื่อที่จะสร้างศัตรู จึงใช้ตัวอย่างการทำบุญโดยการใส่บาตรพระประจำวันที่ตัวเองเห็น มาเป็นหลักคิดของการออม เพื่อให้ ดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการวันละบาทขึ้นในนามองค์กรออมทรัพย์ชุมชนที่นาแก้วได้ ชุมชนบ้านเกิดเมื่อปี ๒๕๔๖ และได้เผยแพร่แนวคิดไปยังชุมชนเมืองโดยรอบ รวมทั้งกลุ่มที่สนใจ ในจังหวัดลำปาง โดยเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง คุณสามารถได้ จัดทำแผนที่ความคิดเสนอโครงสร้างการจัดการสถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน แห่งชาติ (พอสช.) จังหวัดลำปาง (ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าแผนที่ภาคสวรรค์) เป็นแนวทางในการ ดำเนินงาน

๓.๒

โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

- เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชน
- กลุ่มโซนใต้
- องค์กรออมทรัพย์ชุมชน
- กลุ่มออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อสวัสดิการชุมชนฯ
- สมาชิก

รูปที่ ๘ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนและ
กลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง

๑) เครือข่ายจัดการระดับจังหวัด

เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปางมีการจัดการกองทุนร่วมกันโดยให้องค์กร พื้นที่ส่งเงินกองทุนประมาณ ๘๐% มากองไว้ที่เครือข่ายแล้วดำเนินการจัดสรรเงินที่แยกไว้เป็น กอง ๆ กลับคืนให้กับสมาชิกในองค์กรที่ได้รับสวัสดิการ ดังนั้น ในการประชุมประจำเดือนนอกจาก

จะมีการแจ้งข่าวสารการเข้ามาหนุนเสริมของหน่วยงานภาคี จากประธานเครือข่ายแล้วก็มีกิจกรรมการทำทะเบียน บัญชี การส่งเงินและรับเงินกองทุนโดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบกองทุนในระดับจังหวัดด้วย

ทีมวิจัยได้เข้าร่วมประชุมเครือข่ายประจำเดือน ให้ข้อมูลและตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการพูดคุยเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ จัดอบรมการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ จัดประชุมสรุปบทเรียน เยี่ยมเยียนเพื่อเรียนรู้และสืบค้นความรู้ เป็นต้น

๒) กลุ่มโซนใต้ : การแยกตัวทางความคิดและการบริหารจัดการ

กลุ่มโซนใต้เป็นสมาชิกเดิมใน ๒ อำเภอของเครือข่ายจัดการระดับจังหวัด ตั้งอยู่ทางใต้ของจังหวัดลำปางคือ อำเภอเถินและอำเภอแม่พริก ที่ต้องแยกตัวออกไปก็ด้วยความจำเป็นเนื่องจากแกนนำของ ๒ กลุ่มนี้ได้ผ่านการเรียนรู้ในฐานะกรรมการระดับจังหวัดที่ต้องดูแลกองทุนกลาง และเมื่อมีโอกาสเรียนรู้รูปแบบของสงขลาที่มีการบริหารจัดการเบ็ดเสร็จที่กลุ่ม โดยที่เครือข่ายจังหวัดเป็นเพียงเวทีเรียนรู้เท่านั้น แกนนำกลุ่มจึงเสนอที่ประชุมให้ทดลองใช้รูปแบบของสงขลาใน ๓ ตัวอย่าง คือ กลุ่มที่มีสมาชิกมาก ปานกลาง และน้อย โดยให้ทั้ง ๓ กลุ่มทดลองบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จในกลุ่มว่าจะสามารถอยู่รอดได้หรือไม่ แนวคิดดังกล่าวแม้ว่าที่ประชุมเครือข่ายจะมีมติเห็นด้วย แต่เนื่องจากประธานเครือข่ายเห็นว่าการทดลองบริหารจัดการเบ็ดเสร็จที่กลุ่มจะทำได้เฉพาะกลุ่มที่มีสมาชิกมาก และจะทำให้เกิดความยุ่งยากกับการจัดการกองทุนกลางในภายหลัง จึงเป็นแรงกดดันให้กลุ่มที่ต้องการทดลองรูปแบบใหม่ต้องแยกตัวออกไปในที่สุด โดยที่กลุ่ม ดังกล่าวได้นำรูปแบบการบริหารจัดการของเครือข่ายลำปางและสงขลา มาพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นรูปแบบของตนเองขึ้นมา ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "กลุ่มออมบุญวันละ๑ บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน" โดยมีแนวคิดให้แต่ละกลุ่มอยู่รอดได้ด้วยการพึ่งตนเองให้มากที่สุด ให้การรวมตัวกันในระดับโซนซึ่งมีการประชุมร่วมกันเดือนละ ๑ ครั้งเป็นเพียงเวทีเรียนรู้โดยหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ โดยจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนโดยลงขันเป็นเงินกลุ่มละ ๑๐% ของจำนวนเงินรับในแต่ละเดือนเพื่อช่วยเหลือกันในยามจำเป็น และตั้งกองทุน ๑% เพื่อเป็นปัจจัยบำรุงพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ ด้วย

ทีมวิจัยได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มโซนใต้ช่วยตั้งคำถาม เสนอรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไปพบเห็นมา จัดกระบวนการให้มีการแสดงความคิดเห็นสรุปวิเคราะห์ให้เห็นประเด็นเพื่อการหาข้อที่ชัดเจน จัดทำจดหมายข่าว กระบุกลุ่มออมสิน ตารางการออม และจัดโปรแกรมศึกษาดูงานที่สอดคล้องกับความต้องการของแกนนำ เป็นต้น ที่สำคัญคือ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ผ่านทางโทรศัพท์มือถือ

๓) กิจกรรมระดับกลุ่ม การส่งเงินออมเดือนละครั้ง และทำวิสาหกิจชุมชน

องค์กรออมทรัพย์ชุมชนและกลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทจะทำกิจกรรมออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการเดือนละ ๑ ครั้ง โดยกรรมการที่มีหน้าที่รับผิดชอบทำทะเบียนบัญชี รับเงินออมและจัดสวัสดิการจะมาทำงานประจำของตน มีบางกลุ่มได้ใช้เงินทุน ๓๐% ทำวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มบ้านดอนไชยทำร้านค้าชุมชน กลุ่มบ้านเหล่าลงห้วยกับกลุ่มแม่บ้านทำโรงงานอิฐบล็อก และกลุ่มบ้านป่าตันทำน้ำผลไม้พร้อมดื่ม เป็นต้น

นอกจากกิจกรรมเงินออมเพื่อสวัสดิการวันละ ๑ บาทแล้ว บางกลุ่มยังมีกิจกรรมกองทุนหมุนเวียนซึ่งเป็นเงินออมเพื่อปฏิบัติตามความสมัครใจของสมาชิกด้วย

ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ ฝึกปฏิบัติการโดยใช้เครื่องมือธารปัญญา จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สนับสนุนการใช้ Blog ร่วมประชุมให้ข้อเสนอแนะตั้งคำถามให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อมประสานหน่วยสนับสนุน และการศึกษาดูงาน

๔) บทบาทของหน่วยงานสนับสนุน

หน่วยสนับสนุนระดับจังหวัดส่วนใหญ่รู้ว่ามีความช่วยเหลืออยู่ในจังหวัดลำปาง แต่ไม่รู้ว่าทำอะไรกัน ทีมวิจัยจึงต้องสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ โดยการอธิบายและมอบเอกสารต่าง ๆ ของเครือข่าย รวมทั้งเอกสารโครงการวิจัยให้กับทุกหน่วยงาน สำหรับหน่วยงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะทราบว่าการทำกิจกรรมอะไร แต่เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างก็มีภารกิจของตนเองจึงไม่ได้เข้ามาร่วมงานกับกลุ่ม โดยที่หากกลุ่มประสงค์จะให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนจะต้องทำเอกสารให้ชัดเจนว่าต้องการความช่วยเหลือเรื่องอะไร ซึ่งเป็นอุปสรรคในการขอการสนับสนุนเพราะกลุ่มชาวบ้านไม่ถนัดในการเขียน อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างของกลุ่มดอนไชยที่ส่งกรรมการเข้ามาเป็นครูอาสาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนได้จัดทำโครงการอบรมอาชีพเสริมให้กับสมาชิก ซึ่งเป็นตัวอย่างที่หลายกลุ่มอยากให้อย่างนี้ด้วย นอกจากนี้ ในอำเภอแม่พริก นายอำเภอได้เชิญประธานกลุ่มเข้าไปให้ข้อมูลการดำเนินงานกลุ่มในที่ประชุมประจำเดือนของอำเภอด้วย

สำหรับการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะยืดหยุ่นกว่าหน่วยงานราชการ มีการเสนอให้เครือข่ายหรือองค์กรในพื้นที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของเทศบาลเพื่ออธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ให้ที่ประชุมทราบ และยินดีสนับสนุนงบประมาณ โดยขอให้กลุ่มเสนอโครงการเข้าไป และจากเงื่อนไขในการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนของ พอช. ซึ่งเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนลำปางได้รับการสนับสนุนจำนวน ๑๐ ตำบล ทำให้หลายเทศบาลได้ตอบตกลง

ที่จะให้การสนับสนุนกลุ่มเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งแนวทางการจัดตั้งกองทุนสุขภาพชุมชนของ สปสช.ที่จะสมทบเงินกองทุนตามจำนวนประชากรก็เป็นเงื่อนไขให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนใจเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มและเครือข่ายด้วย โดยการเชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการชุมชน ดังตัวอย่างที่เทศบาลตำบลป่าตัน เป็นต้น

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเครือข่ายอย่างเป็นระบบชัดเจนคือ สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน เนื่องจากประธานเครือข่ายเป็นกรรมการภายใต้กลไกการทำงานของพอช. ที่มีบทบาท สำคัญทั้งระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศ โดยที่แนวความคิดในการทำงานพัฒนาชุมชนและ การอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่องของประธาน ทำให้ได้รับความเชื่อถือให้เป็นแกนนำ ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและขยายผลกลุ่มสวัสดิการวันละ บาทเพื่อขอรับเงินสมทบจากกองทุนสวัสดิการชุมชน รวมทั้งการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อ ใช้ในการจัดทำข้อมูล บัญชีและงบการเงินของเครือข่ายด้วย

นอกจากนี้ เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปางก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สำนักงาน เศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง โดยฝ่ายนโยบายการออมได้ใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อจัดทำ นโยบายการออมเพื่อการชราภาพด้วย

(ข) ผลที่ได้

กระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายลำปางในระดับจังหวัดโดยภาพรวมไม่ได้ช่วยให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก เครือข่ายยังคงมีปัญหาทั้งด้านบุคลากร โครงสร้าง ระเบียบ ข้อบังคับ แผนงาน ด้านสถานที่ ข้อมูล และการทำบัญชีการเงิน แต่ในเชิงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคน และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการ เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้เกิดกลุ่ม ชี้นได้ขึ้น โดยที่กลุ่มชี้นได้มีการใช้ความรู้ในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมด้วยกระบวนการ มีส่วนร่วมของสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และเติบโตก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับอย่างน่าสนใจยิ่ง

(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาจังหวัดลำปาง)

๔. เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอหนองปีด้า จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๑

ฐานคิดและพัฒนาการ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนโยบายของพรรคไทยรักไทยที่ได้แนวคิดและรูปแบบมาจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจังหวัดตราด และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลคลองเปียว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และกลุ่มต้นแบบอื่น ๆ เมื่อรัฐบาลตัดสินใจดำเนินการอย่างครอบคลุมโดยคำนึงถึงสิทธิของชุมชนและผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับอย่างเท่าเทียมกันโดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองพร้อม ๆ กันทั่วประเทศ จึงประสบกับปัญหาค่อนข้างมาก แม้รัฐบาลได้ใช้กลไกสนับสนุนหลากหลายรูปแบบเข้ามาหนุนช่วยแล้วก็ตาม และเพื่อให้เกิดความยั่งยืน รัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติขึ้น โดยมีสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก

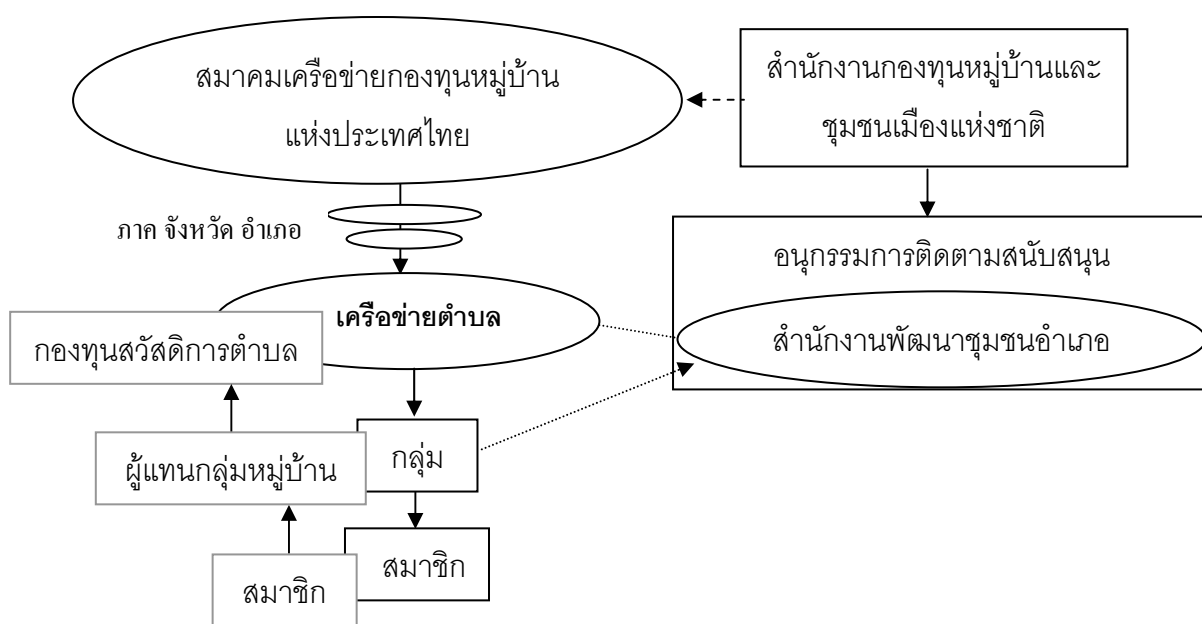
๔.๒ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

- เครือข่ายตำบล
- กองทุนสวัสดิการตำบล
- ผู้แทนกลุ่มหมู่บ้าน

-กลุ่ม

-สมาชิก

รูปที่ ๕ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะ

๑) เครือข่ายตำบล : เวทีเรียนรู้และการจัดการกองทุนสวัสดิการระดับตำบล

เครือข่ายตำบลกะหรือเป็นโครงสร้างที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับเงินทุนสนับสนุนการเรียนรู้จากสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติผ่านทางสำนักงานพัฒนาชุมชนเมื่อปี ๒๕๔๖ เครือข่ายมีการประชุมสัจจะเดือนละ ๑ ครั้ง ได้จัดทำทะเบียน บัญชีให้เป็นระบบเดียวกัน มีดอกเบียเงินกู้เท่ากันทุกกลุ่ม มีกิจกรรมตรวจสอบบัญชีตอนสิ้นปีร่วมกัน

ทีมวิจัยได้สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านกรรมกรเครือข่ายตำบลเพื่อพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลและสถาบันการเงินตำบล โดยคาดหวังให้แกนนำเครือข่ายลงไปจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกรรมกรในกลุ่มของตนเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพและกรรมกรก็จะลงไปจัดการเรียนรู้กับสมาชิกตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นลำดับต่อไป

นักวิจัยได้จัดกิจกรรมแนะนำโครงการด้วยการนำเสนอในที่ประชุมสัจจะ ประชุมแกนนำชุมชน และประชาสัมพันธ์ผ่านเวทีสาธารณะในชุมชน จัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่อง"การจัดการความรู้" อบรมปฏิบัติการด้วยเครื่องมือธารปัญญา จัดตลาดนัดความรู้ และนำเสนอแนวความคิดการจัดการความรู้ด้วยการ์ตูนสามเกลอ กระบวนการดังกล่าว ทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการ สมาชิก กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ระบบเอกสาร ข้อมูล ระบบการตรวจสอบและติดตามผล ระบบการบริหารงาน ความร่วมมือระหว่างคนทำงานในกองทุนกับผู้นำในชุมชน

กิจกรรมเรียนรู้ระดับเครือข่ายที่พุ่งตรงสู่เป้าหมาย คือ การศึกษาดูงานจากกลุ่มต้นแบบทั้งที่จังหวัดลำปาง สงขลาและในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจัดขึ้นหลายครั้ง ครอบคลุมแกนนำเครือข่ายกองทุน แกนนำกลุ่ม และผู้นำชุมชน และประสบผลสำเร็จสามารถจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลขึ้นได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากชุมชนมีความต้องการเป็นทุนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับกระแสจากภายนอกในเรื่องสวัสดิการระดับตำบล โดยที่หน่วยงานภายนอกก็ให้การสนับสนุน ในขณะที่สถาบันการเงินตำบลไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากสมาชิกไม่มีผลประโยชน์ร่วม การดำเนินงานยุ่งยากและมีความเสี่ยง กรรมการเสียมากกว่าได้

หลังจากที่แกนนำเครือข่ายได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลซึ่งนำรูปแบบมาจากกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา ก็ได้ต่อยอดความคิดจากกองทุนสวัสดิการเพื่อคนทำงานมาเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อเชื่อมโยงคนทำงานและสมาชิกที่มีคุณภาพเข้าด้วยกันทั้งตำบล ไม่ว่าสมาชิกจะมาจากกลุ่มการเงินใด กองทุนสวัสดิการจะเป็นจุดเชื่อมโยงให้เกิดสำนึกรักในชุมชนเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

การประชุมเครือข่ายแต่ละครั้งค่อนข้างเป็นทางการ แต่หลังจากเปลี่ยนตัวประธานเครือข่ายซึ่งเห็นว่าแนวทางของกองทุนหมู่บ้านทำให้สมาชิกคำนึงถึงสิทธิแต่ไม่ตระหนักในหน้าที่ได้กรรมการที่ไม่อยากทำงานและต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ โดยที่ระเบียบต้องอิงตามกรอบของส่วนกลาง ไม่สามารถสร้างความต่อเนื่องทางความคิดในกลุ่มกรรมการที่ตั้งใจทำงานได้ โดยสรุปคือ ไม่เป็นอิสระ ประธานเครือข่ายจึงลดความสำคัญของกิจกรรมที่ประธานเครือข่ายคนเดิมเคยดำเนินการไว้คือ การประชุมประจำเดือน การติดตามเยี่ยมเยียนกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น โดยทุ่มเทความสนใจไปที่กองทุนสวัสดิการตำบล ทำให้งานพัฒนาเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านชะงักลง และเพื่อให้ภาระความรับผิดชอบไม่มากเกินไป ประธานเครือข่ายซึ่งรับตำแหน่งประธานกองทุนสวัสดิการตำบลอีกตำแหน่งหนึ่งจึงได้ลาออกจากประธานเครือข่ายเพื่อให้ประธานคนแรกกลับเข้ามาทำหน้าที่ดังเดิม กิจกรรมเครือข่ายตำบลจึงเริ่มคึกคักขึ้น มีการประชุมสัญจรติดตามสนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่องมากขึ้น ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า ประธานเครือข่ายคนแรกมีท่วงทำนองการทำงานแบบหยาง สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว เด็ดขาด ขณะที่ประธานคนที่สองมีการทำงานแบบหยิน เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในอย่างค่อยเป็นค่อยไป การเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการตำบลซึ่งเป็นกระบวนการสร้างทุนทางสังคม จึงเข้ามาเสริมหนุนเครือข่ายตำบลได้อย่างกลมกลืนในพลังการทำงานของชั่วคราวข้ามที่เสริมพลังกัน โดยที่แกนนำคนอื่น ๆ ได้ร่วมกับทีมวิจัยช่วยเชื่อมโยงความคิดให้ผู้นำทั้งสองสามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งเป็นที่มาของโครงสร้างเครือข่ายตำบลที่มีฐานการทำงานที่เป็นตัวตนของชุมชน เชื่อมโยงกับการเป็นเครือข่ายในระดับประเทศที่ขับเคลื่อนโดยสำนักงานกองทุนหมู่บ้าน

๒) กองทุนสวัสดิการตำบล

กองทุนสวัสดิการตำบลถือเป็นกิจกรรมของเครือข่ายที่มีการบริหารจัดการเป็นอิสระ โครงสร้างคณะกรรมการใช้รูปแบบเดียวกับสงขลา คือ กรรมการ ๑ คนต่อสมาชิก ๕๐ คนแต่จัดกลุ่มสมาชิกตามฐานหมู่บ้านโดยเชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้าน ในวันทำการจะมีกรรมการทำงานรับเงินและจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิก รวมทั้งทำทะเบียน บัญชีแยกออกมาต่างหาก โดยเหรียญกองทุนสวัสดิการในแต่ละหมู่บ้านจะสรุปยอดเงินมอบให้เหรียญกองทุนหมู่บ้านนำไปฝากธนาคารในชื่อบัญชีกองทุนสวัสดิการตำบลละหอร และจะมีการประชุมกองทุนสวัสดิการตำบลเดือนละครั้งเพื่อสรุปผลการดำเนินงานโดยเหรียญของแต่ละหมู่บ้านต้องทำบัญชีสรุปงบการเงินของทั้งตำบล นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมกองทุนหมุนเวียนเพื่อสวัสดิการกรรมการ โดยนำเงินค่าตอบแทนกรรมการคนละ ๑๓๐ บาทร่วมกันจัดตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้กรรมการที่ต้องการใช้เงินกู้ไป ดอกเบี้ยร้อยละ ๑ ต่อเดือน ฝากส่งทุกเดือน และเมื่อถึงสิ้นปีจะสรุปงบการเงินจัดสรรเงินส่วนหนึ่งให้กรรมการ ที่เหลือสะสมเป็นเงินกองทุนหมุนเวียนต่อไป

นอกจากกิจกรรม ๒ เรื่องนี้แล้ว จะมีการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินของกองทุนว่าเป็นอย่างไร พุดคุยแนวทางการดำเนินงาน หยั่งเสียงของชาวบ้านที่พุดคุยกันในสภากาแฟ เป็นต้น

๓) กองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านจะทำกิจกรรมออมทรัพย์และปล่อยกู้เดือนละครั้งในส่วนที่ เรียกว่าบัญชี ๒ สำหรับเงินกองทุน ๑ ล้านบาทในบัญชี ๑ จะขึ้นอยู่กับแต่ละหมู่บ้าน บางแห่งส่งคืนเงินกู้และปล่อยกู้ทุกเดือน บางแห่งส่งเงิน ๓ เดือนครั้ง หรือส่งสิ้นปีทีเดียว สำหรับเงินบัญชี ๓ เป็นเงินกำไรของกองทุนที่จัดสรรไว้เพื่อสวัสดิการของสมาชิกและชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้

กองทุนหมู่บ้านที่ ๓ ได้มีบทบาทสำคัญในการเสนอให้มีการจัดทำสถานที่ทำการกองทุนหมู่บ้านและธนาคารหมู่บ้านจากงบ SML และได้ขอกู้เงินจากธนาคารออมสินจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาทเพื่อนำมาแก้ปัญหาเงินกู้ยืมของสมาชิก ในขณะที่กองทุนหมู่บ้าน ๔ ซึ่งมีเงินเหลือในธนาคารประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท ได้ประสานกับ ธกส.เพื่อทำโครงการหมุนหนี้ให้กับสมาชิกในช่วงสั้นๆ โดยจัดสรรเงินกำไรบางส่วนเป็นสวัสดิการของชุมชน

๔) บทบาทของหน่วยสนับสนุน

แม้ว่ากองทุนหมู่บ้านจะเป็นนโยบายของรัฐบาล ซึ่งโดยโครงสร้างจะมีอนุกรรมการติดตามสนับสนุนระดับอำเภอ มีนายอำเภอเป็นประธาน พัฒนาการอำเภอเป็นเลขานุการ ส่วนราชการต่างๆร่วมเป็นคณะกรรมการก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานหลักคือสำนักงานพัฒนาชุมชน

อำเภอยังถือเป็นงานฝาก โดยที่แต่ละหน่วยงานต่างก็มีภารกิจหลักของตน นอกจากนี้ ยังมีงานเร่งด่วนที่ได้รับมอบหมายจากจังหวัดซึ่งต้องรีบทำให้เสร็จ ทำให้ไม่มีหน่วยงานใดลงมาให้การสนับสนุนเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจริงจัง

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกะหรอซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ต้องติดตามสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านมีแนวทางการสนับสนุนเปลี่ยนไปตามหัวหน้าส่วนแต่ละคนบางคนก็ผ่านเข้ามาชั่วคราวเพื่อรีย้ายไปพื้นที่อื่นทำให้ไม่มีเวลาเรียนรู้ฐานของเครือข่าย บทบาทหลักของพัฒนาชุมชนคือการรวบรวมข้อมูลสถานะภาพของกองทุนในแต่ละเดือน ติดตามสรุปรายงานผลการดำเนินงานตอนสิ้นปี โดยที่ตำบลกะหรอมีแนวคิดที่จะบูรณาการกองทุนโดยจัดระบบเครือข่ายกลุ่มการเงินพวกเดียวกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแก้ไขปัญหาคาความยากจน กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น จากนั้นค่อยมาประสานเชื่อมโยงกันในระดับอำเภอ ซึ่งเป็นแนวทางของพัฒนาการอำเภอคนใหม่ที่ได้มีการประชุมชี้แจงแนวคิดกับแกนนำกลุ่มการเงินต่าง ๆ ไปบ้างแล้ว แต่หากหัวหน้าส่วนย้ายไป คนใหม่เข้ามา ก็อาจจะมีแนวทางการสนับสนุนเปลี่ยนไปอีก

หลังจากที่มีการออกกฎหมายกองทุนหมู่บ้านและมีการจัดระบบสำนักงานกองทุนหมู่บ้าน โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติตัวจริงแล้ว สทบ.ได้ดำเนินงานสนับสนุนให้กองทุนหมู่บ้านจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยใช้กลไก

(๑) อนุกรรมการติดตามสนับสนุนระดับจังหวัดอำเภอ ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นประธาน พัฒนาการจังหวัดและอำเภอเป็นเลขานุการในแต่ละระดับ สนับสนุนให้กลุ่มลงทะเบียนเพื่อขอการรับรองสภาพเป็นนิติบุคคลโดย สทบ.มอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายทะเบียนในจังหวัดแนวทางดังกล่าวถือเป็นกระบวนการจัดทำฐานข้อมูลกองทุนหมู่บ้านของ สทบ.เอง ซึ่งที่ผ่านมาสทบ.ยังไม่มีข้อมูลสถานะภาพของกองทุนหมู่บ้านอย่างชัดเจน ครบถ้วนของตนเองเลย โดยที่กลุ่มใดมีปัญหาใช้กลไกอนุกรรมการเข้าจัดการอย่างละมุนละม่อมจนถึงขั้นการฟ้องร้องและยุบรวม

(๒) เครือข่ายระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศซึ่งเชื่อมโยงกันในชื่อ "สมาคมเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทย" ซึ่งเป็นเครือข่ายเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงติดตามสนับสนุนเพื่อพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็ง เติบโตขึ้นตามระดับการพัฒนาจากสวัสดิการชุมชนจนเป็นสถาบันการเงินของชุมชน

การดำเนินงานของ สทบ.มีแนวทางดังนี้

ใช้ระบบมาตรฐานโดยการประเมินตนเองและการประเมินจากภายนอกการเรียนรู้ร่วมกัน และการอบรมเพื่อเสริมความรู้เรื่องการบริหารจัดการ โดยกำหนดมาตรฐานในแต่ละระดับตั้งแต่

การยกฐานะเป็นนิติบุคคลจนกระทั่งการเป็นสถาบันการเงินของชุมชน โดยอาศัยเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านผ่านทางสมาคมเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทย หน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ผ่านทางอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด อำเภอ และสถาบันการเงินของรัฐเป็นกลไกสนับสนุน โดยมีสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นหน่วยประสานเชื่อมโยง

สำนักงานพัฒนาชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในช่วงการยกฐานะเป็นนิติบุคคลโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีปัญหาและสถาบันการเงินของรัฐจะมีบทบาทสำคัญสำหรับกองทุนหมู่บ้านที่ต้องการยกฐานะเป็นสถาบันการเงินชุมชนในส่วนของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดสวัสดิการ ในรูปแบบปณิกสงเคราะห์เป็นตัวเชื่อมโยงระดับประเทศ โดยดำเนินการผ่านสมาคมฯ

องค์การบริหารส่วนตำบลกะหรอยังมีบทบาทไม่มากนักในการหนุนช่วยเครือข่าย เนื่องจากมีความคลางแคลงใจเรื่องการเมืองท้องถิ่นที่ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านคนแรกมีแนวคิดใช้การเมืองเป็นเครื่องมือในการพัฒนากองทุนโดยการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อจะได้มีบทบาททางการเมือง แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนประธานคนใหม่แนวทางการทำงานของเครือข่ายก็อ่อนลงเน้นความเป็นกลางและการประสานความร่วมมือกับอบต.มากขึ้น ซึ่งอบต.ได้สนับสนุนเครือข่ายให้ใช้วิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการเผยแพร่ขยายผลการดำเนินงาน และรับปากว่าจะสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับเครือข่ายจำนวนหนึ่งด้วย

(ข) ผลที่ได้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอได้ช่วยพัฒนากรรมการให้มีทักษะความรู้และความมั่นใจเพิ่มขึ้น เกิดกองทุนสวัสดิการระดับตำบลที่เชื่อมโยงกับฐานกองทุนหมู่บ้าน โดยที่ในระดับกลุ่มมีการเรียนรู้และยกระดับการทำงานของกรรมการเพิ่มมากขึ้น สำหรับสมาชิกและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากผลของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลเป็นสำคัญ

(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาตำบลกะหรอ จังหวัดนครศรีธรรมราช)

๕. เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๕.๑ ฐานคิดและพัฒนาการ

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด มีความเป็นมาเช่นเดียวกับเครือข่ายตำบลกะหรอ คือ มาจากนโยบายของรัฐบาล

๕.๒ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

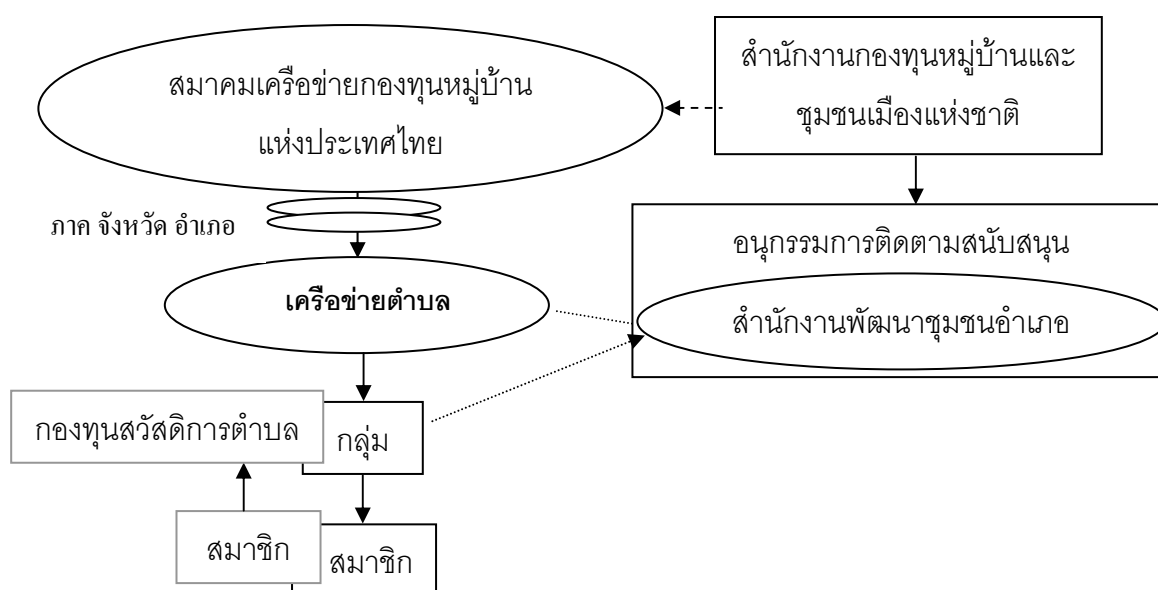
(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้)

-เครือข่ายตำบล

-กองทุนสวัสดิการหมู่ ๕

-กลุ่ม

-สมาชิก

รูปที่ ๑๐ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด

๑) เครือข่ายตำบล

เครือข่ายตำบลเป็นโครงสร้างที่ไม่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันหลังจากที่โครงการวิจัยได้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ทำให้เกิดเวทีเรียนรู้ประจำเดือนของเครือข่ายเพื่อหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน มีการจัดประชุมสัญจรเพื่อเรียนรู้สภาพพื้นที่และสถานะภาพของกลุ่ม มีการจัดทำจดหมายข่าว ศึกษาดูงานและจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างกรรมการกับสมาชิก แต่ก็ทำได้ค่อนข้างจำกัด

ผลจากการเรียนรู้ในเวทีเครือข่ายตำบลซึ่งเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในเวทีวิจัย ๕ พื้นที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลายเรื่อง ที่สำคัญคือ การเรียนรู้ระหว่างกันของหมู่ ๕ กับหมู่ ๒ ทำให้หมู่ ๕ สามารถฟื้นฟูกลุ่มจากที่เคยมีปัญหาเรื่องการเงิน มาเป็นกลุ่มนำทางความคิดและการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการระดับตำบล กองทุนหมู่ ๓ สามารถลดจำนวนลูกหนี้ค้างชำระได้เป็นจำนวนมาก เป็นต้น

ทีมวิจัยศึกษาคุณลักษณะของคุณอำนวยและคุณกิจเพื่อดำเนินการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ พัฒนาความสามารถจากการปฏิบัติ โดยมีประธานเครือข่ายทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับกรรมการคนอื่น ๆ ทีมวิจัยร่วมประชุมประจำเดือนกับเครือข่าย กระตุ้นและสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ตั้งคำถาม บันทึกสรุป จัดทำ จดหมายข่าวรายเดือน จัดตลาดนัดความรู้และนำคณะศึกษาดูงาน เป็นต้น

๒) กองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านของตำบลในคลองบางปลากดแบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ กลุ่มที่เข้มแข็งช่วยเหลือตัวเองได้เป็นอย่างดี เช่น หมู่ ๒ หมู่ ๑๒ และหมู่ ๑๓ กลุ่มปานกลางที่ได้ประโยชน์จากเวทีเรียนรู้ค่อนข้างมาก เช่น หมู่ ๓ หมู่ ๕ เป็นต้น และกองทุนที่มีปัญหา ซึ่งไม่สามารถใช้การเรียนรู้เข้ามาหนุนเสริมได้

กองทุนหมู่ที่ ๕ ได้มีบทบาทสำคัญในการเสนอให้มีการสร้างที่ทำการกองทุนหมู่บ้านจากงบ SML และเป็นหมู่บ้านที่ริเริ่มดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน หมู่ ๕ ขึ้นโดยมีขอบเขตการรับสมาชิกในระดับตำบลหลังจากได้เรียนรู้จากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดลำปาง ตราดและสงขลา

๓) บทบาทของหน่วยงานสนับสนุน

หน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ตำบลในคลองบางปลากดเข้ามาสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายค่อนข้างน้อย มีเพียงสำนักงานพัฒนาชุมชนและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่เข้ามาให้ข้อมูลและประสานเชื่อมโยกับสำนักงานกองทุนหมู่บ้านในฐานะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบนโยบายกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ นอกจากนี้ก็มีธนาคารออมสินที่เข้ามาสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนในหมู่ ๑๓ สำหรับการเข้าร่วมงานเปิดที่ทำการหมู่ ๕ ของหน่วยงานจำนวนมาก ถือเป็นแขกที่มาร่วมชื่นชมความสำเร็จมากกว่าให้การสนับสนุน

(ข) ผลที่ได้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากดได้ช่วยพัฒนากรรมการให้มีทักษะความรู้ และความมั่นใจเพิ่มขึ้น เกิดกองทุนสวัสดิการระดับตำบล ที่เชื่อมโยงกับฐานกองทุนหมู่บ้านในหมู่ที่ ๕ กรรมการมีการเรียนรู้และยกระดับการทำงานเพิ่มขึ้น มีการแก้ปัญหาหนี้ค้างชำระ การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการในหมู่ ๕ ซึ่งเป็นหมู่บ้านน้องใหม่ที่มีการพัฒนาเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด)

(๒)โครงการบูรณาการหน่วยงานสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑) ความเป็นมา

จากเวทีนำเสนอโครงการวิจัยของพื้นที่ซึ่งหน่วยจัดการความรู้ได้จัดขึ้นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ ๔-๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ หน่วยได้เชิญหน่วยงานสนับสนุนองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชเข้าร่วมประชุมด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการประชุม หน่วยจัดการความรู้ได้กำหนดแนวทางการศึกษาระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่เพื่อใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนโดยดำเนินการร่วมกับหน่วยสนับสนุนโดยตรงอีกช่องทางหนึ่ง นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบการวิจัยของ ๕ พื้นที่

หน่วยจัดการความรู้ได้ติดต่อกับคุณประมวล วรานุศิษฐ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนเพื่อขอให้เป็นผู้ประสานหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมหารืออย่างไม่เป็นทางการที่สำนักงานพัฒนาชุมชนเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ โดยทำหน้าที่สรุปการประชุมและนำข้อคิดเห็นมาเขียนเป็นร่างโครงการ จากนั้นได้ขยายความร่วมมือไปยังหน่วยงานอื่น ๆ โดยชักชวนกันมาพิจารณาปรับปรุงโครงการร่วมกันหลายครั้ง จนสุดท้ายได้โครงการความร่วมมือ ๙ หน่วยงานเพื่อร่วมกันจัดการความรู้พัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่นำร่อง ๓ หมู่บ้านใน ๓ ตำบลของอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากโครงการนำร่องที่แต่ละหน่วยงานร่วมลงขันกันทำโดยไม่มีงบประมาณสนับสนุน ที่งานได้ขยายการทำงานโดยขอเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณขยายการทำงานให้เต็มพื้นที่ทั้ง ๓ ตำบล ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดบอกว่าตรงกับความต้องการของท่านที่อยากให้หน่วยงานร่วมกันวางแผนทำงานโดยให้ชุมชนเป็นแกนกลางของการพัฒนา ท่านจึงอนุมัติงบประมาณจำนวน ๒๘๐,๐๐๐ บาท ผ่านทางสำนักงานพัฒนาชุมชนเพื่อให้หน่วยงานสนับสนุนทั้ง ๙ หน่วยงานร่วมกันดำเนินโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน

๒) โครงสร้างการจัดการเรียนรู้

โครงการนี้ถือเป็นการทดสอบแบบจำลองการจัดการความรู้ของหน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนที่ถือว่าทุกคนต่างเป็นนักเรียนและเป็นครูในบทบาทของตนเอง โดยจัดวงเรียนรู้เป็น ๓ วงหลักคือ ๑) วงคุณเอื้อ ๒) วงคุณอำนวย และ ๓) วงคุณกิจ ตามศัพท์เฉพาะของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)

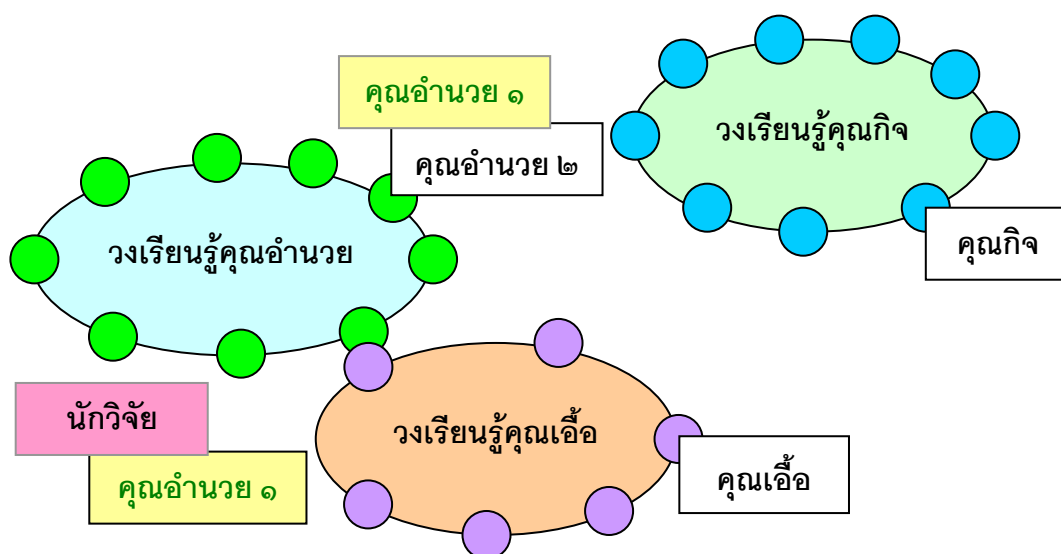
คุณเอื้อเป็นนักเรียนที่ต้องฝึกฝนตนเองเพื่อเพิ่มความสามารถในการอำนวยความสะดวกให้คุณอำนวยความสะดวกสนับสนุนชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสานเชื่อมโยงกับหน่วยสนับสนุนอื่น ๆ ให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผล

คุณอำนวยเป็นนักเรียนที่ต้องฝึกฝนตนเองเพื่อเพิ่มความสามารถในการอำนวยความสะดวกเรียนรู้ให้กับชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยจัดแบ่งคุณอำนวยรับผิดชอบตำบลละ ๓ คนใน ๓ บทบาทหลักคือ ๑) ผู้ประสานงาน ๒) วิทยากรกระบวนการ ๓) ผู้บันทึก โดยที่แต่ละคนแบ่งกันรับผิดชอบบทบาทหลักคนละบทบาท แต่สามารถทำได้ทั้ง ๓ บทบาท

คุณกิจเป็นนักเรียนที่ต้องฝึกฝนตนเองเพื่อเพิ่มความสามารถในการดำเนินงานกลุ่ม/เครือข่ายการเงินชุมชนของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

(ก) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้) ประกอบด้วย

- วงคุณเอื้อ (หัวหน้าหน่วยงาน ๙ หน่วยงาน)
- วงคุณอำนวย (เจ้าหน้าที่หน่วยงานรับผิดชอบตำบลละ ๓ คนทำหน้าที่เป็นนักเรียน)
- คุณอำนวย ๑ คือนักวิจัย ทำหน้าที่เป็นครูและนักเรียน
- วงคุณอำนวย ๒ คือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนรับผิดชอบตำบลละ ๓ คน ทำหน้าที่เป็นครูกระบวนการในวงเรียนรู้คุณกิจ
- คุณกิจ (แกนนำองค์กรการเงินชุมชน)

รูปที่ ๑๑ โครงสร้างการจัดการเรียนรู้โครงการบูรณาการหน่วยงานสนับสนุน

กิจกรรมการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ เช่น จัดประชุมองค์การการเงินชุมชนในตำบล ประกอบด้วยเวทีทำความเข้าใจเวทีกำหนดเป้าหมาย ตลาดนัดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เวทีผู้นำชุมชน การวางแผนพัฒนาเครือข่าย ศึกษาดูงาน การเก็บข้อมูลบริบทชุมชนด้วยการสัมภาษณ์และ ทบทวนเอกสารรวมทั้งการสังเกตสภาพชุมชน สังเกตการดำเนินงานของกลุ่มและเครือข่าย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างตำบลในวงเรียนรู้คุณ อำนวยทั้ง ๙ - ๑๐ คน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงคุณเอื้อเพื่อนำเสนอรายงานความคืบหน้า และวง คุณกิจทั้ง ๓ ตำบลด้วย

(ข) ผลที่ได้

๑) การพัฒนาคน

แม้ว่าโครงการนี้ได้วางระบบเพื่อการพัฒนาคนทำงานทั้ง ๓ ระดับ คือ คุณเอื้อ คุณอำนวย และคุณกิจ แต่เป้าหมายหลักของการพัฒนา คือ คุณอำนวย ซึ่งสามารถสร้าง การเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง โดยที่ในจำนวนคุณอำนวยทั้ง ๑๐ คน (ตำบลมะม่วงสองต้นมี คุณอำนวย ๔ คน) ได้พัฒนาเป็นคุณอำนวยที่มีความสามารถกว่าเดิม ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ในโครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนครที่ดำเนินการต่อเนื่อง เช่นเดียวกับทีมวิชาการ ที่เข้ามาเรียนรู้ร่วมกับคุณอำนวย ก็เป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเข้าใจทั้งแนวคิดและ กระบวนการจัดการความรู้ในโครงการต่อเนื่อง โดยเฉพาะอาจารย์อานง หนูนิล จากศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนซึ่งเป็นผู้บันทึกกระบวนการจัดการความรู้แก่จนเมืองนครลงใน Blog ก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้บันทึกยอดเยี่ยมประจำเดือน และที่สำคัญคือ ท่านผู้ว่า ระชาการจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเข้ามาร่วมเรียนรู้อย่างใส่ใจ ได้นำประสบการณ์การ ทำงานของท่านมาเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดและการปฏิบัติตามแนวทางการจัดการความรู้ ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน ทำให้ประสบการณ์ของท่านได้รับการจัดระเบียบอย่างเป็น ระบบเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราชให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ การสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งอย่างสมบูรณ์เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของพี่น้อง ประชาชน โดยที่การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้กระบวนการชุมชน เข้มแข็งอย่างสมบูรณ์ เพื่อทำให้เป็นชุมชนอินทรีย์ ซึ่งท่านได้ทำหน้าที่ประธานคุณเอื้อ ได้อย่างยอดเยี่ยม

๒) การพัฒนาองค์กร

แม้ว่าโครงการนี้จะเริ่มจากความเห็นชอบของหัวหน้าส่วนราชการจำนวนหนึ่งคือ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาการจังหวัด ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อ

การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้จัดการธนาคารออมสินสาขาหัวหิน รวมทั้งเมื่อขยายการทำงานก็ได้นำเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหนังสือแต่งตั้งหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่เนื่องจากทีมงานขาดการสร้างความเข้าใจกับหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ โดยที่การทำงานจริงก็ต้องใช้เวลากับพื้นที่ค่อนข้างมากทำให้วงเรียนรู้คุณเอื้อที่ออกแบบให้มีการเรียนรู้ร่วมกันของหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ประสพผลสำเร็จค่อนข้างน้อย มีหัวหน้าส่วนราชการที่ให้ความสำคัญเพียงหน่วยงานเดียวคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งตอนแรกทีมงานไม่ได้คาดหวังว่าท่านจะให้ความสำคัญ แต่กลับเป็นผู้นำสำคัญที่ทำให้ทีมงานเกิดกำลังใจในการทำงานด้วยการสอบถามความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ และหลายครั้งก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กับทีมงานด้วย

ผลที่ได้ในส่วนของการพัฒนาหน่วยงานทั้ง ๙ หน่วยงานมีน้อยมาก แต่ผลจากการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานเชิงบูรณาการด้วยกระบวนการจัดการความรู้ที่เน้นความใส่ใจ แบ่งปันและการเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นพื้นฐานให้การทำโครงการต่อเนื่องมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

๓) การพัฒนางาน

การพัฒนางานแยกเป็น ๒ ส่วนคือ การพัฒนางานตามเป้าหมายที่เครือข่ายในแต่ละตำบลตั้งไว้ และการพัฒนาโครงการต่อเนื่องซึ่งส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ดังนี้

๓.๑) การพัฒนางานตามเป้าหมายที่เครือข่ายตั้งไว้

(ก) ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกิดสถาบันการเงินตำบลบางจากและแกนนำคุณอำนวยชุมชนเพื่อดำเนินการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(ข) ตำบลท่าไร่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกิดความร่วมมือของผู้นำชุมชนในตำบล โดยที่เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตรับเป็นแกนเชื่อมโยงองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบต่าง ๆ โดยสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านที่ยังไม่มีและจัดทำแผนพัฒนากลุ่มต่าง ๆ ให้เข้มแข็งขึ้น

(ค) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน
ระดับตำบลดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลโดยการ
ออมวันละ ๑ บาท

(ดูรายละเอียดในเอกสารกรณีศึกษาการบูรณาการหน่วยงานสนับสนุนจัดการความรู้เพื่อพัฒนา
องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบล ในจังหวัดนครศรีธรรมราช)

๓.๒) การพัฒนาโครงการต่อเนื่อง

(X) โครงการจัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้สนับสนุนให้จัดทำ
โครงการเสริมสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งอย่างสมบูรณ์โดยการ
จัดการความรู้ ชื่อย่อว่า "โครงการจัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร" โดย
ความร่วมมือของหน่วยงานทั้งจังหวัด กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน
ไว้ ๖ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ ถึง ๒๕๕๓ โดยเชื่อมโยงกับโครงการจัดทำ
แผนชีวิตชุมชนที่ดำเนินการโดยปกครองจังหวัดร่วมกับเครือข่ายมมนาใน
ปี ๒๕๔๔ แผนงานโดยย่อมีดังนี้

ปีที่ ๑ จัดทำแผนชีวิตชุมชน หน่วยรับผิดชอบหลักคือ ปกครอง
จังหวัดและเครือข่ายมมนา

ปีที่ ๒ ใช้การจัดการความรู้เสริมกระบวนการเรียนรู้ หน่วย
รับผิดชอบหลักคือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ปีที่ ๓ เชื่อมโยงกับภาคการผลิต หน่วยรับผิดชอบหลักคือ
สำนักงานเกษตร และสถาบันการเงินของรัฐ

ปีที่ ๔ พัฒนาสู่มาตรฐานชุมชนและมาตรฐานสุขภาพ หน่วย
รับผิดชอบหลักคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนและสำนักงานสาธารณสุข

ใช้บูรณาการจังหวัด ทำร่วมกันทุกหน่วยงาน(ที่ระบุหน่วยงาน
รับผิดชอบหลักคือ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเบิกจ่ายงบประมาณ) ทำทุกปี
ทำตามระดับการพัฒนา คือ ไม่จำเป็นต้องเป็นลำดับ ถ้ามีความพร้อม
เรื่องอะไรก็ทำเรื่องนั้นได้เลย ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ ได้สนับสนุน
งบประมาณดำเนินการจำนวน ๑๔.๙ ล้านบาท

โครงการนี้ถือเป็นผลกระทบที่จะเข้าไปจัดระบบการทำงานของ
ส่วนราชการให้มีการทำงานอย่างเชื่อมโยงกัน ในขณะเดียวกันก็เป็นการ

สร้างกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน โดยมีแผนชุมชนเป็นผลลัพธ์ที่สามารถนำมาใช้เชื่อมโยงงบประมาณจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาชุมชน จากฐานความรู้ที่มีทิศทางและเป็นเอกภาพ ซึ่งท่านผู้ว่าราชการจังหวัดได้ใช้แบบจำลองการจัดการความรู้องค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบล เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงาน

(๒) โครงการพัฒนาเจ้าหน้าที่พอช.ภาคใต้

เนื่องจากคุณพัชณี พินิตอังกูร เจ้าหน้าที่พอช.ได้ร่วมเป็นคุณอำนวยรับผิดชอบตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ผ่านการเรียนรู้ในกระบวนการตามแบบจำลองข้างต้น เห็นว่าเป็นประโยชน์กับตนเองอย่างมาก จึงเสนอให้หน่วยงานจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าวขึ้นในส่วนที่รับผิดชอบนำร่องในภาคใต้ โดยจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนางานและองค์กรไปพร้อมๆ กัน^{๑๗}

^{๑๗} ได้หารือการจัดทำโครงการกับผู้เขียนและอาจารย์จาง หนูนิล เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๙ ที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บทที่ ๓

รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชน และระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุน

(๑) รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชน

จากกรณีศึกษาใน ๕ พื้นที่ สามารถสรุปรูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชนได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับจังหวัด มีอยู่รูปแบบเดียวคือ กองทุนสวัสดิการวันละ ๑ บาทของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง

๒) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับตำบล/เทศบาล มีอยู่ ๔ รูปแบบ คือ ๑) กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา ๒) กลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน ๓) กองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ๔) กองทุนสวัสดิการหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๓) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับหมู่บ้าน มีอยู่ ๒ รูปแบบเดียวคือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด และกองทุนหมู่บ้านที่ตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช และที่ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๑) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับจังหวัด

กองทุนสวัสดิการวันละ ๑ บาทของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง

กองทุนสวัสดิการวันละ ๑ บาทของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปางมีการจัดการกองทุนในระดับจังหวัดร่วมกันตั้งแต่ต้น โดยที่ในระดับกลุ่มเปรียบได้กับสาขาที่ต้องส่งเงินไปกองรวมกันที่จังหวัดประมาณ ๘๐% เหลือไว้บริหารจัดการในกลุ่มประมาณ ๒๐%

วิธีการจัดการ จะแบ่งเงินกองทุนเป็น ๑๐ กอง^{๑๔} มีคณะกรรมการรับผิดชอบทั้ง

^{๑๔} กองทุนคนทำงาน กองทุนทดแทน กองทุนกลาง กองทุนเสริมสภาพคล่อง กองทุนหมุนเวียน กองทุนการศึกษา กองทุนสุขภาพ กองทุนร่วม(ค่าเฉลี่ยศพ) กองทุนวิสาหกิจชุมชน และกองทุนค้ำประกันความเสี่ยง เครือข่ายมีการจัดตั้งกองทุนเพิ่มเติมมาโดยตลอด จำนวน ๑๐ กองทุน เป็นข้อมูลเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๙ เงินกองทุนส่วนใหญ่มาจากกลุ่มสมาชิก มีบางกองทุนได้จากดอกผลของเงินสนับสนุนจากภายนอกด้วย

การรับเงินและจ่ายสวัสดิการ รวมทั้งจัดทำทะเบียน บัญชีในวันทำการกลุ่ม ซึ่งจะประชุมร่วมกันเดือนละครั้ง^{๑๙}

เนื่องจากการจัดการกองทุนระดับจังหวัดมีข้อจำกัดในหลายเรื่อง จึงมีการแยกตัวของกลุ่มนำจำนวน ๓ กลุ่ม แต่ก็ยังเห็นประโยชน์ของการพึ่งพาช่วยเหลือกัน จึงได้รวมตัวกันในชื่อ "โซนใต้" โดยเปลี่ยนชื่อเป็น "กลุ่มออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน"

๒) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับตำบล/เทศบาล

๒.๑) กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา

รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทของจังหวัดสงขลา กำหนดให้สมาชิกตั้งสัจจะว่าจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อนำมาทำสวัสดิการร่วมกัน โดยแบ่งเงินเป็น ๓ ส่วน คือส่วนแรกจำนวน ๕๐ % นำมาจัดสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย รวม ๙ เรื่อง ส่วนที่ ๒ จำนวน ๓๐ % ทำวิสาหกิจชุมชน ส่วนที่ ๓ จำนวน ๒๐ % ตั้งเป็นกองทุนสำรอง

สงขลา มีการจัดการกองทุนเบ็ดเสร็จในระดับกลุ่มโดยใช้ขอบเขตการทำงานระดับตำบล/เทศบาล ด้วยสัดส่วนกรรมการ ๑ คน ต่อสมาชิก ๕๐ คน โดยกรรมการทำหน้าที่รับเงินและจ่ายสวัสดิการ รวมทั้งจัดทำทะเบียนบัญชีให้กับสมาชิกที่ตนเองรับผิดชอบ มีค่าตอบแทนเดือนละ ๑๓๐ บาท โดยเงิน ๑๐๐ บาทให้เป็นเงินออม กรรมการจะนำไปฝากกลุ่มออมทรัพย์ที่ไหนก็ได้ ที่เหลือ ๓๐ บาท เป็นเงินสัจจะลดรายจ่ายประจำเดือนของกรรมการ^{๒๐}

^{๑๙} คณะกรรมการต้องทำงานด้วยความเสียสละอย่างสูง เพราะนอกจากไม่มีค่าเบี้ยเลี้ยงแล้ว ค่าเดินทางก็ไม่มีด้วย สำหรับค่าอาหารเพ็ญมีในระยะหลัง ที่จริงเครือข่ายได้เก็บเงินจากสมาชิกรายคนเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย คือเงินสมทบรายปีตั้งเป็นกองทุนคนทำงาน(จ่ายทุกปี) ซึ่งกลุ่มย่อยต้องส่งเงินดังกล่าวไปกองรวมกันที่เครือข่ายจำนวน ๘๐% (จะลดลงเหลือ ๕๐%) แต่เครือข่ายกำหนดให้เป็นเงินลงทุน โดยนำดอกผลมาเป็นค่าใช้จ่าย โดยที่เครือข่ายยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ

^{๒๐} เป็นหลักการที่ ดร.ครูชบ ยอดแก้วนำมาจากเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง ในทางปฏิบัติแต่ละกลุ่มจะนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มของตนเอง

เครือข่ายจังหวัดสงขลาเป็นเวทีเรียนรู้ประจำเดือนของกลุ่มสมาชิก^{๒๑} โดยการสนับสนุนของมูลนิธิดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว ต่อมาได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา เพื่อเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงเงินสนับสนุนจากส่วนราชการ โดยเฉพาะกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และเป็นการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญของการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยอาศัยเงินค่าสมัครรายปีของสมาชิกแต่ละคนเป็นค่าบริหารจัดการ^{๒๒}

๒.๒) กลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน

กลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน เป็นกลุ่มที่แยกตัวออกมาจากเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อมาบริหารจัดการเอง โดยแบ่งเงินกองทุนเป็น ๘ กอง^{๒๓} นอกจากจะดำเนินกิจกรรมออมบุญวันละ ๑ บาทแล้ว ในบางกลุ่มยังมีกองทุนหมุนเวียน ซึ่งเป็นการออมเงินเพื่อใช้ด้วยความสมัครใจของสมาชิกด้วย

กลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทได้รวมตัวกันในชื่อ "กลุ่มโซนใต้" โดยจัดสรรเงินกองทุนกลางจำนวน ๑๐% และกองทุนเพื่อสังคม ๑ % มากองรวมกันเพื่อให้กลุ่มที่เดือดร้อนยืมไปใช้ และเพื่อเป็นสวัสดิการบำรุงศาสนา สำหรับเงินที่เหลือประมาณ ๙๐%บริหารจัดการเบ็ดเสร็จในกลุ่ม^{๒๔}

^{๒๑} การจัดการในช่วงแรกจะมีค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าอาหารให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มละ ๑ คน (จะมากี่คนก็ได้) โดยการสนับสนุนของมูลนิธิ ซึ่งทำหน้าที่ประสานแหล่งทุนจากภายนอก หลังจากที่เครือข่ายจัดตั้งสมาคมฯ ก็พึ่งตนเองมากขึ้น โดยใช้เงินค่าสมัครสมาชิกเป็นค่าใช้จ่าย ซึ่งกำหนดไว้เป็นค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าอาหารเหมาจ่ายกลุ่มละ ๓๐๐-๔๐๐ บาทต่อเดือน

^{๒๒} เงินค่าสมัครของสมาชิกปีละ ๑๒ บาทต่อคน (คิดจากฐานเดือนละ ๑ บาทต่อคน) ค่าธรรมเนียมคนละ ๑ บาท เงินจำนวนนี้เก็บจากกลุ่ม (แบ่งจ่าย ๖ เดือนครั้ง) โดยไม่ได้เก็บเพิ่มเติมจากสมาชิก

วิธีการจัดการของสงขลา ในระดับกลุ่มจะเป็นค่าบริหารจัดการประมาณ ๑๐% ทั้งค่าตอบแทนกรรมการและค่าเบี้ยเลี้ยง (รวมค่าอาหาร) ตัวแทนกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของสมาคมฯ โดยกลุ่มจ่ายให้กับสมาคมฯ เป็นรายปี ในระดับเครือข่ายเมื่อหักค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าอาหารของผู้เข้าร่วมประชุมประจำเดือนแล้ว จะเหลือเงินเป็นค่าใช้จ่ายสำนักงานซึ่งคาดว่าจะพอเพียงต่อการดำเนินงานในแต่ละปี

^{๒๓} กองทุนทดแทน กองทุนสวัสดิการคนทำงาน กองทุนสวัสดิการครอบครัวชีวิต กองทุนวิสาหกิจชุมชน กองทุนกลาง กองทุนสุขภาพ กองทุนการศึกษา และกองทุนเพื่อสังคม

^{๒๔} โซนใต้มีแนวคิดจะเพิ่มกองทุนระดับโซนเพื่อใช้ในการทำงานเผยแพร่ขยายผลและเพื่อการเรียนรู้ โดยจัดสรรเงินกองทุนคนทำงานของแต่ละกลุ่มจำนวน ๒๐%มากองรวมกัน เป็นกองทุนคนทำงานของโซนใต้

๒.๓) กองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอเป็นหน่วยจัดการระดับตำบล อยู่ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ รับสมาชิกไม่จำกัดเฉพาะสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ใช้สัดส่วนกรรมการ ๑ คนต่อสมาชิก ๕๐ คน และมีค่าตอบแทนกรรมการเท่ากับสงขลา คือ ๑๓๐ บาท

วิธีการจัดการจะเชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้าน โดยแยกทะเบียนต่างหาก เพื่อไปรวมเป็นกองทุนระดับตำบล

ในวันทำการประจำเดือนของกองทุนหมู่บ้าน กรรมการจะทำงานร่วมกันทั้งการรับเงินและจ่ายสวัสดิการ รวมทั้งการทำทะเบียนบัญชี จากนั้นจะสรุปยอดเงินให้ற்றுญิกกองทุนหมู่บ้านนำไปฝากธนาคารในบัญชีกองทุนสวัสดิการตำบลโดยตรง

ตัวแทนกรรมการในแต่ละหมู่บ้านจะประชุมร่วมกันเดือนละ ๑ ครั้งเพื่อทำบัญชีและงบการเงินทั้งตำบลของตนเอง สำหรับเงินค่าตอบแทนกรรมการในแต่ละเดือนจะตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้กรรมการกู้ โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ ๑ ต่อเดือน ส่งคืนทุกเดือนเมื่อสะสมจนถึงสิ้นปี จึงหักจ่ายให้กรรมการส่วนหนึ่ง ที่เหลือสะสมเป็นเงินกองทุนหมุนเวียนต่อไป

๒.๔) กองทุนสวัสดิการหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

กองทุนสวัสดิการหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากด เป็นหน่วยจัดการระดับตำบล อยู่ภายใต้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด รับสมาชิกทั้งตำบล โดยไม่จำกัดเฉพาะสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ใช้สัดส่วนกรรมการ ๑ ต่อ ๕๐ และมีค่าตอบแทนกรรมการเท่ากับสงขลา คือ ๑๓๐ บาท

วิธีการจัดการ จะเชื่อมโยงกับกิจกรรมเดิมของกลุ่ม โดยจัดทำเป็นบัญชี แยกออกมาต่างหาก

๓) องค์การการเงินชุมชนที่มีหน่วยจัดการในระดับหมู่บ้าน

๓.๑) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด มีการจัดการกองทุนในระดับหมู่บ้าน แยกเป็น ๒ กองทุน คือ กองทุนสัจจะ และกองทุนสวัสดิการ

เนื่องจากกลุ่มเน้นเรื่องสัจจะและมีกองทุนสวัสดิการที่เข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว พระอาจารย์สุบินจึงได้นำรูปแบบกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ของสงขลา มาปรับ

ฐานคิดเป็นการทำบุญวันละ ๑ บาท โดยจัดตั้งเป็นกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาทเพิ่มขึ้นอีก ๑ กองทุน รับสมาชิกจากกลุ่มสัจจะที่สนใจแยกออกมาต่างหาก

วิธีการจัดการจะเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มสัจจะ โดยเพิ่มคนทำงานในเรื่องนี้ ๑ คน กลุ่มจะนำเงินที่รวบรวมได้ในแต่ละเดือนฝากไว้กับกองทุนสวัสดิการซึ่งปล่อยกู้ทุกเดือน ทำให้กองทุนเมตตาธรรมมีดอกผลเติบโตขึ้นทุกเดือนด้วย

การจัดการกองทุนจะเบ็ดเสร็จในระดับกลุ่มโดยเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับจังหวัดเพื่อทำกิจกรรมรวมซื้อรวมขายและจัดตั้งกองทุนสัจจะระดับจังหวัดเพื่อให้กลุ่มที่เดือดร้อนกู้ สำหรับเครือข่ายตำบลถูกใช้เป็นกลไกตรวจสอบบัญชีเป็นหลัก

๓.๒) กองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช และกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

กองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ และกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด มีการจัดการกองทุนในระดับหมู่บ้านแยกเป็น ๓ กองทุน คือ กองทุนหมู่บ้าน (บัญชี ๑) กองทุนออมทรัพย์ (บัญชี ๒) เป็นเงินค่าน้ำและเงินออมทรัพย์รายเดือนของสมาชิก และ กองทุนสวัสดิการ(บัญชี ๓)เป็นเงินจัดสรรจากกำไรสิ้นปีประมาณ ๑๐% เพื่อเป็นสวัสดิการชุมชน

วิธีการจัดการจะแตกต่างกันไป มีทั้งการทำกิจกรรมออมกู้และส่งคืนเงินกู้ทุกเดือน ส่งคืนเงินกู้ ๓ เดือนครั้ง หรือส่งคืนปีละครั้ง

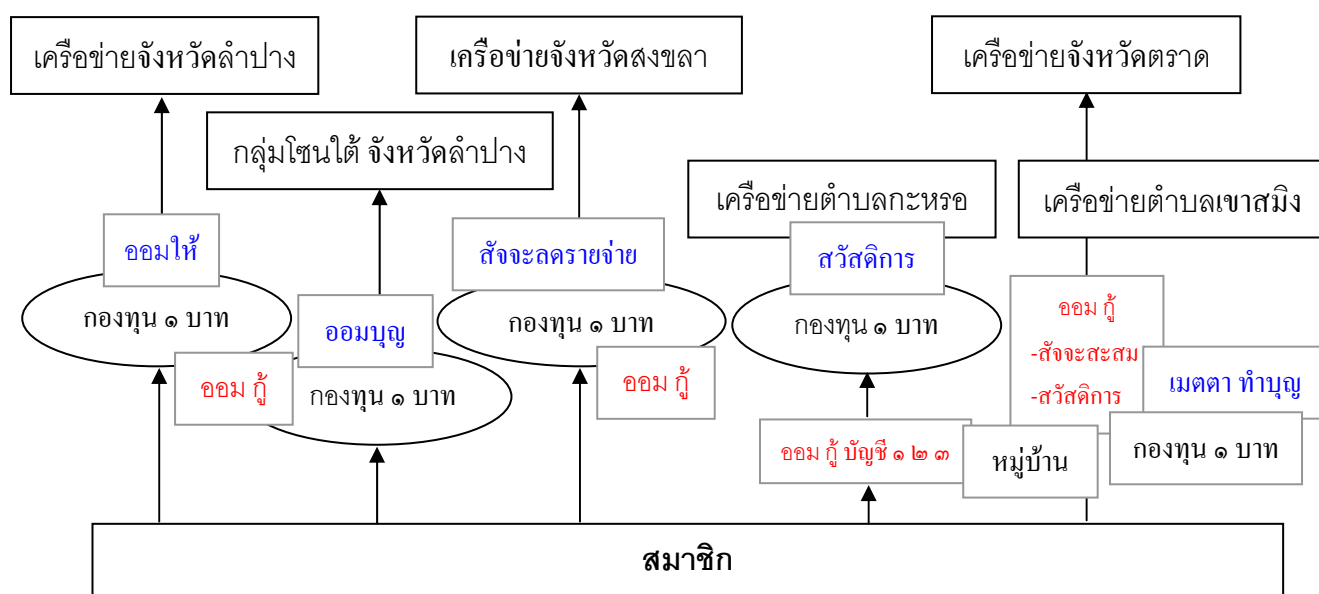
กองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับตำบล^{๒๕} มีการประชุมเดือนละ ๑ ครั้ง และตรวจสอบบัญชีสิ้นปีร่วมกัน

สำหรับเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด มีการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ โดยไม่มีกิจกรรมร่วมกันเท่าไรนัก

หลังจากกองทุนหมู่บ้านทั้ง ๒ พื้นที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย ก็ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการวันละ ๑ บาทขึ้น โดยที่ตำบลกะหรออาศัยการรวมตัวที่แน่นแฟ้นอยู่เดิม จัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลโดยเชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้านทั้งตำบล ขณะที่ตำบลในคลองบางปลากดเริ่มต้นที่กองทุนหมู่บ้าน ๕

^{๒๕} สำนักงานกองทุนหมู่บ้านฯ สนับสนุนให้เครือข่ายตำบลทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงประสานจัดการให้กองทุนหมู่บ้าน ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชน ใน ๕ พื้นที่ แสดงได้ดังภาพ

รูปที่ ๑๒ รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย/กลุ่มใน ๕ พื้นที่ศึกษา

ตารางที่ ๒ สถานะภาพของขบวนการองค์การการเงินชุมชน ๕ พื้นที่ศึกษา (สิงหาคม ๒๕๕๙)

ชื่อกลุ่ม/เครือข่าย	สมาชิก		จำนวนเงินกองทุน	
	กลุ่ม	คน	เงินออม	เงินสวัสดิการ
๑.เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรม ครบวงจรชีวิต -กองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท จังหวัดตราด	๑๖๔	๕๒,๐๒๙	๓๔๘,๓๕๑,๘๓๐	๙๗,๒๑๒,๘๐๖
	๗๖	๑๒,๐๐๐		๕,๓๘๐,๐๐๐
๒.สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา	๖๖	๔๓,๑๖๗	-	๑๖,๐๔๔,๗๕๐
๓.เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง	๑๖	๓,๖๕๗	*	*
๔.กลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง	๔	๔,๑๘๗	*	๒,๕๐๑,๔๐๙
๕.เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ -กองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอ	๙	๑,๖๒๘	๒,๗๒๙,๘๘๐	๓๕๐,๐๐๐
๖.เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลอง บางปลากด จ.สมุทรปราการ -กองทุนสวัสดิการวันละ ๑ บาท หมู่ ๕ ตำบล ในคลองบางปลากด	๑๓	๕,๒๐๐	*	*
	๑	๒๐๐		๑๒,๐๐๐

หมายเหตุ สีน้ำเงิน เป็นกองทุน กลุ่ม และนิติบุคคลที่สร้างขึ้นใหม่จากการเรียนรู้ร่วมกัน

* ไม่มีข้อมูล

(๒) ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุน

เนื่องจากการดำเนินงานองค์กรการเงินชุมชนมาจากฐานคิดสำคัญทั้งการพัฒนาคนและทางารเมือง มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนชุมชนครอบคลุมทั้ง ๔ ด้าน^{๒๖} จึงเกี่ยวข้องกับหน่วยงานสนับสนุนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจำนวนมาก จากกรณีศึกษาใน ๕ พื้นที่ ซึ่งที่พุ่งเป้าไปที่ ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนโดยตรง และกรณีศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่พุ่งเป้าไปที่ หน่วยงานสนับสนุนโดยเฉพาะ พบว่า ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนแยกเป็น ๓ ส่วนสำคัญคือ

๑) ระบบสนับสนุนตามโครงสร้างทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๒) ระบบสนับสนุนเชิงพื้นที่

๓) ระบบสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับชุมชนโดยตรง

โดยที่ระบบสนับสนุนทั้ง ๓ รูปแบบ เป็นการผ่องถ่ายการสนับสนุนจากระบบสนับสนุนตามโครงสร้างทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งรวมศูนย์ตามภารกิจ ประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมายมาเป็นระบบสนับสนุนเชิงพื้นที่ และเชื่อมต่อกับชุมชนโดยตรงมากขึ้น ดังนี้

๑) หน่วยงานสนับสนุนที่มาจากระบบสนับสนุนตามโครงสร้างทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

หน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนมีดังนี้

๑.๑) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรมหาชนที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีระบบการทำงานที่สามารถปรับตัวได้เร็วตามสถานการณ์ที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการทำงานจะมีสำนักงานกระจายอยู่ตามภาคต่างๆ มีเจ้าหน้าที่แบ่งกันรับผิดชอบเป็นกลุ่มจังหวัดดูแลเรื่องต่างๆ ตามภารกิจของพอช.^{๒๗} โดยการหนุนช่วยของสำนักงานภาค

เนื่องจากมีคนทำงานไม่มาก พอช.จึงใช้เครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการทำงานตั้งแต่ระดับจังหวัด ภาคและประเทศ

^{๒๖} ทุนคน ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

^{๒๗} รูปแบบที่มีการปรับเปลี่ยนล่าสุด พูดคุยกับคุณพัชณี พินิจอังกูร เจ้าหน้าที่ พอช. วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๙

ก่อนหน้านี้ พอช. เคยแบ่งงานเชิงประเด็นตาม roadmap แก้ปัญหาความยากจน ของ ศตจ.ปชช.

ระบบการทำงานที่ปรับใหม่ น่าจะเน้นการดูแลเชิงพื้นที่มากขึ้น เช่น เจ้าหน้าที่ ๓ คนรับผิดชอบพื้นที่ ๓ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา จังหวัดละ ๑ คน โดยทำงานเป็นทีมช่วยเหลือกันในกลุ่ม

พอช.สนับสนุนงบประมาณให้กับเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อทำงานพัฒนาชุมชนผ่านทางกลไกเครือข่ายองค์กรชุมชนภาคเหนือ และได้จัดตั้ง กองทุนสวัสดิการชุมชนตามนโยบายของศตจ.ปชช. จัดสรรเงินทุนสมทบให้กับองค์กร ชุมชนที่ดำเนินการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน โดยดำเนินการผ่านกลไกเครือข่าย องค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่^{๒๘} ซึ่งเครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนลำปางได้รับการ สนับสนุนจำนวน ๑๐ ตำบล และเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา ได้รับการสนับสนุนจำนวน ๒๐ ตำบล^{๒๙}

๑.๒) สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ(สทบ.)

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นองค์การมหาชนที่จัดตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ รองนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานที่มีเงินกองทุนจำนวนมหาศาล^{๓๐} แต่มีคนทำงานไม่มาก เนื่องจากเป็นการสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับชุมชนโดยตรง

สทบ.ใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านในระดับต่างๆเป็นกลไกหนุนเสริมการทำงาน โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทยเป็นหน่วย สนับสนุนของภาคชุมชนในระดับประเทศ เพื่อทำงานคู่ขนานกับสทบ.

ระบบการทำงานในช่วงเปลี่ยนผ่านเพื่อสนับสนุนให้กองทุนหมู่บ้านจดทะเบียน เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย สทบ.ใช้กลไกอนุกรรมการติดตามสนับสนุนในระดับจังหวัด และอำเภอซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นประธาน สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นเลขานุการ ช่วยแจ้งข่าว ติดตามและสนับสนุนการทำงานร่วมกับเครือข่ายกองทุน หมู่บ้านในระดับต่าง ๆ

สทบ.ได้ใช้ระบบมาตรฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทุนหมู่บ้าน โดยอาศัยทีมงานจากมหาวิทยาลัยราชภัฏช่วยถอดองค์ความรู้ที่สำคัญเพื่อกำหนดเป็น

^{๒๘} กองทุนสมทบปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จำนวน ๒๐๐ ตำบล สำหรับในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ จำนวน ๖๐๐ ตำบล จะกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ จำนวนเท่ากันจังหวัดละ ๗ แสนบาท โดยจะใช้ศตจ.ปชช.ในแต่ละจังหวัดเป็น กลไกดำเนินการ โดยที่กลไกจัดการในระดับจังหวัดยังไม่เป็นระบบเท่าไรนัก เพราะเงินทุนก้อนนี้เคยดำเนินการ ผ่านกลไกเชิงประเด็น(เครือข่ายองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน)มาก่อน

^{๒๙} ผ่านเครือข่ายกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจำนวน ๑๙ ตำบล ผ่านกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง

๑ กลุ่ม(ตำบล)

^{๓๐} เงินกองทุนเป็นของสทบ. ต่อเมื่อกองทุนหมู่บ้านจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว จึงจะทำนิติกรรมด้วยตนเองได้

ระดับมาตรฐานของกองทุนหมู่บ้าน^{๓๑}รวมทั้งจัดทำหลักสูตร^{๓๒}อบรมเพื่อพัฒนากองทุนหมู่บ้านตามระดับการพัฒนา

๑.๓) สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.)

สำนักงานพัฒนาชุมชนดูแลกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการแก้ไข ปัญหาความยากจน เป็นต้น เนื่องจากขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทย จึงมักจะได้รับ มอบหมายให้ทำงานเชิงนโยบายที่รัฐบาลมอบหมายให้จังหวัดดำเนินการ ที่เป็นหลักคือ โครงการ OTOP และกองทุนหมู่บ้าน

เนื่องจากการทำงานของกองทุนหมู่บ้านโดย สทบ. เน้นความร่วมมือกับภาคีต่างๆ และมีแนวคิดเชื่อมต่อกับเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านโดยตรง อีกทั้งรัฐบาลได้ออกกฎหมาย กองทุนหมู่บ้านเป็นการเฉพาะแล้ว ทำให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมองว่ากองทุนหมู่บ้าน เป็นงานฝาก จึงทำหน้าที่เท่าที่ได้รับมอบหมายในฐานะเลขานุการอนุกรรมการติดตาม สนับสนุนกองทุนหมู่บ้าน คือ ติดตามสถานะภาพของกองทุนโดยจัดทำแบบสำรวจ รายเดือน ให้แต่ละกองทุนสรุปส่งให้ และติดตามรายงานผลตอนสิ้นปี แจ้งข้อมูล ข่าวสาร ประสานงานและเป็นวิทยากรให้ความรู้ เป็นต้น โดยที่ตำบลกะหรอมีเจ้าหน้าที่พัฒนา ชุมชนให้การสนับสนุนตามสมควร สำหรับตำบลในคลองบางปลากดมีการสนับสนุน ค่อนข้างน้อย

๑.๔) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่โดยตรงตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่งานที่ รับผิดชอบกลับเป็นการศึกษาในโรงเรียนกับกลุ่มเป้าหมายที่เลี้ยวเวียน และการ สนับสนุนกลุ่มอาชีพ

บทบาทของกศน.ตามภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนตามที่มุ่งหวังใน ๕ พื้นที่ยังมี ไม่มากนัก ที่พอมีอยู่บ้าง คือ กลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง ซึ่งครูกศน.ได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง เอื้ออำนวยการเรียนรู้และจัดทำโครงการฝึกอบรมอาชีพเสริมให้กับสมาชิกกลุ่มออมบุญ วันละ ๑ บาทบ้านดอนไชย แต่ก็ก็เป็นคนที่กลุ่มส่งเข้าไปอยู่ในหน่วยงาน สำหรับครูกศน.

^{๓๑} มาตรฐานการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลของกองทุนหมู่บ้าน และมาตรฐานการยกระดับเป็นสถาบันการเงิน ชุมชน เป็นต้น

^{๓๒} เช่น หลักสูตรบัญชี หลักสูตรการวิเคราะห์ต้นทุน เป็นต้น

ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดีอยู่ในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบลของอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๕) สำนักงานเกษตรและสาธารณสุข

สำนักงานเกษตรมีเจ้าหน้าที่เกษตรรับผิดชอบอยู่ทุกตำบล โดยทำงานผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบลที่จัดตั้งขึ้น การทำงานแม้ว่าจะเน้นเรื่องการเกษตร แต่โดยกระบวนการได้ใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรในรูปโรงเรียนเกษตรกรตามความสนใจ เช่น โรงเรียนชาวนา โรงเรียนมังคุด เป็นต้น งานที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชน คือ การเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งถือว่าองค์การการเงินชุมชนก็เป็นองค์กรตามนิยามของพรบ.นี้ด้วย แต่ในพื้นที่ศึกษายังไม่มีตัวอย่างการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกันนัก

สำนักงานสาธารณสุขมีสถานีนอมนามัยกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ทำงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มพลังที่มีระบบการดูแลสมาชิกครอบคลุมทุกครัวเรือน โดยจัดระบบ อสม. ๑ คนดูแลสมาชิก ๑๐ ครัวเรือน งานของสำนักงานสาธารณสุขและอสม.เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชาวบ้าน จึงเกี่ยวข้องกับองค์การการเงิน ชุมชน โดยเฉพาะกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยตรง ที่มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับ เจ้าหน้าที่อนามัย เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตำบลเขาสมิง จังหวัดตราด รวมทั้งกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง แต่ก็ยังเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันเท่าใดนัก

๑.๖) สถาบันการเงินของรัฐ

สถาบันการเงินของรัฐมีสำนักงานและเจ้าหน้าที่กระจายอยู่ค่อนข้างครอบคลุมทุกพื้นที่ ได้รับมอบนโยบายให้เข้ามาเชื่อมต่อกับสถาบันการเงินของชุมชนแทนที่จะเชื่อมต่อกับเกษตรกรรายบุคคล โดยเข้ามาหนุนเสริมการอบรมให้ความรู้ทางบัญชี และงบประมาณจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน เช่น หมู่ ๑๓ ของตำบลในคลองบางปลากด หมู่ ๓ และหมู่ ๕ ของตำบลกะหรอ เป็นต้น

๑.๗) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.)

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมีบทบาทในการดูแล
และสนับสนุนให้ประชาชนมีสวัสดิการอย่างพอเพียงกับฐานะของความเป็นมนุษย์

พมจ.มีหน้าที่ดูแลและสนับสนุนงานด้านสวัสดิการของประชาชนโดยตรง แต่
เนื่องจากพัฒนามาจากงานประชาสงเคราะห์ ทำให้มองเรื่องสวัสดิการในเชิงสงเคราะห์ใน
ลักษณะตั้งรับเป็นหลัก พมจ.เป็นหน่วยงานระดับจังหวัด ไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการใน
ระดับตำบล จึงดำเนินการโดยประสานเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดตั้ง
ศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชนขึ้นมาทำหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เช่นเดียวกับ
หน่วยงานอื่น ๆ และได้จัดตั้งอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(อพม.)^{๓๓}
ขึ้นมาช่วยงานด้วย

พรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมกำหนดให้มีกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการ
สังคม ซึ่งองค์กรสาธารณะประโยชน์สามารถขอการสนับสนุนเพื่อนำไปจัดสวัสดิการให้กับ
กลุ่มเป้าหมายได้ โดยมีคณะกรรมการระดับชาติและระดับจังหวัดเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ
มีพมจ.เป็นเลขานุการ แต่เนื่องจากระบบการทำงานที่ไม่คล่องตัวด้วยฐานการทำงานแบบตั้งรับ
ทำให้ พรบ. ที่จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ไม่สามารถใช้งานได้ตามสถานะการณ์ทาง
สังคมที่จำเป็นเดือดร้อนเท่าที่ควร

การนำเสนอของ ดร.ครุฑ ยอดแก้วในที่ประชุมคณะกรรมการระดับชาติเพื่อขอ
สนับสนุนเงินทุนสมทบเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ๑บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชน
ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้พรบ.มีผลบังคับใช้อย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการประสานจัดการ โดยที่ในปี ๒๕๔๙ มูลนิธิได้รับเงินอุดหนุนจาก
กองทุนจำนวนหนึ่ง^{๓๔} เพื่อดำเนินการสนับสนุนให้มีการจัดสวัสดิการภาคประชาชนตามที่
มูลนิธิได้ดำเนินการมาก่อนหน้านี้แล้ว

๑.๘) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ(สปสช.)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตามพระ
ราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นหน่วยประสานจัดการเพื่อทำให้การ
ดำเนินงานหลักประกันสุขภาพบรรลุเป้าหมาย คือทำให้ประชาชนมีสุขภาพดี โดยที่ระบบ

^{๓๓} อพม.ในจังหวัดนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่มาจาก อสม.

^{๓๔} พูดคุยกับ โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๙

จัดการได้มอบให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นหน่วยรับประกันสุขภาพของประชาชนทั้งการฟื้นฟูรักษาและการป้องกัน

สปสช.ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันและสร้างเสริมสุขภาพให้กับภาคประชาชน จึงได้จัดตั้งกองทุนสุขภาพชุมชนขึ้นในลักษณะกองทุนสมทบร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับการสร้างความเข้าใจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน สปสช.ได้สร้างความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ เช่นทำข้อตกลงกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาซึ่งมีเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่ หรือร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนโดยตรง เช่นที่กำลังหารือกับเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง และเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา เป็นต้น

๑.๙) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติได้จัดทำโครงการปฏิบัติงานนโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยใช้กลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลาเป็นกรณีศึกษา โดยที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้ใช้กรณีศึกษาเดียวกันในประเด็นการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนงบประมาณ และมีทีมติดตามสนับสนุน รวมทั้งทีมประเมินผลเข้ามาหนุนช่วยการทำงานของเครือข่าย

๑.๑๐) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (สทพ.)

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประชาสังคม ได้ให้การสนับสนุนเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจังหวัดตราดอย่างต่อเนื่องยาวนาน

๑.๑๑) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
และกระทรวงการคลัง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหน่วยงานด้านนโยบาย ได้ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการเงินระดับจุลภาค ในรายงานการศึกษาเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๗ ได้เสนอให้ทำการติดตามประเมินประโยชน์ของกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทที่เน้นสวัสดิการภาคประชาชนของ ดร.ครุฑ ยอดแก้ว เพื่อวิเคราะห์

ผลดีผลเสียว่า จะเป็นรูปแบบที่สามารถขยายไปยังที่อื่นๆ ได้หรือไม่ ซึ่งกลุ่มงานนโยบาย การออม สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ได้ศึกษาลงลึกในกระบวนการ ดำเนินงานและผลที่ได้ของกองทุนสวัสดิการตำบลทั้งรูปแบบของจังหวัดสงขลา จังหวัด ลำปาง และจังหวัดอื่นๆ โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

(ก) จัดตั้งระบบการออมเพื่อสวัสดิการและการชราภาพให้กับแรงงานนอกระบบ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกดำเนินการ

(ข) ขยายระบบประกันสังคมให้แก่กลุ่มอาชีพแรงงานนอกระบบ

นอกจากนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ยังได้รับมอบหมายให้ จัดทำร่างแผนแม่บทการเงินระดับฐานราก^{๓๕} เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการประสานการ ทำงานสนับสนุนองค์การการเงินชุมชนอย่างบูรณาการ ซึ่งได้นำเสนอไว้ ๓ ยุทธศาสตร์ คือ

๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรและระบบ การเงินระดับฐานราก ประกอบด้วย

๑.๑) แผนส่งเสริมการพัฒนาคน

๑.๒) แผนสนับสนุนการจัดทำกรอบทิศทางการดำเนินงาน(แผนพัฒนา)

ขององค์การการเงินชุมชน

๑.๓) แผนสนับสนุนทางการเงินเพื่อสร้างฐานข้อมูลกลางการเงินชุมชน

๑.๔) แผนส่งเสริมการออมและการสร้างวินัยทางการเงิน

๑.๕) แผนปรับโครงสร้างหนี้ชุมชน

๑.๖) แผนเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าสู่แหล่งทุน

๑.๗) แผนสนับสนุนทางการเงินเพื่อเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายให้ชุมชน

๑.๘) แผนบูรณาการด้านการเงินภายในชุมชน

๑.๙) แผนสนับสนุนทางการเงินเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการบริหาร

จัดการภายในองค์การการเงินระดับฐานราก

๑.๑๐) แผนส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์การการเงินระดับ ฐานราก

๒) ยุทธศาสตร์เพื่อบูรณาการการทำงานภาครัฐและภาคีเพื่อส่งเสริมการพัฒนา องค์การและระบบการเงินระดับฐานราก

๒.๑) แผนบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง

^{๓๕} ร่างเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๔๘ ยังอยู่ในกระบวนการจัดทำให้สมบูรณ์

๒.๒) แผนรับรองสถานะภาพขององค์การการเงินระดับฐานราก

๓) ยุทธศาสตร์สร้างเครือข่ายและขยายผล

๓.๑) แผนเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้

๓.๒) แผนส่งเสริมการขยายผลการพัฒนาองค์การการเงินชุมชน

โดยที่มาตรการและแนวทางการดำเนินงานได้ระดมหน่วยงานและหน่วยงานปฏิบัติไว้จำนวนมาก ประกอบด้วย สศค. พช. พอช. กทบ. ธ.ออมสิน ธกส. กสส. ธอส. ธพว. ธ.กรุงไทย ก.อุตสาหกรรม/สสว. สกว. ก.วิทยาศาสตร์ กรมบัญชีกลาง กตส. สมาคมนักบัญชี กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ก.พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา ก.สาธารณสุข สสส. กรมส่งเสริมการเกษตร สถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ฯ. ขบวนการสหกรณ์ เครือข่ายชุมชน สหกรณ์เครดิตยูเนียน และมหาวิทยาลัยที่สนใจ

๒) หน่วยงานสนับสนุนเชิงพื้นที่

๒.๑) จังหวัดบูรณาการ

นโยบายผู้ว่าราชการจังหวัดซีไอ^{๓๖} ได้จัดสรรงบประมาณจังหวัดและปรับเปลี่ยนระบบการทำงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจและความรับผิดชอบในการบริหารงานในระดับจังหวัดมากขึ้น โดยเป็นผู้ประสานและสนับสนุนให้ภารกิจของหน่วยงานสนับสนุนเชิงโครงสร้างเกิดการบูรณาการการทำงานเพื่อความเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ถือเป็นหน่วยเชื่อมโยงแนวระนาบในระดับจังหวัด

ตัวอย่างของจังหวัดสงขลาได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทโดยบรรจุเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดสงขลา และได้ขยายเป็นโครงการจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการทุกระดับ รวมทั้งตัวอย่างของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ได้ให้มาสนับสนุนการจัดการความรู้เครือข่ายองค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบล และขยายเป็นโครงการจัดการความรู้แก่นเมืองนคร ซึ่งมีความโดดเด่นมาก

^{๓๖} นโยบายของรัฐบาลภายหลังการปฏิรูปการปกครองยังคงให้ความสำคัญกับผู้ว่าซีไอ แต่ขอให้เปลี่ยนชื่อใหม่ และให้เน้นงานด้านสังคมและสวัสดิการเป็นหลัก

๒.๒) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยจัดการเชิงพื้นที่ทั้งระดับจังหวัด ตำบลและเทศบาลที่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลกลาง ภารกิจขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นครอบคลุมการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน มีทั้งกำลังคนและงบประมาณที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและถ่ายโอนให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการแทน เช่น เงินสงเคราะห์คนชรา คนพิการ ผู้ป่วยโรคเอดส์ เป็นต้น และงบประมาณในการพัฒนาชุมชน เช่น ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา กำลังหาแนวทางสนับสนุนสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา เทศบาลเดินให้การสนับสนุนกลุ่มออมบุญบ้านดอนไชย องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำขาวให้การสนับสนุนกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ตำบลน้ำขาว เป็นต้น

๒.๓) สถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่มีบทบาทในการสนับสนุนงานวิชาการและการเรียนรู้ของแกนนำองค์กรการเงินชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยทีมอาจารย์สำนักวิชาการจัดการได้เข้ามาทำหน้าที่หนุนเสริมการเรียนรู้ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ เช่นเดียวกับทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปางได้ให้การสนับสนุนเครือข่ายออมทรัพย์ชุมชน และกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง ทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างการเรียนรู้จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เห็นตัวตนของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด ซึ่งพร้อมจะก้าวไปข้างหน้าต่อไป โดยที่กรณีเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายจังหวัดสงขลา ทีมงานของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมหาวิทยาลัยทักษิณ ได้เข้ามาสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ จนเกิดนักจัดการความรู้ภาคประชาชนจำนวนมาก

๒.๔) มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว

มูลนิธิ ดร.ครูชบ - ปราณี ยอดแก้ว เป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ที่ ดร.ครูชบ ยอดแก้วและคณะร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อทำงานพัฒนาจังหวัดสงขลาด้วยเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมดี คนมีความสุข โดยเริ่มงานแรกด้วยการขับเคลื่อนเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลา

๓) ระบบสนับสนุนที่เชื่อมต่อกับชุมชนโดยตรง

๓.๑) นโยบายกองทุนหมู่บ้าน

นโยบายกองทุนหมู่บ้านเป็นนโยบายของพรรคไทยรักไทยที่พัฒนาระบบจัดการงบประมาณโดยเชื่อมโยงกับองค์กรชุมชนโดยตรง ต่อมาได้จัดทำเป็นพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จึงเป็นกระบวนการแปลงนโยบายของพรรคมาเป็นของรัฐบาล และเมื่อเป็นกฎหมายก็ถือนโยบายแห่งรัฐซึ่งเป็นสมบัติของประชาชนชาวไทยทุกคน

๓.๒) นโยบาย SML

นโยบาย SML เป็นการเชื่อมโยงงบประมาณของรัฐบาลโดยการต่อตรงกับชุมชนในแนวทางเดียวกับกองทุนหมู่บ้าน แต่ใช้กลไกประชาคมระดับหมู่บ้านเป็นเวทีจัดทำโครงการ ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม โดยเสนอโครงการสร้างที่ทำการกองทุนหมู่บ้านดังตัวอย่างในหมู่ ๓ ตำบลกะหรอ และหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากด เป็นต้น ยังเป็นนโยบายของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนในรัฐบาลหลังการปฏิรูป

บทที่ ๔ : บทสังเคราะห์ ข้อค้นพบและการเปลี่ยนแปลง

(๑) เรื่องเดิม

งานวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนเริ่มต้นด้วยการทบทวนความเป็นมา ฐานคิดและวิถีพลังของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย จากนั้นได้เสนอให้ดำเนินการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้โดยกระบวนการของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระดับตำบล^{๓๗} เพื่อสร้างความรู้ใหม่ที่เป็นคอขวดของรูปแบบและวิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งวางอยู่บนทิศทางเชิงนโยบายของรัฐบาล และข้อเท็จจริงของจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่จะส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง โดยกำหนดประเด็นศึกษาไว้ ๔ เรื่อง ซึ่งสามารถยุบรวมได้เป็น ๒ หัวข้อสำคัญคือ

๑) หัวข้อว่าด้วยรูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน และทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นภายใน ทั้งระดับสมาชิก กลุ่ม เครือข่าย และชุมชน เพื่อความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ

๒) หัวข้อว่าด้วยระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับขบวนการองค์กรการเงินชุมชน

โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและช่วยแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

(๒) วิธีวิทยาการวิจัย

๑) กลุ่มเป้าหมาย

แม้ว่าหน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนจะวางกรอบงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนผ่านเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระดับตำบลเป็นการเฉพาะ แต่จากการติดตามขบวนการองค์กรการเงินชุมชนอย่างใกล้ชิดพบว่า ได้มีนวัตกรรมขององค์กรการเงินชุมชนที่ดำเนินการเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนโดยตรง โดยการนำของแกนนำคนสำคัญคือ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งได้แนวคิดและรูปแบบมาจากลำปาง จึงใช้กรณีดังกล่าวทั้งในจังหวัดสงขลาและจังหวัดลำปางเป็นพื้นที่ศึกษา โดยเลือกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด โดยการนำของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นกลุ่ม

^{๓๗} อ่านรายละเอียดได้ในบทสังเคราะห์ "วิถีพลังองค์กรการเงินชุมชน" ของผู้เขียน (กันยายน ๒๕๔๖) และ "ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย" (เมษายน ๒๕๔๗)

ที่มีฐานคิดเรื่องการพัฒนาคนโดยใช้หลักธรรมที่แฝงอยู่ในระเบียบปฏิบัติของกลุ่มเป็นแนวทางในการดำเนินงานเป็นพื้นที่ศึกษาด้วย สำหรับอีก ๒ พื้นที่ที่เหลือเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการขยายผลในเชิงการเมืองที่มีนัยสำคัญคือ กองทุนหมู่บ้านทั้งในชุมชนเมืองที่จังหวัดสมุทรปราการ และชนบทที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) กระบวนการวิจัย : การจัดการความรู้และภาคีความร่วมมือ

งานวิจัยนี้ต้องการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้ จึงเป็นงานวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับภาคีวิจัยและพัฒนาจำนวนมาก

โครงการได้ใช้แนวทางการจัดการความรู้เป็นวิธีการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัย และสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับพื้นที่และการเชื่อมโยงกับภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ โดยประสานการทำงานเพื่อสร้างความร่วมมือ และวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมนำเสนอผ่านเวทีสัมมนาเป็นระยะ โดยเฉพาะการนำเสนอผ่าน Website และ Webblog เป็นประจำทุกวัน ทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ดังนี้

(๓) ข้อค้นพบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ข้อค้นพบในงานวิจัยชุดนี้มี ๒ ส่วน คือ ๑) ส่วนที่เป็นความรู้จากคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ ๒ ข้อ คือรูปแบบและวิธีการจัดการองค์กรการเงินชุมชน และระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุน ๒) ส่วนที่เป็นความรู้จากกระบวนการจัดการความรู้ตามแบบจำลองปลาหัว

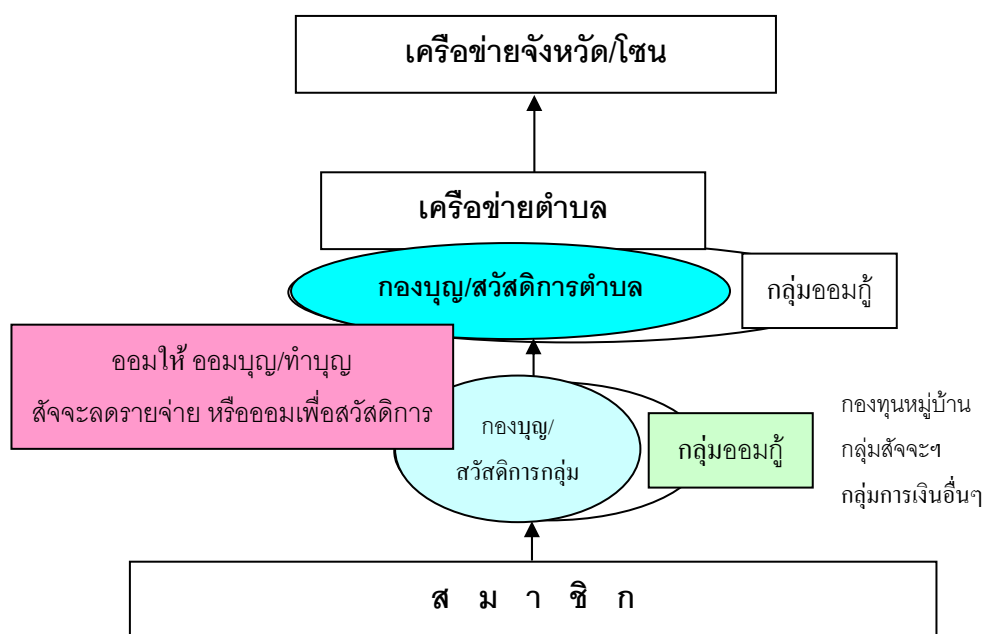
สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการความรู้มี ๒ ส่วนเช่นกัน คือ ๑) ส่วนที่เป็นผลลัพธ์จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งการพัฒนาคน องค์กร งาน และชุมชน ๒) ส่วนที่เป็นผลกระทบจากการเรียนรู้ของภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำไปขยายผลทั้งในการทำงานปกติและการจัดทำโครงการต่อเนื่อง

(ก) ข้อค้นพบ : องค์ความรู้และข้อเสนอแนะ

(๑) รูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

จากการศึกษาโดยใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือใน ๕ พื้นที่พบว่า รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในการจัดสวัสดิการและบทบาทในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคมของสมาชิกให้มีความเข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีแนวทางสำคัญอยู่ที่การดำเนินกิจกรรมการเงินที่เปลี่ยนฐานคิดจากการออมเพื่อมาเป็นออมเพื่อให้ออมบุญ/ทำบุญ สัจจะลดรายจ่ายหรือออมเพื่อสวัสดิการโดยตรง

โดยการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทขึ้นในชุมชน โดยมีหน่วยจัดการในระดับหมู่บ้าน/ตำบล และการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเรียนรู้ในระดับตำบล โชนและจังหวัด ดังภาพ

รูปที่ ๑๓ รูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน

(๑.๑) กองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท

การจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาท เป็นรูปแบบและวิธีการจัดการกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในการจัดสวัสดิการ ซึ่งจะช่วยการเสริมสร้างการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน และเป็นกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคมของสมาชิกให้มีความเข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่กิจกรรมดังกล่าวไม่เป็นเหตุให้กรรมการกับสมาชิกต้องบาดหมางกัน ทำให้กรรมการและสมาชิกได้รับทั้งคุณค่าและมูลค่าคือ เกิดความเคารพตนเองในสัจจะและวินัยที่ตัวเองปฏิบัติ เกิดความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันกันภายในชุมชน และยังได้รับ สวัสดิการเป็นตัวเงินเมื่อถึงคราวเดือดร้อน/จำเป็น โดยที่กรรมการก็ได้รับค่าตอบแทนในแต่ละเดือนอย่างเหมาะสมด้วย จึงเป็นรูปแบบและวิธีการดำเนินงานที่คำนึงถึงอรรถ ๓ คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันอย่างครบถ้วน

๑) ฐานคิดการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม

การดำเนินงานกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเน้นการฝึกฝนตนเอง และสมาชิกให้มีวินัย มีใจเอื้อเฟื้อคิดช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการตั้งสัจจะลดรายจ่าย การออมเงินเพื่อให้ หรือการทำบุญวันละ ๑ บาทอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาจัด

สวัสดิการช่วยเหลือกันเองและช่วยเหลือผู้ยากลำบาก โดยรวมสมาชิกที่สนใจการพัฒนาคนตามแนวทางดังกล่าว ร่วมกันฝึกฝนปฏิบัติตัวอย่างสม่ำเสมอทุกวัน ส่งเสริมให้กำลังใจกัน ชวนกันเผยแพร่ขยายผลให้กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

๒) รูปแบบและวิธีการจัดการ

เมื่อรวมเงินได้แล้ว จะแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรกจำนวน ๕๐% ตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการรวม ๙ เรื่อง จัดสรรเป็นเงินช่วยเหลือสมาชิกครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ส่วนที่ ๒ จำนวน ๓๐% ตั้งเป็นกองทุนวิสาหกิจชุมชน ให้สมาชิกยืมเพื่อนำไปทำกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ทั้งส่วนบุคคลและที่ดำเนินการโดยกลุ่ม ส่วนที่ ๓ จำนวน ๒๐% ตั้งเป็นกองทุนสำรอง^{๓๘} ตั้งผู้แทนหรือกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้โดยสัดส่วนกรรมการ ๑ คนต่อสมาชิก ๕๐ คน กำหนด

ให้มีวันทำการเดือนละ ๑ วันเพื่อนำเงินมารวมกัน และจัดสวัสดิการตามระเบียบที่กำหนดไว้ โดยให้ค่าตอบแทนกรรมการเดือนละ ๑๓๐ บาท^{๓๙}

ก) การตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ในระดับตำบล

การตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ในระดับตำบล เป็นตัวอย่างการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา และกลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาท จังหวัดลำปาง^{๔๐} กองทุนสวัสดิการตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ อาจจะดำเนินกิจกรรมออมเพื่อกู้โดยรับสมัครสมาชิกตามความสนใจ ตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียน ซึ่งจะช่วยเหลือสภาพคล่องในการดำเนินงานของกลุ่มได้เป็นอย่างดี^{๔๑}

การจัดสวัสดิการนอกจากเงินช่วยเหลือเกิด แก่ เจ็บ ตาย รวม ๙ เรื่องแล้ว อาจนำเงินกองทุนสวัสดิการคนทำงานหรือกองทุนวิสาหกิจชุมชนมาทำกิจกรรมร้านค้าชุมชน ทำโรงผลิตน้ำผลไม้พร้อมดื่ม ลงทุนทำโรงอิฐบล็อก โดยที่แนวทางที่แต่ละกลุ่มดำเนินการ แม้ว่าจะทำธุรกิจ ก็เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ในการดำเนินงาน

^{๓๘} รูปแบบหลักของ ๕ กรณีศึกษา

^{๓๙} รูปแบบหลักของจังหวัดสงขลา

^{๔๐} ดูรายละเอียดในรายงานกลุ่มต้นแบบจังหวัดสงขลาและกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง

^{๔๑} ตัวอย่างการดำเนินงานของกลุ่มออมบุญวันละ ๑ บาทบ้านดอนไชย จังหวัดลำปาง

ซึ่งเน้นการช่วยเหลือกันเป็นสำคัญ เช่น ร้านค้าชุมชนก็คำนึงถึงสวัสดิการของเยาวชน
โรงอุบลก็คิดถึงการจัดงานคนด้อยโอกาสและคนพิการในชุมชน และเป็นการยืดอายุ
การทำงานของผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่าด้วย จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม
ให้คนในชุมชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกันได้เป็นอย่างดี

ข) การเชื่อมโยงกับกลุ่มการเงินที่มีอยู่เดิม

๑) กองทุนระดับตำบล/เทศบาล

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านเป็นหน่วยดำเนินการ รับสมัครสมาชิกในหมู่บ้าน
โดยกำหนดคุณสมบัติว่าต้องเป็นคนชื่อตรง หากมีปัญหาทางการเงินกับ
กลุ่มใดต้องขอการรับรองจากกลุ่มนั้นว่าจะปฏิบัติตนให้เป็นไปตาม
ระเบียบตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ให้กรรมการตามสัดส่วน ๑ ต่อ ๕๐ ทำหน้าที่ในวันเดียวกันกับ
วันทำการของกองทุนหมู่บ้าน เมื่อเหรียญกองทุนสวัสดิการสรุป
รายการรับจ่ายเงินเสร็จสิ้นในวันนั้นแล้ว จะมอบเงินให้เหรียญกองทุน
หมู่บ้านเพื่อนำไปฝากธนาคารในบัญชีกองทุนสวัสดิการตำบล

กรรมการกองทุนสวัสดิการตำบลอย่างน้อยหมู่บ้านละ ๑ คน
จะประชุมร่วมกันเดือนละครั้งเพื่อสรุปรายการรับจ่ายและตรวจสอบเงิน
ในบัญชีธนาคาร โดยที่แต่ละคนจะมีสมุดบัญชีเพื่อบันทึกรายการของ
ตนเอง ทำให้กรรมการในแต่ละหมู่บ้านทราบข้อมูลการไหลเวียนของ
เงินกองทุนสวัสดิการทั้งตำบลทุกเดือน

ในวันประชุมประจำเดือนจะมีกิจกรรมกู้และส่งคืนเงินกองทุน
หมุนเวียนที่ได้จากการนำเงินค่าตอบแทนของกรรมการแต่ละคนมา
รวมกัน คิดดอกเบี้ยร้อยละ ๑ ต่อเดือน ผ่อนส่งทุกเดือน และเมื่อถึงสิ้นปี
จะสรุปงบการเงินเพื่อจัดสรรเงินทุนบางส่วนเฉลี่ยให้กับกรรมการ ที่เหลือ
สะสมเป็นเงินกองทุนหมุนเวียนต่อไป^{๔๒}

สำหรับกองทุนหมู่บ้านที่ยังไม่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับ

^{๔๒} รูปแบบของตำบลกะหรอ

ตำบล ก็อาจจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นโดยการบริหารจัดการของกลุ่ม
รับสมัครสมาชิกทั้งตำบล^{๔๓}

๒) กองทุนระดับหมู่บ้าน/กลุ่ม

๒.๑) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เน้นการ
พึ่งตนเองเป็นสำคัญ วิธีการดำเนินงานเดิมแยกเป็น ๒ กองทุนคือ
กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการ โดยที่กองทุนสัจจะสะสม
ทรัพย์จะแบ่งกำไรครึ่งหนึ่งสมทบกองทุนสวัสดิการทุกปี ขณะที่กองทุน
สวัสดิการก็มีดอกผลงอกเงยจากค่าบำรุงทุกเดือน ดังนั้น การจัดตั้ง
กองทุนเมตตาธรรมจึงเป็นการก้าวข้ามเรื่องสวัสดิการไปสู่การทำบุญ
วันละ ๑ บาท เพื่อลดความเห็นแก่ตัวโดยตรง "เพื่อให้จิตติดอยู่ในบุญ
ทุกวัน"

วิธีการดำเนินงานใช้กลไกเดิมของกลุ่มที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน
เปิดรับสมัครในกองทุนนี้ตามความสมัครใจ โดยเพิ่มกรรมการ
รับผิดชอบเรื่องนี้ขึ้นอีก ๑ คน เมื่อกรรมการสรุปรายการรับจ่ายในแต่ละ
เดือนแล้ว ก็นำเงินฝากในบัญชีกองทุนสวัสดิการของกลุ่ม ซึ่งปล่อยกู้ทุก
เดือน จึงมีเงินค่าบำรุงสะสมเพิ่มขึ้นในกองทุนเมตตาธรรมด้วย

รูปแบบและวิธีการดำเนินงานของ ๒ ตัวอย่างข้างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้
กับกลุ่มการเงินชุมชนอื่นๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์เครดิตยูเนียน และ
ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นพลังในการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม ทำให้การ
ดำเนินงานของกลุ่มการเงินชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

(๑.๒) รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน

รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในการจัดสวัสดิการและ
บทบาทในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน มีดังนี้

๑) เครือข่ายระดับตำบล

เครือข่ายตำบลของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดมีกิจกรรม
ตรวจสอบบัญชีระหว่างกันเป็นประจำทุกเดือน เช่นเดียวกับเครือข่ายกองทุน

^{๔๓} รูปแบบของกองทุนหมู่บ้านหมู่ & ตำบลในคลองบางปลากด

หมู่บ้านตำบลกะหรอที่มีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันตรวจสอบงบการเงินทุกสิ้นปี โดยใช้กิจกรรมการประชุมสัญจรเป็นวิธีการสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ขึ้นทั้งในระดับตำบล ระดับกลุ่ม และชุมชน^{๔๔}

เครือข่ายตำบลกะหรอได้ใช้กองทุน/สวัสดิการตำบลเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนให้เกิดสำนึกการพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนทางสังคมที่สำคัญ โดยที่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลก็อาศัยเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านในระดับตำบลเป็นกลไกในการประสานเชื่อมโยง

ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอที่มีหน่วยจัดการกองทุนระดับหมู่บ้านที่เป็นอิสระจากกัน และมีกองทุนสวัสดิการตำบลที่เชื่อมโยงกันทั้งตำบลโดยดำเนินการผ่านกองทุนหมู่บ้าน นับเป็นรูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายตำบลที่น่าสนใจยิ่ง

ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล

รูปแบบและวิธีการจัดการกองทุนหมู่บ้าน โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเครือข่ายตำบลแยกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑) กลไกสนับสนุน

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านฯ ได้สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงกองทุนหมู่บ้านเป็นเครือข่ายในระดับต่างๆ ตั้งต้นจากตำบล โดยสนับสนุนให้มีการจดทะเบียนเป็นสมาคมเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งจะเป็นกลไกสนับสนุนการทำงานของสห. อย่างเป็นระบบต่อไป งานแรกคือ การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งสห. ได้สนับสนุนให้เครือข่ายตำบลทำหน้าที่กลั่นกรองกองทุนหมู่บ้านที่จะยื่นขอจด

^{๔๔} ในเวทีเครือข่ายตำบลส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรมและการหารือด้านบัญชีและการเงิน รวมทั้งปัญหานี้ค้างชำระทำให้กรรมการไม่มีเวลาพูดคุยถึงแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดตั้งกลุ่ม เนื่องจากฐานคิดของผู้ริเริ่มกับสมาชิกและคณะกรรมการยังแยกส่วนกันอยู่ เช่น ฐานคิดของพระอาจารย์สุบินและครูชบที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน หรือกองทุนหมู่บ้านที่ต้องการสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาส กับสมาชิกที่ต้องการสวัสดิการหรือต้องการกู้เงิน (เนื่องจากกลุ่มส่วนใหญ่ยังอ่อนแอในทางบัญชีและงบการเงินซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมด้านการเงิน) จึงต้องการผู้นำที่จะช่วยย้าคิดย้าทำ(พูด)ในเรื่องเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ในเวทีเครือข่ายตำบลยังขาดวิทยากรกระบวนการ (คุณอำนวย) ที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้แทนกลุ่มต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ทะเบียน ในขณะที่แผนงานระยะยาวของสมาคมคือ การทำกิจกรรมพัฒนาปณิกสงเคราะห์ให้กับสมาชิกในระดับประเทศ โดยเชื่อมโยงผ่านเครือข่ายตำบล

๒) กระบวนการและเนื้อหา

สทพ.จะใช้ระบบมาตรฐานเป็นแนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน เริ่มจากข้อมูลสถานะภาพที่แต่ละกองทุนจะต้องทำรายละเอียดเพื่อยื่นขอการรับรองเป็นนิติบุคคล จากนั้นจะต้องประเมินตนเอง เพื่อให้เครือข่ายตำบลพิจารณาก่อนการเสนออนุกรรมการอำเภอและผ่านไปยังจังหวัด โดย สทพ.จะมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่เป็นนายทะเบียน

สำหรับการยกฐานะเป็นสถาบันการเงินชุมชนก็มีการกำหนดมาตรฐานเป็นตัวบ่งชี้ต่างๆ โดยใช้การประเมินตนเองและประเมินโดยเครือข่ายตำบลเป็นกลไกเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินของรัฐที่จะเข้ามาให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นรูปแบบและวิธีการที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและจะช่วยพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้น หากสทพ.มีนโยบายสนับสนุนให้กองทุนหมู่บ้านจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการตำบลขึ้น ดังตัวอย่างการดำเนินงานของตำบลกะหรอและตำบลในคลองบางปลากด ก็จะเป็นกลไกเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายตำบล เพื่อทำหน้าที่พี่เลี้ยงหนุนช่วยกองทุนหมู่บ้านได้ดียิ่งขึ้น

๒) เครือข่ายระดับจังหวัด/โซน

เครือข่ายระดับโซน/จังหวัดมีอยู่ ๓ รูปแบบคือ ๑) เป็นหน่วยจัดการกองทุน ๒) เป็นเวทีเรียนรู้ และ ๓) เป็นเครือข่ายอุดมการณ์

เครือข่ายจังหวัดสงขลาเป็นเครือข่ายเรียนรู้ระหว่างกัน เป็นเวทีกระจายข่าวสารข้อมูลและประสานงานสนับสนุนเพื่อกระจายให้ลูกข่าย โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นการทำงานตามแนวทางอรรถ ๓ คือ เพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกัน ทำให้กรรมการได้ความรู้ เกิดแรงบันดาลใจ โดยมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม ขณะที่สมาชิกไม่ต้องตั้งสัจจะลดรายจ่ายเพิ่มขึ้น

การรวมตัวของสมาชิกในระดับตำบลและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจังหวัดจะเป็นพลังให้หน่วยงานสนับสนุนเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น

เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปางเป็นหน่วยจัดการกองทุนระดับจังหวัดที่มีการจัดการกองทุนที่ซับซ้อน โดยที่กรรมการต้องเสียสละอย่างสูง

ทั้งเวลา ความรู้ความสามารถและตัวเงิน ทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เป็นงานอาสาสมัคร ทำให้พบกับปัญหาขาดคนทำงานและคนทำงานไม่เข้าใจระบบจัดการเท่าที่ควร

สำหรับการรวมตัวของกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครือข่ายเรียนรู้ที่มีกองทุนและกองทุนหมุนเวียนช่วยเหลือกันในยามยากและเพื่อช่วยเหลือสังคม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิก การอยู่รอดของกรรมการและประโยชน์ของชุมชน โดยมีการเรียนรู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ วิธีการเรียนรู้โดยการจัดประชุมสัญจร ถือเป็นวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและเจตคติความรับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่ายที่น่าสนใจ

เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจังหวัดตราด เป็นเครือข่ายอุดมการณ์ที่มีกองทุนหมุนเวียนระดับจังหวัด เป็นการเชื่อมโยงเพื่อปลูกฝังแนวคิดพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือกันของสมาชิกในทุกด้าน เป็นเครือข่ายที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน แต่แยกกันบริหารจัดการตามฐานหมู่บ้าน โดยมีกิจกรรมรวมซื้อรวมขายในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นพลังการรวมตัวของคนเล็กคนน้อยเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตและเพิ่มรายได้จากผลผลิต โดยที่ในส่วนของการรวมซื้อทำได้ค่อนข้างดี แต่การรวมขายยังทำได้ไม่ดีนัก

รูปแบบและวิธีการจัดการที่น่าสนใจ

รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายระดับจังหวัดของสงขลามีความน่าสนใจมาก กล่าวคือ ออกแบบให้กองทุนสวัสดิการตำบลจัดการตนเองอย่างพอเพียง โดยที่ ดร.ครูชบ รับประทานว่าตามระเบียบการจ่ายสวัสดิการ ๙ เรื่องที่เป็นห่วงกันนั้น หากกองทุนใดมีสมาชิกตั้งแต่ ๑๐๐ คนขึ้นไปก็สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแน่นอน (โดยที่การดำเนินงานมาประมาณ ๒ ปีก็ไม่มีกองทุนใดประสบปัญหา)^{๔๕} เครือข่ายจังหวัดเป็นเพียง

^{๔๕} ระเบียบการจัดสวัสดิการที่ ดร.ครูชบเสนอไว้ มีข้อห่วงใยเรื่องกองทุนสวัสดิการที่กำหนดไว้ ๙ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องเงินบำนาญว่าจะไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งจะเห็นผลเมื่อผ่านไปอย่างน้อย ๑๕ ปีแล้ว จากการพูดคุยกับ ดร.ครูชบจะเห็นถึงเบื้องหลังแนวคิด จินตนาการ และการดำเนินงานที่เชื่อมโยงการพัฒนาคนเข้ากับการเมืองภาคประชาชนอย่างแนบแน่น

ดร.ครูชบเห็นว่า คนทุกคนเมื่อถึงวัยชราควรมีสวัสดิการเพื่อการยังชีพที่เป็นตัวเงินจำนวนหนึ่ง (คิดจากฐานของทางราชการที่ให้การสงเคราะห์คนชราต่ำสุดคนละ ๓๐๐ บาทต่อเดือน) แต่การได้รับสวัสดิการดังกล่าว คนนั้นจะต้องปฏิบัติตนในเรื่องสำคัญคือ การมีสัจจะและวินัยในตนเอง โดยใช้กิจกรรมด้านการเงินเป็นตัวฝึก และต้อง

เวที เรียนรู้ เพื่อแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวทั้งจากภายในและภายนอก รวมทั้งประสาน
การสนับสนุนจากภาครัฐ^{๔๖} โดยออกแบบให้การทำงานของคณะกรรมการไม่ต้อง

เป็นการฝึกที่ทุกคนสามารถทำได้โดยง่าย ถ้าทำไม่ได้ก็มีอยู่เหตุผลเดียวคือไม่ทำ ครูชบใช้กิจกรรมนี้จะลด
รายจ่ายวันละ ๑ บาท ซึ่งสามารถทำกันได้ทุกคนแม้คนยากจน (ยกเว้นเด็กที่ยังใช้เงินไม่เป็น หรือคนปัญญา
อ่อน) เพราะเป็นการเก็บเงินจากการลดรายจ่าย "ใครมีรายจ่าย ก็ทำได้ทุกคน เพราะไม่ใช่หาเงินเพิ่ม" โดยที่
กลุ่มคนพิเศษ ที่ไม่สามารถลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ครูชบก็ใช้กลไกทางสังคม คือ ให้ญาติพี่น้องช่วยลด
รายจ่าย หรือให้เพื่อนบ้านโดยการดำเนินงานของกลุ่มเป็นธุระจัดการให้(ระเบียบของกลุ่มกำหนดให้ช่วยเหลือ
คนเหล่านี้ด้วย)

เงินสวัสดิการรายเดือนที่กำหนดไว้ใช้ว่าจะเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตอย่างสุขสบายตามฐานคิดการมีเงินออมใน
วัยชราซึ่งประมาณเดือนละ ๕๐% ของรายได้เดือนสุดท้าย แต่เป็นฐานสวัสดิการที่เป็นตัวเงินเพื่อการยังชีพอย่าง
แท้จริง โดยที่สวัสดิการที่แต่ละคนจะได้รับก็มาจากกระบวนการฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีสัจจะ มีวินัย มีใจ
เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน เป็นการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม เพื่อให้สังคมดี คนมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมาย
สำคัญที่สังคมมุ่งหวัง จึงเป็นเรื่องที่รัฐบาลต้องเข้ามาสนับสนุน ไม่ปล่อยให้ล้มไปนะ

"แม้ผมจะตายไปแล้ว ถ้าเรื่องนี้เป็นสิ่งดีงามและมีความสำคัญจะต้องมีคนสานต่อให้เป็นจริงขึ้นมา" "สังคมก็คือ
ประชาชนทุกคน เมื่อเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ก็จะช่วยกันจัดตั้งกลุ่ม สนับสนุนและผลักดันให้รัฐบาลซึ่งมาจาก
ประชาชนดำเนินการ"

ดร.ครูชบยืนยันในหลักการพึ่งตนเองและความเท่าเทียม ดังนั้น แนวทางการดำเนินงานจะให้สมาชิกพึ่งตนเอง
โดยตั้งสัจจะว่าจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททุกวัน จากนั้นช่วยเหลือกันในชุมชนโดยรวมกันเป็นกลุ่ม ถ้ารัฐบาล
จะเข้ามาสนับสนุนก็ให้สนับสนุนเท่ากันคือ คนละ ๑ บาท ตั้งแต่รัฐบาลท้องถิ่นคือ อบต./เทศบาล รัฐบาลจังหวัด
คือ อบจ. และรัฐบาลกลาง

"ถ้ารัฐบาลไหนไม่ทำ ประชาชนโดยกลุ่มต่างๆจะส่งตัวแทนเข้ามาทำเรื่องนี้เอง"

ตัวอย่างของสงขลาที่ภาคีพัฒนาต่าง ๆ เข้ามาร่วมขบวนด้วยเป็นจำนวนมากก็มาจากจินตนาการในเป้าหมาย
ที่ชัดเจนของ ดร.ครูชบ ด้วยคุณธรรม"จะพัฒนาใครต้องพัฒนาตัวเองก่อน" การประสานความร่วมมือด้วยท่าทีที่
เป็นมิตรแต่มีหลักการของตนเอง และการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม อดทนและรอคอยต่อการเติบโตของแกนนำร่วม
อุดมการณ์ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ปฏิบัติตนจนเกิดความสุขอมจากภายใน แรกตัวเป็นปฏิกิริยาถูกใช้ขยายผลใน
จังหวัดสงขลาอย่างรวดเร็ว โดยที่โครงการจัดการความรู้ได้เข้ามาเสริมการเรียนรู้เพื่อการขยายผลในเชิงปริมาณ
ผ่านกลไกเครือข่ายจังหวัด และสำรวจตรวจสอบเป้าหมายเชิงคุณภาพโดยปฏิบัติการลงลึกในตำบลน้ำขาว
เพื่อเป็นตัวแบบในการเรียนรู้ของตำบลอื่น ๆ ต่อไป

^{๔๖} สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลาได้จัดทำข้อเสนอให้รัฐบาลออกกฎหมายว่าด้วยการจัดสวัสดิการของ
ภาคประชาชน โดยสมทบให้กับกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทใน ๓ ระดับคือ ระดับตำบล/เทศบาล จังหวัด
และประเทศ

เบี้ยดเบี้ยน ตนเองคือ กรรมการ ๑ คนรับผิดชอบสมาชิก ๕๐ คนได้ค่าตอบแทนเดือนละ ๑๓๐ บาท และเมื่อเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายจังหวัดก็มีค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าอาหารพอประมาณจำนวน ๓๐๐-๔๐๐ บาท โดยเก็บจากสมาชิกทุกคนเป็นรายปี ละ ๑๒ บาท คิดเป็นค่าบริหารจัดการกองทุนประมาณ ๑๐ % เท่านั้น (สมาชิก ๕๐ คน เก็บเงินได้ ๑, ๕๐๐ บาทจ่ายกรรมการ ๑๓๐ บาท และจ่ายผู้แทนกรรมการที่เข้าร่วมประชุมเครือข่ายจังหวัดกลุ่มละ ๓๐๐-๔๐๐ บาทต่อเดือน)

รูปแบบของกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปาง ก็น่าสนใจเช่นกัน แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดสัดส่วนของกรรมการต่อสมาชิกไว้ แต่กลุ่มโซนใต้จะเก็บเงินกองทุนคนทำงานจากสมาชิกเป็นรายปีคนละ ๕๐ บาทแยกออกมาต่างหาก (ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้จากเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง) นอกจากนี้ การตั้งกองทุนหมุนเวียนกลางจำนวน ๑๐%

ข้อเสนอดังกล่าวถือเป็นรูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้กับคนไทยทุกคนโดยใช้เขตปกครองและชุมชนในระดับตำบล/เทศบาลเป็นหน่วยบริหารจัดการโดยความสมัครใจ (ชุมชนสวัสดิการ) มีประเด็นที่น่าสนใจ ๓ เรื่อง คือ ๑) ความคุ้มค่า ๒) ความซ้ำซ้อน ๓) ความพอเพียง

๑)ความคุ้มค่า ถ้าคิดการลงทุนจากฐานคนไทยทั้งประเทศจำนวน ๖๕ ล้านคนร่วมกันลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท คิดเป็นเงินจำนวน ๖๕ ล้านบาท เดือนละ ๑,๙๕๐ ล้านบาท ปีละ ๒๒,๔๐๐ ล้านบาท รัฐสมทบผ่านรัฐบาลกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอัตรา ๑ ต่อ ๑ เท่ากับปีละ ๖๗,๒๐๐ ล้านบาท ผลที่ได้คือ สวัสดิการของสมาชิกตามระเบียบที่กำหนดไว้ และมีการทำวิสาหกิจชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะที่สำคัญคือ คนที่ผ่านการฝึกฝนให้มีสัจจะ มีวินัย และเกิดทุนทางสังคมที่ทำให้ชุมชนน่าอยู่ เข้มแข็งขึ้นตามที่ได้จินตนาการไว้ ประเด็นคือความคุ้มค่า เพราะรัฐมีเงินแน่ แต่การลงทุนปีละ ๖๗,๒๐๐ ล้านบาท และเพิ่มขึ้นทุกปีตามจำนวนประชากรจะคุ้มค่าหรือไม่ กับผลที่คาดว่าจะได้รับ

๒)ความซ้ำซ้อน การจัดสวัสดิการโดยวิธีการดังกล่าวจะซ้ำซ้อนกับสวัสดิการของกลุ่มคนที่เป็นลูกจ้างของรัฐ รวมทั้งลูกจ้างเอกชนในกองทุนประกันสังคม แต่ถ้าถือว่าการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวไทยทุกคนที่เป็นคนของรัฐก็จะไม่ซ้ำซ้อน สวัสดิการอื่นๆถือเป็นส่วนเพิ่มเติม อาจมองว่า รัฐไทยมีรูปแบบในการจัดสวัสดิการ ๒ ระบบ คือ แบบรัฐสวัสดิการ และชุมชนสวัสดิการ โดยที่รูปแบบหลังเป็นการจัดสวัสดิการขั้นมูลฐานให้กับคนไทยทุกคนโดยใช้แนวทาง "ชุมชนสวัสดิการ"

๓)ความพอเพียงของเงินในการจัดสวัสดิการ ๙ เรื่องตามระเบียบที่กำหนดไว้ จากการคำนวณง่ายๆ จำนวนเงินไหลออกจะมากกว่าเงินไหลเข้าเมื่อสมาชิกเริ่มมีสวัสดิการบำนาญ และจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆตามฐานประชากรสูงอายุที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น จึงเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มต้องพึงระวัง ซึ่งอาจจะปรับเปลี่ยนอัตราบำนาญให้เหมาะสมโดยอาจจะลดจำนวนเงิน เพิ่มจำนวนปี หรือเพิ่มเงินสัจจะลดรายจ่ายเพื่อสวัสดิการบำนาญเป็นการเฉพาะ ซึ่งหากเป็นการริเริ่มดำเนินการโดยกลุ่ม ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมสอดคล้องตามความเป็นจริง โดยกลุ่มในอนาคตต่อไป

จากเงินออมของสมาชิกในแต่ละเดือนเพื่อช่วยเหลือกันในยามจำเป็น และการตั้งกองทุนกลาง ๑ % เพื่อเป็นสวัสดิการบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นความมั่งคั่งที่ควรเอาอย่างเป็นอย่างยิ่ง

รูปแบบและวิธีการจัดการของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจังหวัดตราด มีความโดดเด่นที่กองทุน ๓ บัญชี คือ กองทุนสัจจะ กองทุนสวัสดิการ และที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ กองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตำบล เพื่อเป็นกลไกตรวจสอบบัญชี และเป็นเครือข่ายอุดมการณ์ในระดับจังหวัด ที่เน้นปลูกฝังคุณธรรม รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการรวมซื้อรวมขาย เช่นเดียวกับกองทุนหมู่บ้านที่ใช้เงินสนับสนุนของรัฐเป็นเครื่องมือฝึกฝนพัฒนาคน สร้างสำนึกความเป็นชุมชน ระดมเงินออมและความเอื้อเพื่อแบ่งปันภายในชุมชน ในรูปแบบบัญชี ๑ บัญชี ๒ และ ๓ ซึ่งมีข้อจำกัดจากสาเหตุหลายประการ หากสห.สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลด้วยกระบวนการจัดการความรู้ตามตัวแบบของตำบลกะหรอและตำบลในคลองบางปลากดก็จะช่วยเสริมสร้างเครือข่ายตำบลให้เข้มแข็ง สามารถทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริมการทำงานของกองทุนหมู่บ้านได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอโดยสรุปสำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย คือ ควรออกแบบให้หน่วยจัดการกองทุนดำเนินการเบ็ดเสร็จในระดับหมู่บ้านหรือหากเป็นกองทุน/สวัสดิการโดยตรง ก็อยู่ในระดับตำบล/เทศบาล เครือข่ายระดับจังหวัดหรือกว้างขวางกว่าขอบเขตตำบลควรสนับสนุนให้เป็นเครือข่ายเรียนรู้เป็นหลัก

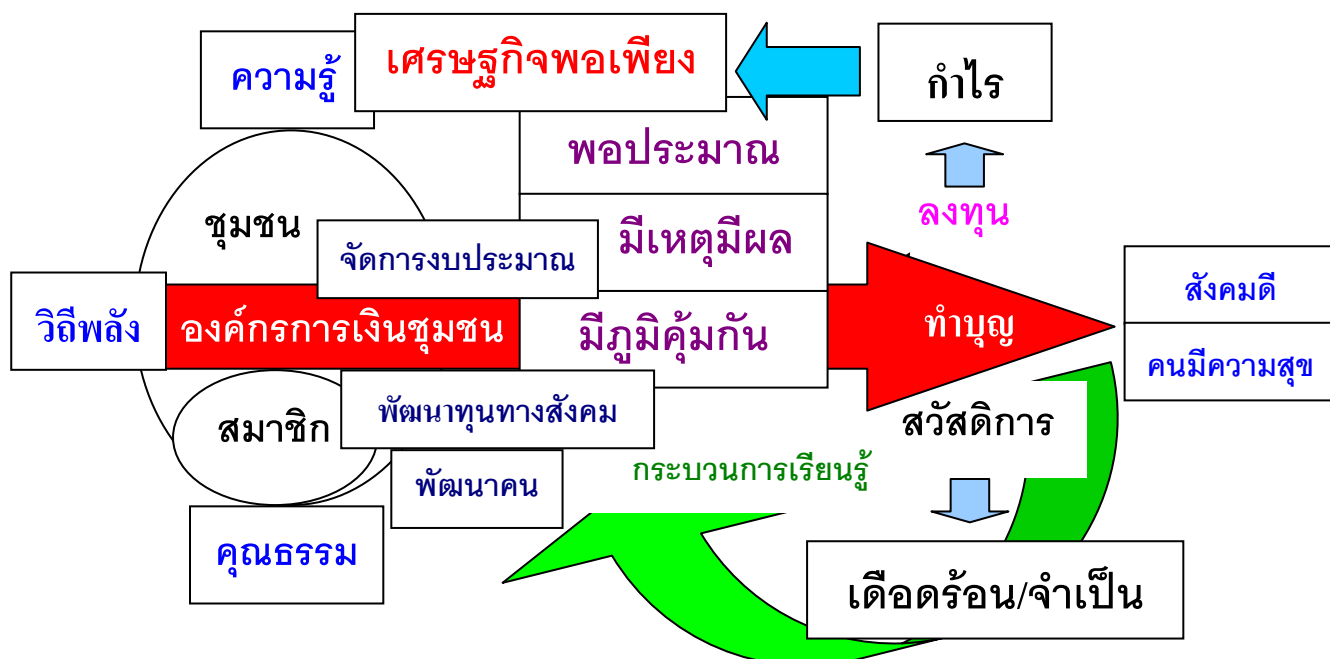
๒) แบบจำลองวิถีพลังองค์กรการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๕ พื้นที่พบว่า เป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนต้นแบบที่จังหวัดสงขลาและลำปาง ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาคนให้มีสัจจะมีวินัยโดยการพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือกัน ได้ช่วยพัฒนาทุนทางสังคมขึ้นในชุมชน และรูปธรรมของกิจกรรมออมเพื่อให้วันละ ๑ บาทสามารถขยายผลได้อย่างรวดเร็ว และเกิดการเรียนรู้นำไปขยายผลในองค์กรการเงินชุมชนอีก ๓ พื้นที่^{๔๗}ได้ง่าย (เมื่อพิจารณาจากเป้าหมายอื่นๆ) เนื่องจากเป็นความต้องการพื้นฐานของสมาชิก ซึ่งได้ช่วยให้การดำเนินงานของเครือข่าย/กลุ่มมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากผลของการเสริมสร้างทุนทางสังคมขึ้นในชุมชน

^{๔๗} ๑) จังหวัดตราด ๒) ตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ ๓) ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ฐานคิดและกระบวนการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนแม้ว่าจะเน้นการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันภายในชุมชน แต่ก็หวังให้รัฐเข้ามาเป็นหุ้นส่วนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่ปรากฏชัดในรายงานถึงกระบวนการและผลของการจัดสวัสดิการให้กับชุมชนโดยการสมทบเงินงบประมาณของหน่วยงานสนับสนุนทั้งจากพอช.(ศตจ.ปชช.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ แต่ก็พอมองเห็นช่องทางหรือกลไกในการถ่ายโอนงบประมาณเพื่อให้องค์กรการเงินชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในภารกิจนี้ได้เป็นอย่างดี ทั้งการถ่ายโอนเงินงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลกลางโดยนโยบายและกฎหมายที่มีอยู่ เช่น การดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจังหวัดสงขลา โครงการ SML ของรัฐบาล พรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และ การดำเนินงานของกองทุนสุขภาพชุมชนภายใต้ พรบ.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นต้น

ด้วยข้อค้นพบนี้ องค์กรการเงินชุมชนจะไม่ใช้หน่วยจัดการด้านการเงินเพื่อการลงทุนหวังผลกำไร แต่เป็นหน่วยจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคณะ เสริมสร้างทุนทางสังคม และมีศักยภาพที่จะเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน โดยที่การลงทุนเพื่อหวังผลกำไรจะเป็นเพียงผลพลอยได้ที่กระทำการอย่างมีเหตุมีผล หวังผลพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกัน จากคุณธรรมและความรู้ของผู้นำและสมาชิกที่ผ่านกระบวนการฝึกฝนตนเองให้มีสัจจะ มีวินัยเป็นพื้นฐาน มีใจเอื้อเฟื้อคิดช่วยเหลือผู้อื่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กิจกรรมกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเป็นเครื่องมือ ด้วยกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อความสุขสวัสดิ์ของประชาชนชาวไทยทุกคน

รูปที่ ๑๔ แบบจำลองวิถีพลังองค์กรการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๓) ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุน

๓) ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุน

จากกระบวนการจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานสนับสนุนจำนวนมาก รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยมีหน่วยงานสนับสนุนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า หน่วยงานสนับสนุนมีระบบการทำงานรวมศูนย์การบริหารจัดการตามโครงสร้างภารกิจ ประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่ส่วนกลาง โดยกระจายการจัดการไปตามพื้นที่ ระดับเล็กสุดคือ หมู่บ้าน ถัดมาคือ ตำบล อำเภอ จังหวัด ตามลำดับ ต่อมา มีการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น โดยใช้ขอบเขตระดับตำบล/เทศบาลและจังหวัด^{๔๔} เป็นหน่วยบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. ๒๕๔๒ รวมทั้งการจัดตั้งองค์การมหาชน เพื่อให้ระบบการทำงานมีความคล่องตัวขึ้น

รัฐบาลได้มีความพยายามปฏิรูประบบราชการมาโดยตลอด เพื่อปรับระบบการทำงานของหน่วยงานราชการให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้ปรับระบบการทำงานเพิ่มเติมจากที่กล่าวข้างต้นอีก ๒ เรื่องสำคัญคือ การให้กลไกเชิงพื้นที่ในระดับจังหวัดมีบทบาทในการบริหารจัดการเพิ่มมากขึ้น และการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาโดยเชื่อมต่อกับชุมชนโดยตรง

ระบบการทำงานที่ปรับเปลี่ยนใหม่ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับเงินสนับสนุน และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานสนับสนุน ซึ่งโดยภาพรวมมีทิศทางการกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยปรับบทบาทของหน่วยงานสนับสนุนให้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการ (สำหรับงานบริการ) และเป็นพี่เลี้ยงสำหรับงานพัฒนา โดยที่งานศึกษาใน ๕ พื้นที่พบว่า ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนทั้ง ๓ รูปแบบคือ ๑)ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนตามโครงสร้างทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ๒)ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนเชิงพื้นที่ ๓)นโยบายสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาที่เชื่อมต่อกับชุมชนโดยตรง ยังขาดการประสานเชื่อมโยงกัน ต่างคนต่างทำงานตามภารกิจ เป้าหมายที่มีตัวชี้วัดเฉพาะตน และตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือตามนโยบาย โดยไม่สนใจภาพรวมเท่าที่ควร

สำหรับการศึกษาที่พุ่งเป้าไปที่หน่วยงานสนับสนุน ในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบลในจังหวัดนครศรีธรรมราช แม้ว่าจะประสบผลสำเร็จในการทำงานค่อนข้างมาก แต่ก็ยังถือว่าเป็นความสำเร็จระดับบุคคลที่มาจากต่างหน่วยงานเท่านั้น

^{๔๔} รวมทั้งเขตพิเศษด้วย

การจัดการความรู้ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่ยังแยกส่วนกันอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม ในโครงการจัดการความรู้แก่นเมืองนคร ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีแนวคิดที่จะใช้ซึ่งบบบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน เพื่อเป็นกลไกในการเชื่อมโยงงบประมาณเชิงโครงสร้างตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีการกิจเชิงพื้นที่และงบประมาณที่ต่อตรงถึงชุมชนทั้งจากรัฐบาลและหน่วยงานสนับสนุนที่เป็นองค์กรมหาชน โดยให้ชุมชนเป็นหน่วยประสานจัดการอย่างเบ็ดเสร็จในรูปสภาผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล ซึ่งจะดำเนินการต่อเนื่อง ๖ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ - ๒๕๕๓ ซึ่งถือว่าเป็นระบบการทำงานที่จะสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และกำลังดำเนินการอย่างต่อเนื่องจริงจัง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนอย่างน่าสนใจยิ่ง ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็น ความรู้เกี่ยวกับระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม เครือข่ายระดับตำบล ให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ดังนี้

๓.๑)ระบบการทำงานและทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนโดยตรง

๓.๑.๑)สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.)

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้จัดตั้งสมาคมเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านแห่งประเทศไทยเพื่อเป็นกลไกสนับสนุนคู่ขนาน โดยการเชื่อมโยงกับเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล อำเภอ จังหวัดโดยใช้ระบบมาตรฐานและการอบรมเสริมความรู้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงาน

๓.๑.๒) สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.)

สำนักงานพัฒนาชุมชนในฐานะเลขานุการอนุกรรมการติดตามสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้ติดตามสนับสนุนการจัดทำข้อมูลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน การสรุปงบการเงินประจำปี รวมทั้งการสนับสนุนให้กองทุนหมู่บ้านจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล โดยสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงองค์การการเงินชุมชนรูปแบบต่างๆในระดับอำเภอ ทำงานร่วมกับเครือข่าย โดยมีงานมาตรฐานชุมชนซึ่งกำหนดมาตรฐานด้านผู้นำองค์กร/เครือข่าย และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนค่อนข้างมาก

๓.๑.๓) สถาบันการเงินของรัฐ

สถาบันการเงินของรัฐมีการทำงานเชิงธุรกิจ ต้องการเชื่อมต่อกับองค์กรการเงินชุมชนแทนการหาสมาชิกลูกค้าเป็นรายคน โดยสนับสนุนให้องค์กรการเงินชุมชนพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน เพื่อเป็นสาขาในลักษณะของการร่วมทุนกับสถาบันการเงินของรัฐ เป็นแนวคิดที่ต้องการเสริมพลังเพื่อความสำเร็จและเกิดผลประโยชน์ร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่า ระบบการทำงานของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนทั้ง ๓ หน่วยงานมีแนวโน้มที่จะใช้ระบบมาตรฐานเป็นกรอบแนวทางในการทำงาน โดยการสนับสนุนผ่านเครือข่ายระดับตำบลเป็นฐานสำคัญ โดยที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจะเน้นการทำงานในระดับอำเภอ ในขณะที่สถาบันการเงินของรัฐจะทำงานเชื่อมโยงกับกลุ่มโดยตรง การสนับสนุนที่สำคัญคือ เงินทุนสนับสนุนกิจกรรมเรียนรู้ และเงินกู้โดยให้เครือข่ายหรือกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนเป็นหน่วยบริหารจัดการ

สำหรับทักษะความรู้ในการสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับขบวนองค์กรการเงินชุมชนของหน่วยงานสนับสนุนทั้ง ๓ มีความแตกต่างกันตามบทบาทและระบบการทำงานของแต่ละหน่วยงาน เช่น หน่วยสนับสนุนที่มีคนทำงานน้อยจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะการทำงานในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อแสวงหากลไกหนุนช่วยและภาคีความร่วมมือ หน่วยสนับสนุนที่มีคนทำงานรับผิดชอบพื้นที่จำเป็นต้องมีทักษะเชิงกระบวนการ การบันทึกความรู้และการประสานงาน รวมทั้งความรู้เรื่ององค์กรการเงินชุมชนและบริบทชุมชน

๓.๒) ระบบการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขององค์กรการเงินชุมชน เช่น เรื่องสวัสดิการ การออม อาชีพ วิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้ สุขภาพ และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น ทั้งระดับนโยบายและการสนับสนุนในพื้นที่ ที่สำคัญ เช่น

๓.๒.๑) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้ความสำคัญกับองค์กรการเงินชุมชนในฐานะองค์กรชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนา และมีกิจกรรมสำคัญเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจัดระบบการทำงานเชิงพื้นที่มากขึ้น โดยใช้เครือข่ายองค์กรชุมชนและภาคีพัฒนาในรูปแบบ ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ ระดับจังหวัด(ศตจ.ปชช.)เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน เน้นการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนในขอบเขตระดับตำบลอย่างบูรณาการ โดยการสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมเรียนรู้ และเงินกองทุนสมทบ

๓.๒.๒) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนในเรื่องสวัสดิการ ในฐานะองค์กรชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมโดยเฉพาะตามเจตนารมณ์ในพรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม อย่างไรก็ตามในพื้นที่ศึกษาหน่วยงานดังกล่าวยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับองค์การการเงินชุมชนเท่าใดนัก

๓.๒.๓) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเริ่มปรับแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษาในโรงเรียนมาเป็นนอกห้องเรียนและตามอัธยาศัยมากขึ้น ระบบการทำงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนค่อนข้างคล่องตัว เหมาะที่จะเป็นกระบวนการของชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ สำหรับทักษะที่จำเป็นคือ การเป็นวิทยากรกระบวนการ การบันทึกและการถอดความรู้

๓.๒.๔) สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกระทรวงการคลัง

ทั้ง ๒ หน่วยงานกำลังให้ความสำคัญกับนโยบายการเงินระดับฐานรากของประเทศ เพื่อสนับสนุนและกำกับดูแลให้องค์กรการเงินชุมชนเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหากับสังคม โดยที่กลุ่มนโยบายการออม สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง มีภารกิจในการจัดทำนโยบายการออมเพื่อการชราภาพด้วย

คุณลักษณะที่สำคัญของคนทำงานคือ การคิดเชิงระบบและทักษะการทำงานแบบเครือข่ายที่สามารถเชื่อมประสานหน่วยงานสนับสนุนรูปแบบต่างๆ ฐานกับงานวิชาการและการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชน เนื้อหาและบริบทที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนอย่างรอบด้าน เพื่อจัดทำนโยบายที่ครอบคลุมภารกิจบนวิถีและพลังขององค์กรการเงินชุมชนอย่างแท้จริง

๓.๓) ระบบการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบเชิงพื้นที่ : จังหวัดบูรณาการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานนี้ควรทำ ๒ ภารกิจคือ ๑) บูรณาการหน่วยงานสนับสนุนเชิงปฏิบัติการในพื้นที่กับภาควิชาการโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

สมบูรณ ดำเนินการผ่านกิจกรรมแผนชีวิตชุมชน โดยใช้ขอบเขตระดับตำบล/เทศบาล และจังหวัด เป็นหน่วยบริหารจัดการ ดังตัวอย่างการดำเนินงานของจังหวัดนครศรีธรรมราช ๒) เชื่อมประสาน หน่วยงานสนับสนุนระดับนโยบายและภาควิชาการเพื่อเข้ามาร่วมเรียนรู้กับภาคปฏิบัติการเพื่อ ปรับปรุงและพัฒนา นโยบายให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมมากยิ่งขึ้น

แผนชีวิตชุมชนจะใช้ความรู้เป็นฐานในการกำหนดแผนพัฒนาชุมชนทั้งระบบ เริ่มตั้งแต่ ระดับครอบครัว โดยที่ในแผนแม่บทจะมีแผนพัฒนาการเงินชุมชนอยู่ด้วย ซึ่งควรพัฒนาเป็น สถาบันการเงินเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการชุมชนวันละ ๑ บาทและ เชื่อมโยงเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ตามแนวทางที่ได้จากข้อค้นพบในกระบวนการขับเคลื่อนองค์กร การเงินชุมชนข้างต้น ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนจะทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคน และสร้างทุนทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างสุขภาวะและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงด้วย

ทักษะความรู้ที่จำเป็นของคนทำงานในหน่วยงานนี้มี ๒ บทบาทคือ บทบาทคุณเอื้อ และ คุณอำนวย มีดังนี้

(ก) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของคุณเอื้อ

คุณลักษณะที่สำคัญคือ ภาวะผู้นำ แบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะ ความรู้ที่จำเป็นคือ การพัฒนาทีมเรียนรู้ การคิดเชิงระบบ และความรู้รอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก^{๔๙}

คุณเอื้อระดับจังหวัดคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

คุณเอื้อระดับอำเภอคือ นายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ

คุณเอื้อระดับตำบลคือ กำนัน นายกเทศมนตรี และนายกองค์การบริหารส่วน ตำบล

(ข) คุณลักษณะและทักษะความรู้ของคุณอำนวย

คุณลักษณะที่สำคัญคือ แบบแผนจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน ทักษะความรู้ที่จำเป็น คือ การพัฒนาทีมเรียนรู้ การนำกระบวนการประชุมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การบันทึกเรื่องราว การประสานการทำงาน การจับประเด็น ถอดความรู้ และความเข้าใจในโครงสร้างหน้าที่ของ หน่วยงานต่าง ๆ และความรู้รอบรู้ในบริบทชุมชน

คุณอำนวยจังหวัดคือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการในระดับจังหวัด

^{๔๙} เป็นคุณลักษณะและทักษะความรู้ของผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช (นายวิฑูรย์ ทองสงค์)

คุณอำนวยอำเภอคือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการในระดับอำเภอ
 คุณอำนวยตำบลคือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการในระดับอำเภอ และเจ้าหน้าที่ส่วน
 ราชการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย : นโยบายชุมชนสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม

ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาเพื่อจัดทำเป็นนโยบายของรัฐบาลและพรรคการเมืองคือ การให้น้ำหนักกับขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในฐานะหน่วยจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม และการเป็นหน่วยจัดการงบประมาณมูลฐานเพื่อสร้างชุมชนสวัสดิการ โดยใช้รูปแบบและวิธีการดำเนินงานของกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเป็นต้นแบบ

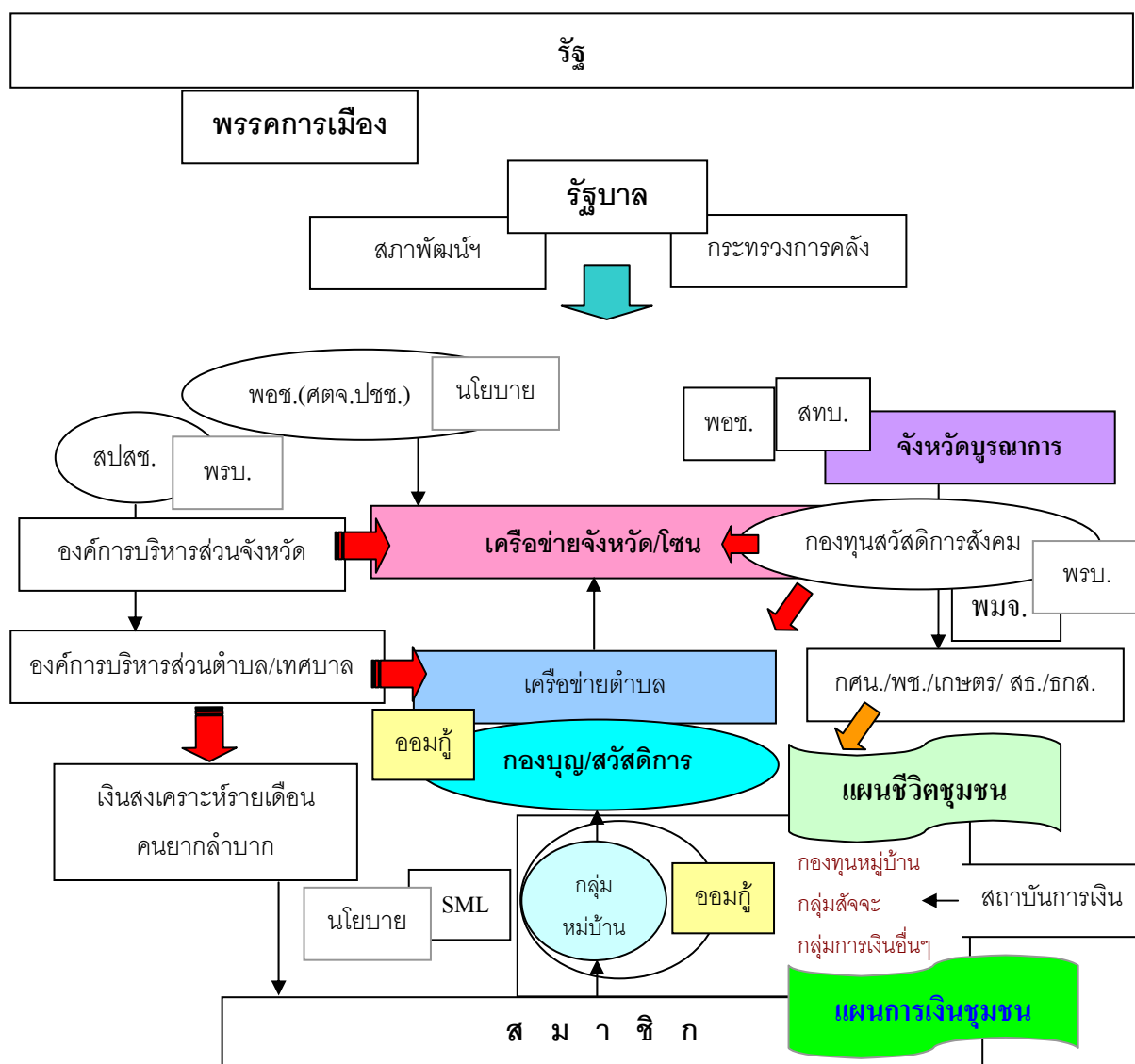
รัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่สนใจ ควรนำเสนอนโยบายชุมชนสวัสดิการด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการวันละ ๑ บาทเพื่อการพัฒนาคนและสร้างทุนทางสังคม ด้วยคำขวัญ“ชุมชนพึ่งตนเอง รัฐเป็นหุ้นส่วนร่วมสมทบ เพื่อสังคมเศรษฐกิจพอเพียงและความอยู่ร่วมกันเป็นสุขร่วมกัน” โดยใช้รูปแบบของสงขลาเป็นแนวทาง คือ สนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชน ถ้ามีอบต./เทศบาลและอบจ.จัดสรรเงินทุนสมทบให้ รัฐบาลก็จะร่วมสมทบด้วย โดยดำเนินการผ่านกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีโครงสร้างกระจายอยู่ทุกจังหวัด โดยจัดสรรเงินกองทุนกระจายไปตามจำนวนประชากรของแต่ละจังหวัด คิดจากฐานการสมทบวันละ ๑ บาทต่อคน^{๕๐}

สามารถสรุประบบการทำงานและทักษะความรู้ที่จำเป็นของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับขบวนการองค์กรการเงินชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยจัดการที่มีวิถีพลังในการ

^{๕๐} นโยบายชุมชนสวัสดิการโดยมีรัฐเป็นหุ้นส่วนตามแนวทางนี้ จะเป็นนโยบายรูปแบบตั้งรับ โดยกระจายอำนาจให้ชุมชนเป็นหน่วยจัดการ ทำนองเดียวกันกับระบบสนับสนุนแบบต่อตรงกับชุมชนของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยใช้แรงจูงใจเป็นพลังในการขับเคลื่อน

ตามข้อเสนอของสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา รัฐบาลจะใช้งบประมาณปีละ ๒๒,๔๐๐ ล้านบาทผ่านกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และอีก ๔๔,๘๐๐ ล้านบาทผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การดำเนินงานจะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปตามฐานความพร้อมของแต่ละชุมชนซึ่งจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของภาคชุมชน อย่างขนานใหญ่ ข้อพึงระวังคือ ความพอเพียงของเงินกองทุนที่หน่วยจัดการชุมชนโดยองค์กรการเงินชุมชน จะเป็นผู้ดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสวัสดิการ ๙ เรื่อง โดยเฉพาะเงินสวัสดิการบำนาญ ซึ่งชุมชนต้องเรียนรู้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง โดยที่ข้อเสนอของชุมชนให้รัฐเป็นหุ้นส่วน ๓ เท่าหรือ ๓ บาทนั้นเป็นข้อเสนอที่จะทำให้การจัดสวัสดิการเกิดผลคุ้มค่ามาก

พัฒนาคนและสังคมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทยได้ดังรูปที่ ๑๕ และตารางที่ ๓

รูปที่ ๑๕ ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนระดับนโยบายและปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม/เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน

ตารางที่ ๓ รูปแบบและวิธีการจัดการองค์การการเงินชุมชนเพื่อสวัสดิการชุมชนและเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งทางจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก และระบบการทำงาน ทักษะความรู้ของหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับองค์การการเงินชุมชน

รูปแบบและวิธีการจัดการ องค์การการเงินชุมชน	ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุน			
	ส่วนกลาง/ต่อตรง	โครงสร้าง	ท้องถิ่น	จังหวัดบูรณาการ
กองทุน/สวัสดิการกลุ่ม (เพิ่มเติมจากเดิม) กองทุน/สวัสดิการตำบล (ตั้งใหม่, เพิ่มเติมจากเดิม) เครือข่ายตำบล เครือข่ายจังหวัด/โซน -หน่วยจัดการอยู่ในระดับ หมู่บ้าน ตำบล/เทศบาล -ระดับจังหวัดเป็นเครือข่ายเรียนรู้	สศค. สศช. สทบ. พอช. สปสช.(กองทุน) วิสาหกิจชุมชน (กองทุน) พอช.(กองทุน) พมจ.(กองทุน) SML	กศน. พช. สธ. เกษตร สถาบันการเงินของรัฐ พมจ.	อบจ. อบต. เทศบาล	จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน (บูรณาการหน่วยงาน ทำงานเชิงโครงสร้าง ส่วนกลาง/ต่อตรง และ ท้องถิ่น ตัวอย่างจังหวัด นครศรีธรรมราช)
ทักษะความรู้ที่จำเป็นของหน่วยงานสนับสนุนหลักในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับองค์การการเงินชุมชน				
หน่วยสนับสนุน	ทักษะความรู้			
	ความคิดเชิงระบบ/ แบบแผนจิตสำนึก	ทักษะกระบวนการ (คุณอำนวย)	องค์การการเงินและ สวัสดิการชุมชน	บริบทพื้นที่
กศน.	*****	*****	****	****
พช.	*****	***	****	*****
สธ.	*****	***	*	*****
เกษตร	*****	***	***	****
สถาบันการเงินของรัฐ	*****	*	*****	**
พมจ.	*****	****	*****	*
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	***** (คุณเอื้อ)	***	***	*****
จังหวัดบูรณาการ	***** (คุณเอื้อ) -ภาวะผู้นำ -การสร้างทีมเรียนรู้	-วิทยากรกระบวนการ -การบันทึก -จับประเด็น -ถอดความรู้ -การประสานภาคี		

* นัยสำคัญของทักษะความรู้

๔) กระบวนการจัดการความรู้: แบบจำลองปลาหัวและกิจกรรมเรียนรู้

การจัดการความรู้ตามแบบจำลองปลาหัว และกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนทั้งระบบ รวมทั้งความเข้าใจใหม่ที่ถอดเป็นแบบจำลองวิถีและพลังองค์กรการเงินชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ได้นำเสนอจากการสังเคราะห์ความรู้ข้างต้น ซึ่งแม้ว่าในหลายกรณีไม่ได้เป็นผลมาจากกิจกรรมการวิจัย แต่เป็นผลมาจากกิจกรรมที่มีการดำเนินงานตามปกติของกลุ่ม/เครือข่าย หรือเป็นกิจกรรมที่มาจากการสนับสนุนของหน่วยงานอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การนำเสนอแบบจำลองและกระบวนการจัดการความรู้ของโครงการ รวมทั้งการทดลองปฏิบัติการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่ และหน่วยงานสนับสนุนในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบลในจังหวัดนครศรีธรรมราชบางหน่วยงานได้ซึมซับจากการเรียนรู้ และนำไปใช้ดำเนินการในงานปกติของตนเอง ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่ครอบคลุมองค์กรการเงินชุมชนทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับเครือข่าย กลุ่มและสมาชิก และไม่ทั่วถึงในแต่ละระดับ ด้วยข้อจำกัดหลายประการ อีกทั้งในหน่วยงานสนับสนุนเองก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนระบบการทำงานและพัฒนาทักษะความรู้ให้สอดคล้องกับบทบาทคุณอำนวยตามที่คาดหวังไว้ได้ทั้งหมด แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ซึ่งพอจะสรุปกระบวนการที่ใช้ ความสอดคล้องและข้อจำกัดของเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน และหน่วยงานสนับสนุนได้ดังนี้

ก) แบบจำลองปลาหัว

ตามแบบจำลองที่ใช้ ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนที่มีวัตถุประสงค์/เป้าหมายและโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจนและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ จะดำเนินการได้ง่ายและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เช่น เครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา ซึ่ง ดร.ครูชบ ยอดแก้ว ในฐานะประธานคุณเอื้อ ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการทำทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท โครงสร้างการทำงานของเครือข่าย ได้ทบทวนประสบการณ์การทำงาน และนำกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการให้กำลังใจและปลุกพลังการรวมกลุ่มเพื่อทำความดีมาใช้อย่างมีพลังและมีความชัดเจน โดยนำวาทกรรม "คุณต่าง ๆ มาใช้อย่างสอดคล้องกับโครงสร้างและเป้าหมายในการพัฒนาคนของเครือข่าย

สำหรับเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนลำปาง แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์/เป้าหมายตามแผนที่ภาคสวรรค์ที่ชัดเจน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยจัดการระดับจังหวัดที่มีการปรับเปลี่ยนบ่อย

โดยขาดการมีส่วนร่วมของกรรมการ โครงสร้างการจัดการกองทุนมีความซับซ้อน ต้องการการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจค่อนข้างมาก ผลจากการเรียนรู้ของกรรมการถือเป็นตัวเร่งสำคัญให้เกิดการแยกตัวออกไปของกลุ่มนำจำนวน ๓ กลุ่ม โดยใช้รูปแบบการจัดการที่เน้นการพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม โดยรวมตัวเป็นกลุ่มโซนใต้ในลักษณะของเครือข่ายเรียนรู้ โดยที่การทำงานเน้นการเรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วม ทำให้กลุ่มโซนใต้เติบโตขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพจากการพึ่งตนเองและพึ่งพากันภายในอย่างน่าสนใจยิ่ง

เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์/เป้าหมายชัดเจนเช่นกัน แต่เนื่องจากการดำเนินงานที่เป็นจุดเด่นคือ การเป็นเครือข่ายอุดมการณ์ที่อาศัยการชี้แนะของพระอาจารย์สุบิน ปณีโตมาโดยตลอด ทำให้เป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ของคณะกรรมการ อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่ากระบวนการปลูกฝังอุดมการณ์ของเครือข่ายซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากแนวทางการจัดการความรู้ โดยเฉพาะในส่วนของกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ทำให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้และพัฒนาเป็นองค์กรเรียนรู้ที่พร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร รวมทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคน โดยที่ผลการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องซึ่งทำให้เครือข่ายเติบโตขึ้นทั้งเงินทุนและกิจกรรมต่อยอดต่าง ๆ โดยการพึ่งตนเอง ถือเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าเครือข่ายต้องมีระบบการจัดการและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ซึ่งแม้ว่านักวิจัยที่ทำงานใกล้ชิดกับเครือข่ายมานานจะมองว่าหลาย ๆ กลุ่มในเครือข่ายกำลังอยู่ในสภาพอ่อนแอด้วยปัจจัยที่โถมทับเข้ามาจากภายนอกก็ตาม^{๕๐}

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอมีการจัดโครงสร้างค่อนข้างเป็นระบบจากการเรียนรู้ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน แต่ก็เป็นอุดมการณ์ที่นำเข้ามาจากภายนอกทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนงานอย่างเป็นเอกภาพ โชคดีที่มีประธานเครือข่ายและแกนนำที่มีความมุ่งมั่นเข้ามาเชื่อมโยงแนวคิดเข้ากับการปฏิบัติ ทำให้เครือข่ายเริ่มมีทิศทางเป็นของตนเอง โดยที่กระบวนการจัดการความรู้ได้เข้ามาเสริมด้วยแบบจำลองปลาหู ทำให้แกนนำมองเห็นความเชื่อมโยงของเป้าหมายและกระบวนการเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยใช้การเรียนรู้ขับเคลื่อนภาพฝันเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชนจนสามารถจัดตั้งขึ้นได้สำเร็จเกินความคาดหมาย และได้เรียนรู้ในการจัดความสัมพันธ์ให้แกนนำที่มีศักยภาพเด่นๆสามารถทำงานร่วมกันได้เพื่อความสำเร็จของเครือข่ายและความเข้มแข็งของชุมชน โดยที่แกนนำที่ผ่านการเรียนรู้ได้ใช้

^{๕๐} เป็นความเห็นของธีระ วัชรปราณี (หัวหน้าโครงการวิจัย) ในเวทีประชุมนักวิจัย ๕ พื้นที่ วันที่ ๑๗-๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

แบบจำลองปลาทุเป็นแนวทางในสรุปผลการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งในการพัฒนาเครือข่ายและการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการตำบล

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากดเป็นเครือข่ายตราตั้งที่ไม่มีระบบจัดการร่วมกันและไม่มีวัตถุประสงค์/เป้าหมายในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย กระบวนการจัดการความรู้เริ่มจากนักวิจัยและประธานเครือข่ายซึ่งเป็นแกนนำสำคัญได้ปรึกษาหารือกัน และจัดประชุมกรรมการเท่าที่มีอยู่ โดยนำเสนอแนวทางการพัฒนาเครือข่ายด้วยแบบจำลองปลาทุ มีการระดมความคิดเห็นของคณะกรรมการจากสภาพปัญหาที่เป็นอยู่เพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาหลายต่อหลายครั้ง ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ จากนั้นจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการศึกษาดูงาน ซึ่งได้ช่วยให้แกนนำหลายคนฝึกฝนการทำงานอย่างมีเป้าหมาย/ทิศทาง เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลเชิงประจักษ์อย่างชัดเจนในบางกลุ่ม เป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้เห็นการเชื่อมโยงของเป้าหมายการพัฒนาและการเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายซึ่งเป็นแนวทางให้กรรมการนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่มต่อไป

ข) กิจกรรมเรียนรู้ (วงเรียนรู้) : นักวิจัย คุณอำนวย คุณเอื้อและคุณกิจ

วงเรียนรู้ใน ๕ พื้นที่กำหนดบทบาทของผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ (คุณอำนวย๑) ซึ่งจะต้องเข้าไปจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้นำชุมชนหรือหัวหน้าผู้บริหารองค์กร(คุณเอื้อ)และทีมงานคือ คณะกรรมการหรือคนทำงานในองค์กร(คุณกิจ)เพื่อยกระดับความสามารถให้ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ก็เพื่อพัฒนาคุณกิจที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมไปทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย ๒ เพื่อเข้าไปจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับย่อยลงไปอีก โดยคาดหวังให้หน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ทำบทบาทคุณอำนวย๑

ในทางปฏิบัติ พบว่า ระบบการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดไว้ โดยที่หน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านโดยตรงคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนรู้สึกละเลยเป็นงานฝาก สถาบันการเงินของรัฐทั้งธกส.และธนาคารออมสินก็สนใจให้การสนับสนุนเรื่องเงินกู้ และการอบรมบัญชีเท่านั้น หน่วยงานอื่น ๆ ก็มีภารกิจและกลุ่มเป้าหมายของตนเอง และต่างก็ทำงานแยกส่วนกัน

สำหรับทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่ทั้งในเชิงการจัดกระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้เรื่ององค์การการเงินชุมชน และความรู้ในบริบทของพื้นที่ยังมีน้อย จึงไม่มี คุณอำนวย๑ ตามบทบาทที่กำหนดไว้ ทำให้นักวิจัยต้องทำหน้าที่คุณอำนวย ๑ ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องทักษะที่ต้องฝึกฝนและเวลาที่ต้องทุ่มเทให้กับพื้นที่มากขึ้น โดยที่นักวิจัยมีภาระงานสอนและงานอื่น ๆ ค่อนข้างมาก ทำให้การทำหน้าที่คุณอำนวย ๑ ของนักวิจัยค่อย ๆ พัฒนาขึ้น ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ไม่อาจแก้ไขได้

อย่างไรก็ตาม ในขบวนองค์กรการเงินชุมชนก็มีคุณอำนวย ๑ อยู่ก่อนแล้ว ซึ่งเป็นทั้งคุณเอื้อและคุณอำนวย เช่น ดร.ครูชบ ยอดแก้วของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา คุณสามารถ พุทธา ของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนลำปาง คุณเทพพิทักษ์ ทนทาน ของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลในคลองบางปลากด อาจารย์ธวัช ธนะวิจิตร คุณก๊วก นันทชัย และอาจารย์นวัตร ปัญญาเทพ ในฐานะคุณเอื้อของกลุ่มโซนใต้ คุณพัชรี วารีพัฒน์ ในฐานะคุณอำนวยของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลกะหรอ เป็นต้น นักวิจัยกับคุณอำนวย ๑ จึงเรียนรู้จากกันและกัน บุคคลเหล่านี้ได้เป็นแกนนำในการเอื้ออำนวยและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคณะกรรมการเครือข่าย ซึ่งมีการขยายผลต่อไปเป็นทอด ๆ โดยการเรียนรู้จากกันและกัน

สำหรับวงเรียนรู้ที่ออกแบบให้หน่วยงานสนับสนุนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในโครงการบูรณาการจัดการความรู้หน่วยงานสนับสนุนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยหัวหน้าชุดโครงการได้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยและคุณอำนวย ๑ โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสนับสนุนทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย ๒ และแกนนำเครือข่ายเป็นคุณกิจ พบว่า แบบจำลองปลาทุและกิจกรรมเรียนรู้ที่มีตัวแสดงต่าง ๆ ช่วยให้ทีมงานเข้าใจกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้ง่าย โดยกำหนดให้เป้าหมายในการเรียนรู้ของคุณอำนวย คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนดำเนินการบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งต้องเข้าไปทำความเข้าใจแบบจำลองปลาทุกับเครือข่ายซ้อนเข้าไปอีกชั้นหนึ่ง

กระบวนการเรียนรู้ใช้การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการซ้อนกัน ๒ ชั้น คือ จัดเวทีเรียนรู้ระหว่างคุณกิจจากหน่วยงานและคุณกิจจากเครือข่ายแยกเป็น ๒ กลุ่มพร้อม ๆ กันโดยใช้ตารางอิสรภาพเป็นเครื่องมือ โดยการระดมความรู้จากประสบการณ์ของแกนนำสรุปทักษะและความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จากนั้นวิเคราะห์และประเมินความสามารถของตนเอง แล้วกำหนดประเด็นเรียนรู้กันภายในเครือข่าย ระหว่างเครือข่าย และเรียนรู้จากตัวอย่างที่ประสบผลเลิศ เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ของคนทำงานให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถทำภารกิจให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จัดวงเรียนรู้ซ้อน ๆ กัน เป็นวงเรียนรู้คุณเอื้อ คุณอำนวยและคุณกิจ สำหรับเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจะมีเฉพาะวงกรรมการเครือข่ายเท่านั้น มีการใช้ตารางอิสรภาพประเมินผลการพัฒนาของตนเองของแต่ละ"คุณ" ซึ่งค่อนข้างได้ผลกับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คุณอำนวย และแกนนำคุณกิจ สำหรับวงคุณเอื้อได้ผลดีกับผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเข้ามาร่วมเรียนรู้ด้วยความสนใจ

กระบวนการเรียนรู้ได้สร้างคุณอำนวยที่มีความสามารถขึ้นหลายคน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานพัฒนาชุมชน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินโครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนครในเวลาต่อมา

โดยสรุป แบบจำลองปลาทุ และกระบวนการเรียนรู้ในวงเรียนรู้ต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ อาศัยหลักการสำคัญคือ ทุกคนเป็นนักเรียนและเป็นครู ได้ช่วยให้แกนนำเครือข่ายและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสนับสนุนเกิดการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลได้ และมีผลต่อเนื่องทั้งเชิงความคิดและประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานเครือข่าย/กลุ่มและหน่วยงานให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

๕) แบบจำลองปลาทุว่ายฝ่ากระแส

การจัดวงเรียนรู้ตามแบบจำลองปลาทุ เป็นกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นที่ขบวนการองค์การการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่เป็นหลัก สาเหตุสำคัญมาจากประสบการณ์ของนักวิจัยและบทเรียนของขบวนการองค์การการเงินชุมชน (แม้ว่ากรอบวิจัยจะให้ความสำคัญกับหน่วยงานสนับสนุนค่อนข้างมาก) ทำให้บทบาทของหน่วยงานสนับสนุนใน ๕ พื้นที่ (ซึ่งมีความแตกต่างกัน) ไม่มีหน่วยงานสนับสนุนใดทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยตามที่ตั้งไว้ได้เลย

อย่างไรก็ตาม จากการที่หน่วยประสานงานได้ทดลองใช้กระบวนการจัดการความรู้กับหน่วยงานสนับสนุนแยกออกมาต่างหากในพื้นที่ ๓ ตำบลของจังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่าเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รวมทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สามารถเรียนรู้และฝึกฝนการทำหน้าที่คุณอำนวยได้เป็นอย่างดี จึงเป็นข้อค้นพบว่ากรอบแนวคิดที่กำหนดให้หน่วยงานสนับสนุนทำหน้าที่คุณอำนวยมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ แต่ต้องมีการจัดการอีกระดับหนึ่ง ซึ่งที่วิจัยของสงขลากำลังทำงานนี้ร่วมกับจังหวัด โดยที่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้พัฒนาไปเป็นโครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร โดยความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนทั้งหมด โดยการนำของผู้ว่าราชการจังหวัด^{๕๒}

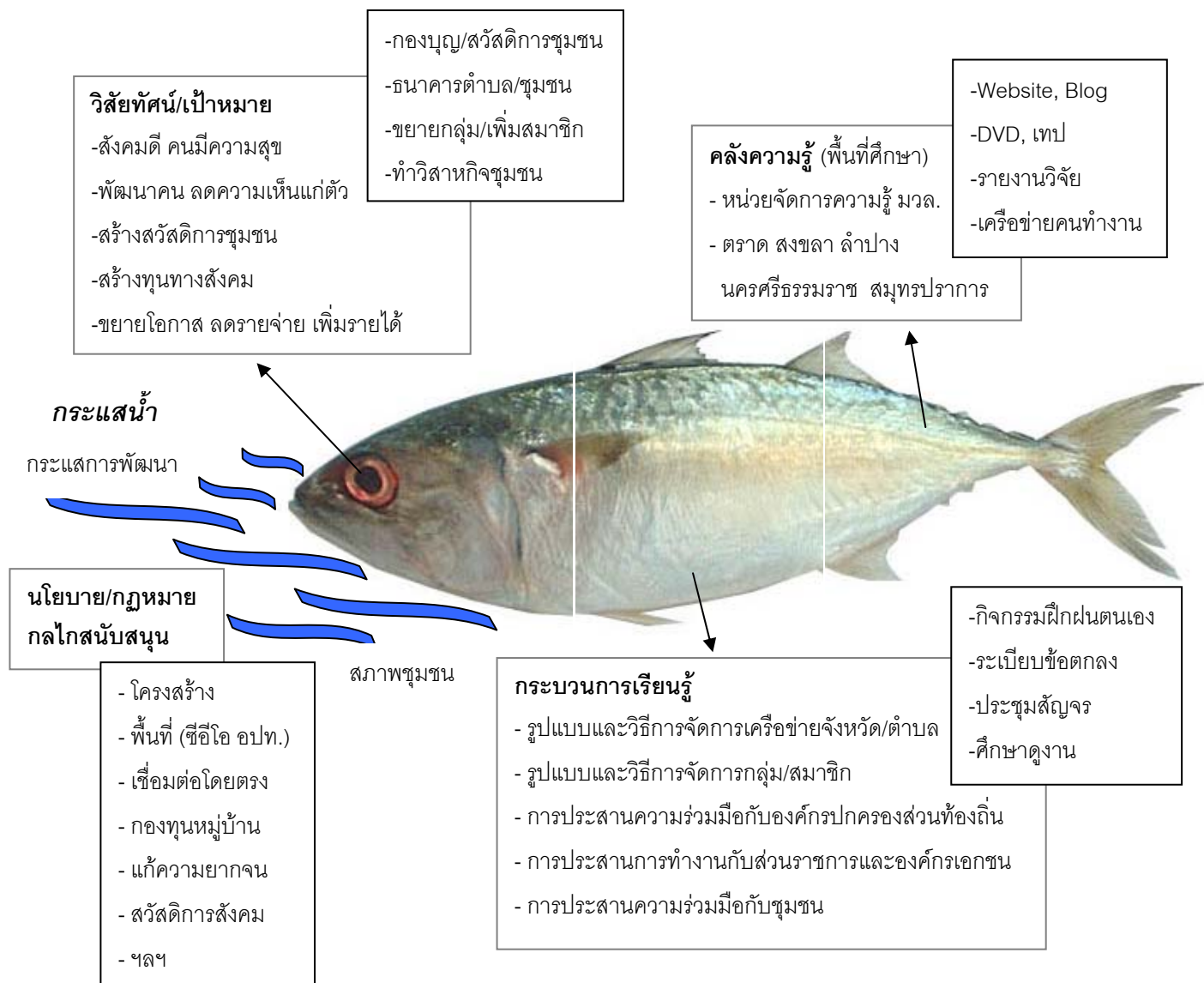
นอกจากนี้ยังค้นพบเพิ่มเติมว่า ยังมีหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับองค์การการเงินชุมชนทั้งโดยกฎหมายและนโยบายจำนวนมาก ซึ่งมีผลต่อการดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชน เช่น การพัฒนาเป็นสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลาของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทเพื่อเชื่อมต่อกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา การปรับขบวนอย่างต่อเนื่องของ

^{๕๒} ในปี ๒๕๔๙ ใช้ชื่อว่า โครงการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ชื่อย่อว่า โครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร โดยให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ใช้บรรณานุกรมประมาณ ๑๔.๙ ด้านบาท ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย ๒๓ อำเภอ/กิ่งอำเภอ ๑๖๔ ตำบล ๔๐๐ หมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช

เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนลำปางเพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานสนับสนุนจากภายนอก และกฎหมายที่บังคับให้กองทุนหมู่บ้านต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น

ที่สำคัญ คือ หากการดำเนินงานองค์กรการเงินชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และการสร้างทุนทางสังคมก็ต้องเกี่ยวข้องกับทุนเดิมของชุมชนและกระแสการพัฒนาที่ไหลบ่าเข้ามาจากภายนอกซึ่งกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการก่อรูปและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนและความสัมพันธ์ในชุมชน

ดังนั้น หากปลาทุหมายถึงตัวขบวนองค์กรการเงินชุมชน ปรากฏการณ์ใน กระบวนการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนก็สามารถอธิบายด้วยแบบจำลองปลาทุหมายผ่ากระแสน้ำ ดังภาพ

รูปที่ ๑๖ แบบจำลองปลาทุหมายผ่ากระแสน้ำ

แบบจำลองปลาทุว่ายผ่ากระแสน้ำ เป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายงานวิจัย "การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน" ซึ่งพัฒนาขึ้นหลังจากได้ใช้แบบจำลองปลาทุวเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับขบวนองค์กรการเงินชุมชนใน ๕ พื้นที่ โดยที่

ปลาทุว หมายถึง ตัวขบวนองค์กรการเงินชุมชน แยกเป็น ๓ ส่วน

ส่วนหัว คือ วิสัยทัศน์/เป้าหมาย

ส่วนกลาง คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ส่วนหาง คือ คลังความรู้

กระแสน้ำ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนทั้งด้านบวกและลบ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แบ่งเป็น ๓ ส่วนหลัก

ส่วนแรก คือ กระแสการพัฒนาที่ไหลบ่าเข้ามา เป็นตัวสร้างค่านิยม ซึ่งกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนอย่างสำคัญ

ส่วนที่สอง คือ สภาพชุมชน หมายถึงสภาพที่เป็นอยู่ของทุนในชุมชนซึ่งแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ อาจจำแนกได้เป็น ๔ ทุนหลัก คือ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพและทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีทุนมนุษย์เป็นแกนกลางหรือผู้กระทำการสำคัญ

ส่วนที่สาม คือ นโยบาย กฎหมาย และกลไกสนับสนุน หมายถึง กรอบแนวคิดทางการเมืองซึ่งกำหนดทิศทางโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนขบวนองค์กรการเงินชุมชนและในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(ข) การเปลี่ยนแปลง : ผลลัพธ์และผลกระทบ

กระบวนการจัดการความรู้ซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาขบวนองค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๒ ระดับ คือ ๑) ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ทั้งการพัฒนาคน องค์กร งาน และชุมชน ๒) ผลกระทบที่เกิดจากผู้เข้าร่วมกระบวนการและผู้เรียนรู้จากโครงการนำไปขยายผล ทั้งในเชิงกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรและพัฒนาางานของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

(๑) ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๑) ผลลัพธ์ใน ๕ พื้นที่ศึกษาที่เน้นเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน และกรณีศึกษาหน่วยงานสนับสนุนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๑) การพัฒนาคน

โครงการได้พัฒนานักวิจัยให้ทำหน้าที่คุณอำนวย ซึ่งช่วยเสริมบทบาทการเป็นนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีในพื้นที่วิจัย ๕ พื้นที่ประมาณ ๑๐ คน คุณเอื้อที่มีความสามารถสูง ๒ คน คุณอำนวยจากหน่วยงานสนับสนุนจำนวน ๑๐ คน คุณอำนวยชุมชนกว่า ๒๐ คน กรรมการ(คุณกิจ)ที่มีความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการมากกว่า ๑๐๐ คน และสมาชิกที่เน้นสัจจะลดรายจ่ายมากกว่า ๓๐๐ คน

๑.๒) การพัฒนางาน และองค์กร

การพัฒนางานและองค์กรที่ค่อนข้างเด่นชัดคือ การเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการตำบลกะหรอที่มีหน่วยจัดการในระดับตำบล ภายใต้โครงสร้างเครือข่ายเรียนรู้ในระดับตำบลของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีการเชื่อมโยงการทำงานกัน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการหมู่ ๕ ตำบลในคลองบางปลากดโดยมีสำนักงานเครือข่ายและการทำงานที่เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น การจัดตั้งกองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาทในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต การแยกตัวของกลุ่มโซนใต้ จังหวัดลำปางเพื่อบริหารจัดการตามรูปแบบที่คิดว่าดีกว่า และการเกิดขึ้นของสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา

นอกจากนี้ผลการดำเนินงาน ทำให้มีกลุ่มและสมาชิกเพิ่มขึ้นจำนวนมาก เช่น จังหวัดสงขลา มีกลุ่มเพิ่มขึ้น ๒๗ กลุ่ม จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ๒๓,๔๑๙ คน^{๕๓} เป็นต้น

๑.๓) การพัฒนาชุมชน

การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนมาจากผลของการจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการชุมชนเป็นสำคัญ ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน มีสำนึกร่วมในชุมชน เห็นคุณค่าของคณะกรรมการและการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน

๒) ผลลัพธ์ในวงเรียนรู้ของภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

จากการเชื่อมโยงภาคีวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยการจัดวงเรียนรู้หน่วยงานสนับสนุนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนขบวนการองค์กรการเงินชุมชนบนฐานความรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีการประสานการทำงานร่วมกัน ทำให้หน่วยงานนโยบายที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนแผน

^{๕๓} ข้อมูลเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๙

แม่บทการเงินในระดับฐานรากและนโยบายการออมของประเทศ คือ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ซึ่งกำลังเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะ เรื่องสวัสดิการสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี ได้ใช้เป็นเวทีเรียนรู้ในการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผสมผสานความรู้เข้ากับปฏิบัติการในพื้นที่ที่มีการศึกษาลงลึกครอบคลุมกลไกสนับสนุนและขบวนการการเงินชุมชนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ข้อเสนอเชิงนโยบายมีความครบถ้วนมากยิ่งขึ้น โดยที่วงเรียนรู้ดังกล่าวอาจเป็นวงเรียนรู้ที่มีการสานต่อเพื่อทำหน้าที่เป็นเวที ๓ เหลี่ยมเขี่ยอนุญาเพื่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลัง ประกอบด้วย ภาควิชาการ องค์การการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนที่ขับเคลื่อนในพื้นที่และในระดับนโยบาย รวมทั้งภาคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

(๒) ผลกระทบ

๑) โครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร

โครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร เป็นผลสืบเนื่องจากการเรียนรู้ของผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช และเจ้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนบางหน่วยงานในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์การการเงินชุมชน ๓ ตำบล ทำให้เกิดโครงการขยายผลจัดการความรู้เพื่อสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งอย่างสมบูรณ์ (จัดการความรู้แก่จนเมืองนคร) ในปี ๒๕๔๙ ตามแบบจำลองปลาทุและวงเรียนรู้หลายระดับซ้อนกัน ทั้งการเรียนรู้ของชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาคณานกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชน ร่วมกันทั้งระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนอินทรีย์และองค์กรเรียนรู้ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของพี่น้องประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีแผนดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงปี ๒๕๕๓ ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้งบประมาณการจังหวัดประมาณ ๘๕ ล้านบาท

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้นำเสนอโครงการนี้ในงาน "มหกรรมจัดการความรู้แห่งชาติครั้งที่ ๒" ซึ่งเป็นเวทีวิชาการประจำปี จัดโดยสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.)ในเดือนธันวาคม ๒๕๔๘ ที่กรุงเทพฯ มีผู้สนใจเข้าฟังจำนวนมาก และได้เป็นต้นแบบในการพัฒนาจังหวัดอย่างบูรณาการ นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอแนวคิดและความคืบหน้าในการดำเนินงานโครงการจัดการความรู้แก่จนเมืองนครในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๙ ในเวทีจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบราชการ ที่กรุงเทพฯ จัดโดย สคส. และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(กพร.) ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการนำการจัดการความรู้มาใช้ในการทำงานเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร

๒)โครงการจัดการความรู้หน่วยงานภาครัฐเพื่อหนุนเสริมยุทธศาสตร์สัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาททำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา

โครงการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาทจังหวัดสงขลา โดยการนำของดร.ครูชบ ยอดแก้ว ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเห็นถึงความสำคัญที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวเพื่อให้การสนับสนุนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์ และคณะ ซึ่งเป็นทีมวิจัยโครงการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท จัดทำโครงการอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในจังหวัดสงขลาทั้งหมดโดยใช้งบประมาณในปี ๒๕๔๙

๓)โครงการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในภาคใต้ด้วยกระบวนการจัดการความรู้

โครงการดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการเข้าร่วมเป็นทีมคุณอำนวยรับผิดชอบพื้นที่ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในโครงการบูรณาการหน่วยงานจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบลของคุณพัชณี พินิตอังกู ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของพอช. โดยที่คุณพัชณีได้เห็นความสำคัญจากผลของการจัดการความรู้ที่เน้นการพัฒนาคนบนฐานของงานด้วยตนเอง จึงได้เสนอฝ่ายบริหารในพอช.เพื่อดำเนินการในเรื่องดังกล่าวและได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงาน จัดทำโครงการนำร่องกระบวนการจัดการความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่พอช.ที่รับผิดชอบในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งจะมีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติบนฐานของงานอย่างต่อเนื่องประมาณ ๑ ปี เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๙ เป็นต้นไป

๔) การใช้การจัดการความรู้ในกระบวนการเรียนการสอนของนักวิจัย

นักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่งได้นำแนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้ไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งพบว่าใช้ได้ดี โดยที่เนื้อหาเรื่ององค์กรการเงินชุมชนและพื้นที่วิจัย ได้ใช้เป็นตัวอย่างประกอบการเรียนการสอนด้วย

เอกสารอ้างอิง

ชบ ยอดแก้ว และคณะ. ๒๕๔๙. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนากลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท
ทำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นิสา พักตร์วิไล และคณะ. ๒๕๔๙. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนตำบล
ในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พรเพ็ญ ทิพยนา และคณะ. ๒๕๔๙. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบล
กะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

ธีระ วัชรปราวณี และคณะ. ๒๕๔๙. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนตำบลเขาสมิง
อำเภอเขาสมิง กรณีกุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัด
ตราด.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิไลลักษณ์ อยู่สำราญ และคณะ. ๒๕๔๙. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์
ชุมชน จังหวัดลำปาง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาคีสันับสนุน ๙ หน่วยงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช. ๒๕๔๙. การบูรณาการหน่วยงานจัดการ
ความรู้องค์กรการเงินชุมชน ๓ ตำบล (บางจาก ท่าไร่ มะม่วงสองต้น) อำเภอ
เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.